

**T.C.
ISPARTA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARIM EKONOMİSİ ANABİLİM DALI**

**FARKLILAŞTIRILMIŞ KISA GIDA TEDARİK ZİNCİRLERİNİN
GIDA SİSTEMLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNE
ETKİSİNİN ANALİZİ**

Abdou Gafarou ABDOULAYE BAMOI

**Danışman
Doç. Dr. Fatma Handân GİRAY**

ISPARTA - 2021

© 2021 [Abdou Gafarou ABDOULAYE BAMOI]

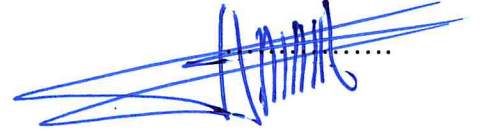
ETİK BEYANI

Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına uygun olarak ve bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın hazırladığım bu tez çalışmada;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

30/12/2020

Abdou Gafarou ABDOULAYE BAMOI

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER	i
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR.....	v
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve	3
1.1.1. Kavram ve terimler	3
1.1.2. Gıda sistemlerinin sürdürülebilirliğini zorlaştıran sorunlar	14
1.2. Kısa Gıda Tedarik Zincirleri (KGTZ).....	15
1.2.1. KGTZ'nin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi.....	15
1.2.2. KGTZ'nin tanımı ve sınıflandırma kriterleri.....	17
1.2.3. KGTZ türleri ve temel unsurları	18
1.2.4. KGTZ, döngüsel ekonomi ve sosyal ekonomi ilişkisi	22
1.2.5. KGTZ'nin önemi ve gıda sistemleri üzerindeki avantajları.....	24
1.2.6. Türkiye'de KGTZ'nin yapısı	28
1.3. Araştırma Sorunsalı.....	31
2. KAYNAK ÖZETLERİ	33
2.1. KGTZ'nin Yapısı ve Modellerine İlişkin Çalışmalar	34
2.2. KGTZ'ye Yönelik Üretici ve/veya Tüketici Tutum ve Davranışları ile İlgili Çalışmalar	37
2.3. KGTZ'nin Sürdürülebilirliği Hakkındaki Çalışmalar	39
2.3.1. KGTZ'nin çevresel etki ve sürdürülebilirliğine ilişkin çalışmalar	42
2.3.2. KGTZ'nin sosyal etki ve sürdürülebilirliğine müteallik çalışmalar	43
2.3.3. KGTZ'nin ekonomik etki ve sürdürülebilirliği ile ilgili çalışmalar	47
3. MATERYAL VE YÖNTEM	52
3.1. Materyal	52
3.2. Yöntem.....	53
4. BULGULAR VE TARTIŞMA	55
4.1. Araştırma Vakalarının Genel Özellikleri	55
4.1.1. Sınırlı Sorumlu Güneşköy Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi.....	55
4.1.2. Tahtacıörencik Köyü Doğal Yaşam Kolektifi.....	55
4.1.3. Farmobile	56
4.2. Çalışmada Tanımlanan KGTZ'lerinin Özellikleri	57
4.2.1. Çalışmaya katılan kişilerin sosyo-demografik özellikleri.....	57
4.2.2. Çalışmaya katılan kişilerin ürün satmak ile satın alma tercihlerinde kullanılan KGTZ'leri	67
4.3. Çalışmaya Katılan Kişilerin KGTZ'ye Yönelik Tutum ve Davranışları	70
4.3.1. Katılanların KGTZ algılama düzeyi.....	71
4.3.2. Kişilerin KGTZ tercih nedenleri ve kriterleri	73
4.3.3. Üretici ve tüketici arasında ilişki düzeyi ve iletişim araçları	75
4.3.4. Kişilerin KGTZ kullanmadaki sıklık ve hedefi.....	76
4.4. KGTZ'nin Gıda Sistemleri Üzerindeki Önemi ve Sürdürülebilirlik Etkileri Hakkında Düşünce ve Görüşler	77
4.4.1. Sosyal sürdürülebilirlik hakkındaki görüşler	77

4.4.2. Ekonomik sürdürülebilirliğe ilişkin düşünceleri.....	80
4.4.3. Çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili görüşler	82
4.4.4. Sürdürülebilirliğin diğer boyutları hakkında düşünceler	83
4.5. Farklılaştırılmış KGTZ'nin Karşılaştırılmalı Analizi	84
4.6. KGTZ'nin Desteklenmesi ile İlgili Paydaş Katılımı.....	85
5. SONUÇ VE ÖNERİLER	88
KAYNAKLAR	91
EKLER.....	100
Ek A. Örnek vakaların ürün listeleri	101
Ek B. TADYA logosu	103
Ek C. TADYA üreticilerinden bazı fotoğraflar.....	104
ÖZGEÇMİŞ	105

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

FARKLILAŞTIRILMIŞ KISA GIDA TEDARİK ZİNCİRLERİNİN GIDA SİSTEMLERİNİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİNE ETKİSİNİN ANALİZİ

Abdou Gafarou ABDOULAYE BAMOI

**Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı**

Danışman: Doç. Dr. Fatma Handân GİRAY

Bu araştırma, Türkiye’de mevcut Kısa Gıda Tedarik Zincirlerinin (KGTZ) tanımlanması, ürün satmak ile satın alma tercihlerindeki yerinin saptanması ve gıda sistemleri üzerindeki sürdürülebilirlik temelli etkilerinin tartışılması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu amaçlar doğrultusunda seçilen Ankara’nın Gündül ilçesindeki TADYA, Kırıkkale’nin Yahşihan ilçesinde bulunan Güneşköy Kooperatifi ve Eskişehir’de bulunan Farmobile vakalarının öncü üreticileri ve uygulayıcılarla yapılan görüşmelerden ve bu örnek girişimlerin tüketicilerinden çevrimiçi anket yöntemiyle toplanan birincil veriler veriler nicel ve nitel yaklaşımlarla analiz edilmiştir. Yapılan değerlendirme sonucunda anket yapılan tüm kişilerin pazarlama kanalı tercih yaptıkları ve doğrudan (aracısız) tüketiciye satmak ya da üreticiden satın almanın en uygun pazarlama kanalı olduğunu düşündükleri saptanmış olup üreticilerin aracısız satış pazarlama kanalından ürün satmayı tercih ettikleri ve tüketicilerin %85.71’i aracısız üreticiden ve %48.57’si üretici kooperatifinden ürün satın almayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Görüşülen üreticilerin KGTZ tercih nedenleri ekonomik, sağlık ve beslenme, sosyal ve çevresel boyutlarla ilişkili olurken tüketicilerin nedenleri ancak sağlık ve beslenme ve çevresel boyut ile bağlantılı olduğu tespit edilmiştir. Kişilerin KGTZ’nin sosyal boyutta kaliteli ve sağlıklı gıdanın sağlanmasını, üreticiler ve tüketiciler arasında güvene dayalı ilişkilerin geliştirilmesini; ekonomik boyutta üreticilerin kârlarından daha fazla pay almasını, küçük üreticilerin pazardaki payını korumasını; çevresel boyutta nakliye ve depolamadan kaynaklı sera gazı emisyonu ve karbon ayak izini azaltması ve gıda zincirindeki ürün israfı ve kaybını düşürmesini; sürdürülebilirliğin ikincil boyutta ise kültürel duyarlılık ve esnekliğini düşündükleri tespit edilmiştir. TADYA, farklı TDT ortaklık modeli ve çeşitli KGTZ örnekleri uygulamasıyla diğer vakalardan daha sosyal etkileşim içerikli oluşum olduğu saptanmıştır. KGTZ’nin geliştirilmesi ve desteklenmesi için kişilerin TDT gibi sosyal ve işbirlikçi üretim modeli taşıyan KGTZ şekillerinin yaygınlaştırılması, KGTZ’ne yönelik farkındalık, bilinçlendirme ve destek programlarının geliştirilmesi gerektiğini düşündükleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kısa gıda tedarik zinciri, Gıda sistemi, Sürdürülebilir gıda sistemi, Sürdürülebilirlik, Döngüsel ekonomi, Sosyal ekonomi

2021, 105 sayfa

ABSTRACT

M.Sc. Thesis

ANALYSIS OF THE IMPACT OF DIFFERENTIATED SHORT FOOD SUPPLY CHAINS ON THE SUSTAINABILITY OF FOOD SYSTEMS

Adou Gafarou ABDOULAYE BAMOI

**Isparta University of Applied Sciences
The Institute of Graduate Education
Department of Agricultural Economics**

Supervisor: Assoc. Prof. Fatma Handân GİRAY

This research was carried out with the aim of identification of current SFSC in Turkey and the determination of their place in selling and purchasing preferences and discussing the sustainability-based effects of SFSC on food systems. The primary data obtained from interviews with pioneer producers and implementer of TADYA in Ankara GÜDÜL district, Güneşköy Cooperative in Kırıkkale Yahşihan district and Farmobile in Eskişehir that are selected cases in accordance with this purpose and the data collected from the consumers of these sample initiatives through online questionnaires were analyzed with quantitative and qualitative approaches. As a result of the assessment, it has been determined that all the people surveyed prefer in the marketing channel and they think that selling directly to the consumer (without intermediaries) or buying from the producer is the most appropriate marketing channel, and 85.71% of consumers prefer to purchase products directly from producers and 48.57% from producer cooperatives. While the reasons for choosing SFSC of the interviewed producers are related to the economic, health and nutrition, social and environmental dimensions, the reasons for the consumers have been determined to be related to health and nutrition and environmental dimensions. It has been found that people think that SFSC provides in social dimension quality and healthy food and develop trust-based relationships between producers and consumers; in economic dimension producers to get a higher share of their profits, small producers to keep their share in the market; in environmental dimension reduce greenhouse gas emissions and carbon footprint from transportation and storage, and reduce product waste and loss in the food chain; and in the subsidiary dimension of sustainability cultural sensitivity and flexibility. TADYA, with various CSA partnership model and application of different SFSC channels, has been determined more social interaction content than other cases. In order to improve and support SFSC, it has been determined that people think it is necessary to extend SFSC forms that have a social and cooperative production model such as CSA, and to develop awareness, consciousness-raising and support programs for SFCS.

Key Words: Short food supply chain, Food systems, Sustainable food system, Sustainability, Circular economy, Social economy

2021, 105 pages

TEŞEKKÜR

Bütün hamdlar, Rabbi'miz olan ve bu yüksek lisans eğitim aşamaları ve tez çalışmalarının gerçekleşmesini kolaylaştıran Allah'a aittir; ona şükretmekteyiz.

Eğitim hayatımın ve özellikle tezimin tüm aşamalarında özverili tutumlarıyla görüşlerini, hesaba sığmaz yüreklendirici ve yönlendirici yaklaşımlarıyla desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, engin fikirleri ve birikimiyle paha biçilemez bir şekilde katkıda bulunan tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Fatma Handân GİRAY'a, içtenlikle saygılarımı ve teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezin konusunun belirlenmesinde düşüncelerini ve desteklerini esirgemeyen saygıdeğer hocam Mehmet TARAKÇIOĞLU'na teşekkür eder, sonsuz saygı ve minnetlerimi sunarım.

Yüksek lisansım boyunca, bizleri donanımlı olarak yetiştirmek için hoşgörü ve özenle öğretim emeklerini esirgemeyen Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı tüm öğretim üyelerine canıgönülden teşekkür ederim.

Araştırmanın saha çalışması aşamasında emeği geçen Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi, Güneşköy Kooperatifi, Farmobile uygulayıcıları başta olmak üzere herkese desteklerinden dolayı teşekkür ederim.

Türkiye'deki öğrenimim süresince destek veren Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığına sonsuz minnetlerimi ve saygılarımı sunarım.

Çalışmanın son kez gözden geçirilmesi esnasında yazım hatalarını bulup düzeltmelerle değerli katkılarda bulunan sevgili ablam Derya BALCI'ya ve çalışmaya farklı açılardan az veya çok katkı sağlayıp adlarını burada sayamadığım tüm arkadaşlarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Eğitimim boyunca beni değerli önerilerle yön gösteren ve destekleyen saygıdeğer Moïse Tchando KEREKOU ağabeyime, yardımlarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında yanımda olan sevgili aileme sonsuz sevgi ve saygılarımı sunarım.

Abdou Gafarou ABDOULAYE BAMOI
ISPARTA, 2021

ŞEKİLLER DİZİNİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Gıda sistem faaliyetleri ve çıktıları	5
Şekil 1.2. Gıda sisteminin unsurları	7
Şekil 1.3. Gıda sistemindeki ilişkili zorluklar	14
Şekil 1.4. Satış şeklinin bireysel veya toplu boyutuna göre KGTZ alt sınıflandırmaları.....	21
Şekil 1.5. KGTZ, döngüsel ekonomi ve sosyal ekonomi ilişkisi	24
Şekil 4.1. TADYA üreticilerinin KGTZ'ye göre satış oranları	68
Şekil 4.2. Tüketicilerin gıda alışverişinde kullandıkları KGTZ modelleri	69
Şekil 4.3. Tüketicilerin gıda alışverişinde kullandıkları KGTZ'den ürün alım oranları	69
Şekil 4.4. KGTZ'de pazarlanan ürünler	70
Şekil 4.5. Çalışmadan önce KGTZ kavramı duyma dağılımı	71
Şekil 4.6. Anket yapılan kişilerin KGTZ açıklaması	72
Şekil 4.7. Görüşülen kişilerin KGTZ'ye ilgisinin nedenleri.....	73
Şekil 4.8. Görüşülen üretici ve tüketici arasındaki ilişki süresi ve düzeyi.....	76
Şekil 4.9. Görüşülen tüketicilerin KGTZ kanallarından satın almayı hedeflediği ürün grupları	77

ÇİZELGELER DİZİNİ

	Sayfa
Çizelge 1.1. Gıda tedarik zinciri ve gıda ortamına göre gıda sistemleri	8
Çizelge 1.2. Bazı alternatif gıda sistemleri ve tanımları	10
Çizelge 1.3. Konvansiyonel ve alternatif gıda sistemleri arasındaki farklılıklar	11
Çizelge 1.4. Gıda sisteminin sürdürülebilir tabanlı zorlukları	15
Çizelge 1.5. Kısa gıda tedarik zincirlerinin farklı tanımları ve tanım kriterleri.....	17
Çizelge 1.6. Bazı KGTZ modellerinin tanımı, avantaj ve dezavantajları	20
Çizelge 1.7. Coğrafi ve örgütlenmiş yakınlık ilişkilerine göre gıda tedarik zincirleri	22
Çizelge 1.8. KGTZ'nin önemli etkileri ve avantajları	28
Çizelge 1.9. Türkiye'de bazı KGTZ girişim örnekleri	29
Çizelge 2.1. Kaynak özetindeki ana çalışmalar listesi	34
Çizelge 2.2. Ana kaynakların araştırma hedeflerine katkısına göre sınıflandırılması.....	34
Çizelge 3.1. Sürdürülebilirlik boyutlarına göre bazı KGTZ değerlendirme göstergeleri.....	54
Çizelge 4.1. Seçilen vaka çalışması örneklerinin KGTZ'lerin yakınlık ilişkisine göre konumları	56
Çizelge 4.2. Anket yapılan üreticilerin sosyo-demografik özellikleri	59
Çizelge 4.3. İncelenen işletmelerin genel özellikleri	63
Çizelge 4.4. Anket yapılan tüketicilerin sosyo-demografik özellikleri.....	65
Çizelge 4.5. Anket yapılan tüketicilerin gıda alışverişi özellikleri	66
Çizelge 4.6. Çalışmaya katılan kişilerin KGTZ tercih nedenleri	74
Çizelge 4.7. Ankete yapılan kişilerin pazarlama kanalı tercihindeki kriterler	75
Çizelge 4.8. Ankete katılan kişilerin KGTZ'nin sosyal sürdürülebilirliği hakkında görüşleri	78
Çizelge 4.9. Ankete katılan kişilerin KGTZ'nin ekonomik sürdürülebilirliği ile ilgili görüşleri.....	81
Çizelge 4.10. Anket yapılan kişilerin KGTZ'nin çevresel sürdürülebilirliğine ilişkin düşünceleri	82
Çizelge 4.11. Anket yapılan kişilerin KGTZ'nin sürdürülebilirliğinin diğer boyutları hakkında görüşleri	83
Çizelge 4.12. Vakaların uygulama tanımlayıcı bilgileri	84
Çizelge 4.13. Örnek vakaların karşılaştırılması	85
Çizelge 4.14. KGTZ'nin geliştirilmesi ve desteklenmesi ile ilgili paydaş görüşleri	87
Çizelge A.1. Güneşköy kooperatifinin ürün listesi	101
Çizelge A.2. Farmobile örneğinin üretim sezonuna göre ürün listesi.....	101
Çizelge A.3. TADYA üreticilerin ürün listesi	102

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADMM	Agriculture Durable de Moyenne Montagne
ADA	Aracısız Doğal Ürün Ağı
Agovoc	Multilingual agricultural thesaurus (portmanteau of agriculture and vocabulary)
AGS	Alternatif Gıda Sistemleri
CAB	Chambres d'Agriculture de Bretagne
CIRIEC	Centre International de Recherches et d'Information sur l'Economie Publique, Sociale et Coopérative
CSA	Community Supported Agriculture
DBB	Doğal Besin, Bilinçli Beslenme Ağı
DİTAP	Dijital Tarım Pazarı
EU	European Union
EUROSTAT	Statistical Office of the European Union
FAO	Food and Agriculture Organization
GloPan	Global Panel on Agriculture and Food Systems for Nutrition
GS	Gıda sistemi
HLPE	High Level Panel of Experts on Food Security and Nutrition
IMPLAN	Impact Analysis for Planning
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
KGS	Konvansiyonel Gıda Sistemleri
KGTZ	Kısa Gıda Tedarik Zinciri
Km	Kilometre
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
LIPROCO	Liens Producteurs-Consommateurs
MAAF	Ministère de l'Agriculture, de l'Agroalimentaire et de la Forêt
PDM	Producer-Driven Marketing
PDO	Protected Designation of Origin
PGT	Planlı Davranış Teorisi
PPNR	Projet Parc Naturel Régional
SEE	Social Economy Europe
SFSC	Short Food Supply Chains
SKD	İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği
SWOT	Strengths- Weaknesses- Opportunities- Threats
TADYA	Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi
TDT	Topluluk Destekli Tarım
Ufuk	Avrupa Birliği Ufuk Programı
WCDE	World Commission on Environment and Development
YED	Yerel Eylem Derneği
4MED	Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği

1. GİRİŞ

Gıda; beslenme, ekonomi ve kültürü birbirine bağlayarak beşerî faaliyetlerin merkezinde yer almaktadır. Günümüzde nüfus artışı ve doğal kaynaklar üzerindeki aşırı baskıyla ortaya çıkan çok boyutlu ve karmaşık sorunlar nedeniyle gıda meselesi her daim uluslararası siyaset, ticaret, bilim, medya ve kamu kurumlarının gündemindeki yerini korumaktadır. Açlık, gıda güvensizliği, gıda konusundaki endişeler, her türlü kötü beslenme ve gıda israfı mevcut gıda gündemindeki ana meseleler olarak tartışılmaktadır. Birey ve toplumların varlıklarını sürdürmesindeki temel dayanak olan ve bir insan hakkı olarak tanımlanan gıda ve beslenme güvencesinin sağlanmasında işlevsel ve sürdürülebilir gıda sistemleri vazgeçilmezdir. Gıda sistemlerinin başarı veya başarısızlığı iyi beslenme, toplumsal ve çevresel refahı etkilemektedir. Zira gıda üretimindeki kayıplar ve israfların yönetimini içine alarak tüketim aşamasına kadar ilgili tüm ögeleri, süreçleri, altyapıları ve düzenleyici kurumları kapsayan ortam ve faaliyetler zinciri olarak tanımlanan gıda sistemleri; aynı zamanda büyük tartışmalar ile gündemde olan gıda meselelerini, mevcut ve gelecekteki gıda tedarik zincirinin niteliğini belirlemektedir. Bu nedenle gıda tedarik zinciri, gıda sistemlerinin yapısı ve özelliklerine bağlı olarak oluşup geliştirilmektedir.

Bununla birlikte, dünya savaşlarından sonra özellikle 1950'lerde tarımın küreselleşmesi ve sanayileşmesi, tarım sektörünün yapılandırılması ve toptan dağıtım modellerinin geliştirilmesi ile yüksek verimli tarımın yaygınlaşması gıda sisteminin küreselleşmesi ve sonucu olarak gıda tedarik zincirinin küreselleşmesine de sebep olmuştur (Chiffolleau, 2008). Küresel gıda sisteminin ortaya çıkardığı bazen de uzun gıda tedarik zinciri denilen küresel gıda tedarik zincirleri, gıda kaynaklı sağlık problemleri, gıda zehirlenmesi, kuş gripi ve deli dana hastalığı gibi gıda kaynaklı salgınlar nedeniyle sağlık krizlerinin yaşandığı 1990'lara kadar yoğun ilgi görmüştür (ADMM, 2012). Bu krizlerin beraberinde küresel gıda sisteminin neden olduğu insan sağlığından çevreye, sosyalden ekonomiye kadarki sorunlar gerek tüketicinin gerek üreticinin gerekse de gıda politika yapımcılarının dikkatini çekmiştir. Tüketicinin kendi sağlığına dikkat ederek gıda tercihlerinde daha bilinçli davranması ve üreticinin üretim aşamasında uyguladığı kimyasal girdilerin sadece insan sağlığını değil biyolojik çeşitliliği ve tüm ekosistemi tehdit etme konusundaki artan bilgi düzeyi alternatif tarım sistemleri aramaya yöneltmiştir.

Ayrıca dünyada “konvansiyonel” (geleneksel) olarak bilinen mevcut ulusal veya küresel gıda sistemlerinin sürdürülebilir kalkınma açısından büyük zorluklarla karşı karşıya gelmesi ve nüfus artışıyla beraber gıda güvencesinin devamlılığını sağlayabilme zorunluluğu nedeniyle de sürdürülebilir gıda sistemleri arayışlarının önemi artırmıştır. Bu çerçevede aşırı ve bilinçsiz sanayileşmiş üretim süreçleri ile kayıp ve israfı artıran uzun ve yeterince şeffaf olmayan tedarik zincirlerinden kaynaklanan gıda sistemi sorunlarının çözülmesi, gıda sistemlerinin sürdürülebilirliği için büyük önem taşımaktadır. Konvansiyonel gıda sistemine muhalif (karşı) alternatif gıda sistemleri, çevreye duyarlı üretim uygulamaları kullanırken güvenilir ve sağlıklı gıdaya erişimi ve sistem faaliyetlerini yeniden mekânsallaştırarak ekonomik rantı artırmayı amaçlamaktadır. Gıda sistemi faaliyetlerinin mekânsallaştırılması yerel gıdanın sağlanmasına ve gıda tedarik zincirinin kısalmasına olanak tanımaktadır. Bu yönde ve özellikle konvansiyonel gıda sistemindeki zorlukların giderilmesinde Kısa Gıda Tedarik Zincirleri (KGTZ) sürdürülebilir ve alternatif bir çözüm olarak düşünülmektedir (Vittersø vd., 2019). KGTZ, gıdayı "yeniden sosyalleştirme" veya "yeniden mekânsallaştırma" kapasitesine sahip olan gıda tedarik zincirleridir (Marsden vd., 2000). Böylece KGTZ üretici ile tüketici arasındaki sosyal ve coğrafi yakınlığı sağlamaktadır. KGTZ, aracılardan sayısını sıfıra veya en aza indirirken, aynı zamanda adil fiyatlandırmayı sağlamakta, küçük üreticilerin pazarlama marjını yakalamalarına destek vermekte, tüketicilerin kaliteli ve sağlıklı gıdaya ulaşmalarına yardımcı olmakta ve üretici ile tüketici arasında doğrudan etkileşim ve ilişki kurmayı amaçlamaktadır.

KGTZ, küreselleşmiş ve uzun gıda zincirine alternatif olarak gıda tedarik ağlarında giderek artan bir şekilde ana rol oynayan gıda tedarik zincirleri haline gelmektedir (Galli ve Brunori, 2013). Üstelik gıda konusunda sürdürülebilirliği sağlamak için KGTZ değişim ve yöntem güçlendirici olarak görülmeye başlanmıştır. Bu bağlamda bu tez, gıda sistemleri ve ana çıktıları olan gıda güvenliği ve beslenme ile gıda sistemlerinin sürdürülebilirliği için kısa gıda tedarik zincirlerinin önemi konusunda ortak bir anlayış oluşturmayı amaçlamaktadır. Başka bir deyişle, bu çalışmada kısa gıda tedarik zincirleri gıda sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından değerlendirilmiştir. Türkiye’deki üç farklı vaka çalışmasına dayalı olarak gerçekleştirilmiş olan araştırmanın ana amacı; mevcut kısa gıda tedarik zincirlerini tanımlayarak üreticilerin ürünlerini satma ve tüketicilerin ürün satın alma tercihlerinde

KGTZ'nin yerini belirlemektir. Bunun yanı sıra üretici ve tüketicilerin kısa gıda tedarik zincirine yönelik tutum ve davranışlarının belirlenmesi, kısa gıda tedarik zincirlerinin sürdürülebilirliğe katkıları, yerel ekonomi ve kalkınma dâhil olmak üzere gıda sistemleri üzerindeki etkilerinin tartışılması ve farklılaştırılmış kısa gıda tedarik zincirlerinin karşılaştırılmalı analizi de özel amaçlar olarak belirlenmiştir. Beş bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde, araştırmada kullanılan kuramsal ve kavramsal çerçeve sunulmuş olup, gıda sistemlerinin sürdürülebilirliğindeki zorluklar, kısa gıda tedarik zincirlerinin önemi ve gıda sistemleri üzerindeki etkileri ve araştırma sorunsalı açıklanmıştır. Bu ilk bölümü takip eden ikinci bölümde araştırma konusu ve sorunsalına ilişkin daha önce yapılan çalışmalar ve kaynaklar özetlenmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde, kullanılan materyal ve yönteme yer verilirken dördüncü bölümünde ise bulgular ve tartışmalar yer almıştır. Son bölümü olan sonuç ve öneriler kısmında KGTZ'lerini destekleme politikalarına ve ileride yapılacak araştırmalara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

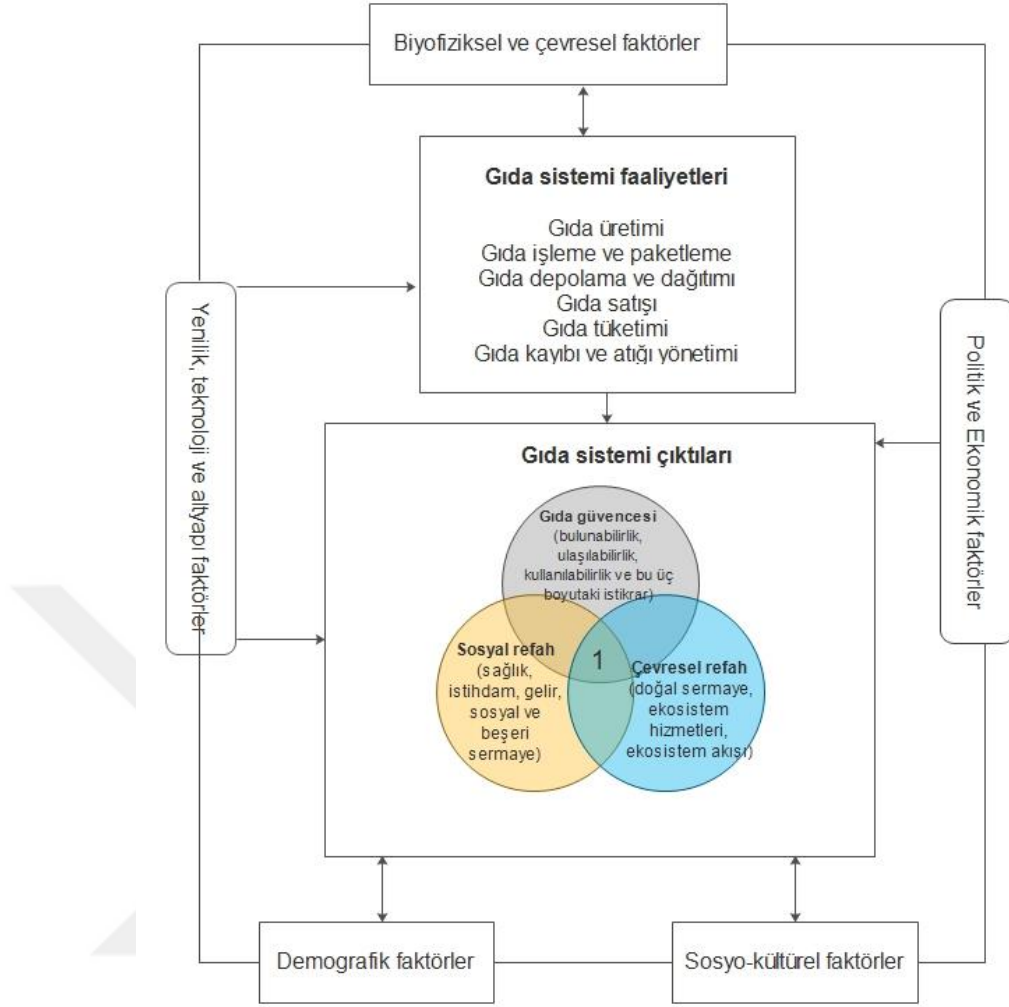
1.1. Kuramsal ve Kavramsal Çerçeve

1.1.1. Kavram ve terimler

1.1.1.1. Gıda sistemleri

Günlük yaşamda fazla kullanılmayan gıda sistemi kavramına tarım gıda bilimi ve tarım orman bilimi ile ilgilenenler değişik tanımlar geliştirmişlerdir. Bunlardan bazıları çok genel ve kapsamlı tanımlar olurken bazıları ise teknik bir yaklaşımla tanımlanmıştır. Pothukuchi ve Kaufman (2000) gıda sistemlerini gıdanın üretilmesi, işlenmesi, dağıtımı, tüketimi, kayıplarının ve israfının yönetimi aşamaları ile ilgili tüm öğeleri, süreçleri, altyapıları ve düzenleyici kurumları kapsayan ortam, ilişkiler ve bunları birbirine bağlayan faaliyetler zinciri olarak tanımlamıştır. Bu tanımda gıda ile ilgili her türlü öğe, süreç, altyapı, düzenleyici kurumlar, ortam ve faaliyet gıda sistemlerinin kapsamına alınmaktadır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütüne (FAO) (2018) göre gıda sistemleri, tüm aktör yelpazesini ve onların tarım, ormancılık veya balıkçılıktan gıda ürünlerinin üretimi, sınıflandırılması, işlenmesi, dağıtımı, tüketimi, gıda kayıplarının ve israflarının yönetimi gibi birbirine bağlı katma değerli faaliyetleri kapsamaktadır. Bu tanıma göre gıda sistemleri gıda ile ilgili aktörler ve

onların faaliyetlerinin bütünüdür ve bir gıda sistemi tarımı geniş anlamıyla ormancılık ve balıkçılığı da dâhil etmekte olup ayrıca sadece tarımı değil gıda üretim ve dağıtımına ilişkin tüm aktör ve faaliyetleri kapsamaktadır. Buna benzer fakat biraz daha kapsamlı bir tanım Ericksen (2008) tarafından geliştirilen ve Çok Dilli Tarım Orman Sözlüğünde (Agrovoc, 2020) de bulunan tanımdır. Bu tanıma göre gıda sistemi, gıdaların üretimi ve pazarlaması (hasat sonrası tüm işlemler, işlenmesi, dağıtımı ve satışı, hazırlanması ve tüketilmesi) ile ilgili tüm unsurları (çevre, insanlar, girdiler, süreçler, altyapı, kurumlar, pazarlar ve ticaret), faaliyetleri ve sosyo-ekonomik ve çevresel çıktı da dahil olmak üzere bu faaliyetlerin çıktılarını kapsayan bir sistem olarak tanımlanmaktadır (Ericksen, 2008; Ericksen vd., 2010; Ingram, 2011; IPCC, 2014; Agrovoc, 2020). Bu tanımda gıda sistemlerinin temel bileşenlerini oluşturan faktörler, faaliyetler ve çıktılar birlikte verilmiştir. Gıda üretimi, gıdaların işlenmesi ve paketlenmesi, gıdaların dağıtılması ve perakende satışı, gıda tüketimi, gıda kayıplarının ve israfının geri dönüştürülmesi olmak üzere beş kategoride gruplandırılmış olan gıda sistemi faaliyetleri, ana çıktısı olan gıda güvencesinin yanı sıra sosyo-ekonomik ve çevresel refah ile diğer insani kalkınma konularının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmaktadır (Şekil 1.1) (FAO, 2008; Ericksen, 2008; Ingram, 2009; Ericksen vd., 2010). Ancak bu ikisini (faaliyet ve çıktıları) ile gıda sistemi değişikliklerini birlikte etkileyen, şekillendiren ve yönlendiren gıda sistemi faktörleridir. Ericksen (2008), bütünsel yaklaşımla bu faktörleri çevresel ve sosyokonomik olarak ayırmıştır. Ingram (2011), bu faktörleri biyofiziksel ve çevresel, politik ve ekonomik, sosyo-kültürel, demografik, yenilik, teknoloji ve altyapı olmak üzere beş ana kategoriyle tanımlamıştır. Biyofiziksel ve çevresel etmenler, doğal kaynaklar ve ekosistem hizmetleri ve iklim değişikliği içerirken siyasi ve ekonomik faktörler arasında liderlik, küreselleşme ve ticaret, tarım, gıda ve beslenme politikaları, gıda fiyatları ve fiyat dalgalanmaları, arazi kullanım hakkı/arazi kirası, çatışmalar ve insani krizler bulunmaktadır. Sosyo-kültürel faktörler kültür, din, ritüeller vesosyal gelenekleri kapsarken demografik etmenler ise nüfus artışı, değişen yaş dağılımı, kentleşme, göç ve zorla yerinden edilmeyi içermektedir. Her bir faktörün gıda sistemleri üzerinde değişik saptanabilen ve göreceli etkisi bulunmaktadır. Söz konusu bu etkiler, gıda sisteminin türüne, dahil olan aktörlerin türüne ve karar verilen eylem ve politikaların türüne bağlı olarak değişim göstermektedir (Nesheim vd., 2015).

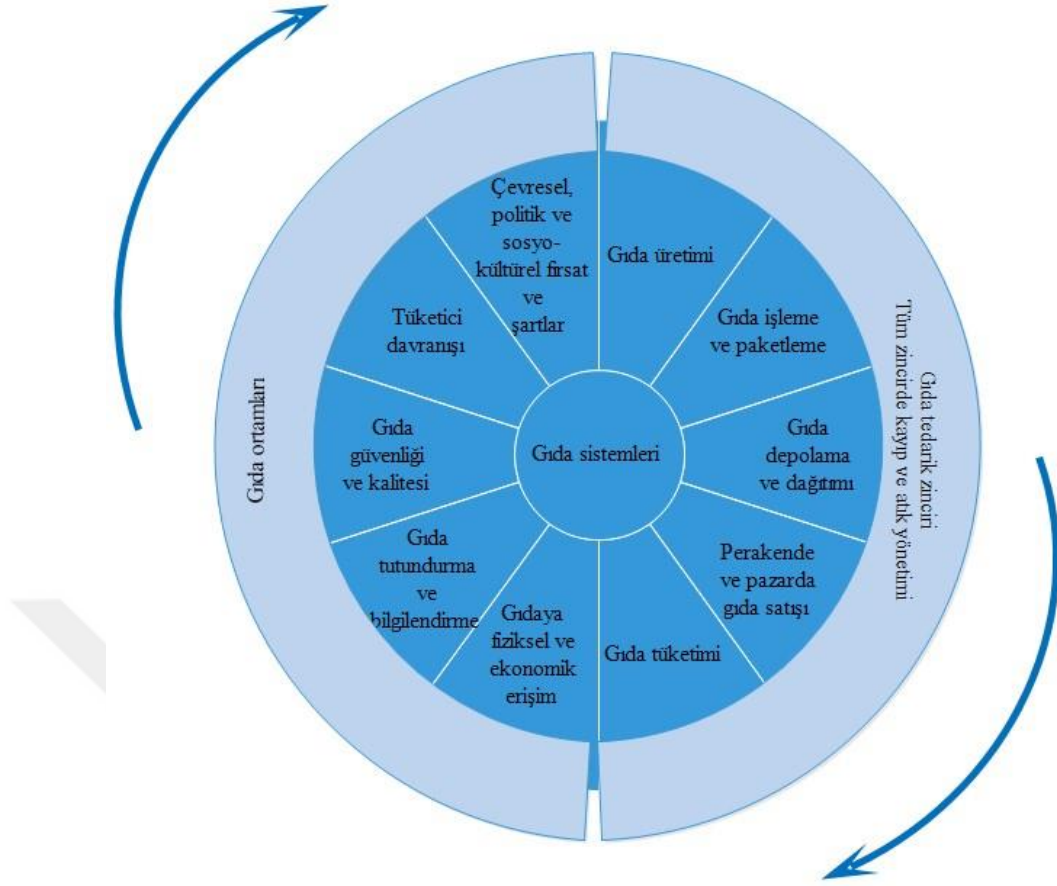

Şekil 1.1. Gıda sistem faaliyetleri ve çıktıları (Ericksen, 2008; FAO, 2008; Ingram, 2009; Ericksen vd., 2010)

Gıda sistemlerindeki tüm süreçlerin tamamının “gıda zinciri” veya “gıda tedarik zinciri” olarak ifade edilmesi ve “çiftlikten çatala”, “pulluktan tabağa” veya “tarladan sofraya” gibi sloganlarla kavramsallaştırılması da yaygındır (FAO, 2008). Fakat gıda sistemi ve gıda zinciri aynı süreçleri içermesine rağmen, farklı kavramlardır. Gıda sistemi, bütünsel ve aynı anda etkileşim içinde bulunan süreçlerden oluşurken gıda tedarik zinciri, birbirini takip eden ve gıdaya ulaşma ihtiyacından ortaya çıkan sıralı faaliyetlerden meydana gelmektedir (FAO, 2008). Bununla birlikte bir gıda sistemi, küresel, ulusal ve yerel düzeylerde faaliyet gösteren çok sayıda gıda tedarik zincirinden oluşması itibarıyla gıda tedarik zincirlerini kapsamaktadır. Buna bağlı olarak, gıda sistemlerinin temel bileşen unsuru gıda tedarik zincirleri ve gıda ortamları olarak kısaltılabilir. Başka bir deyişle gıda tedarik zinciri gıda sistemlerindeki sıralı faaliyetleri ifade ederken gıda ortamı ise gıda sistemlerindeki

etmenler ve çıktıları anlatmaktadır. Hawkes ve Ruel (2012), gıda tedarik zincirinin, gıdanın üretiminden tüketimine ve atıklarının yok edilmesine (giderilmesine) kadar giden faaliyet ve aktörlerden oluştuğuna vurgu yapmıştır. Bu, gıda tedarik zincirinin aşamalarının üretim, işleme ve paketlenme, depolama ve dağıtım, perakende ve pazarlar, tüketim ve atık yönetimini içerdiği anlamına gelmektedir (Şekil 1.2) ve dolayısıyla tarım-gıda pazarlamasıyla çok yakındır.

Gıda ortamı, tüketicilerin gıda elde etme, hazırlama ve tüketme kararlarını vermek için girdikleri ve beslenme tercihlerinin yanı sıra beslenme durumunu da şekillendiren fiziksel, ekonomik, politik ve sosyo-kültürel genel durum, fırsatlar ve şartları ifade eder (Swinburn vd., 2014; GloPan, 2017; HLPE, 2017). Bu tanımda gıda ortamında tüketici davranışı, gıdaya erişim ve gıdanın kabul edilebilirliğinin önemine vurgu yapılmaktadır. Bu demektir ki, gıda ortamı gıdanın elde edilmesi ve tüketilmesi ile ilgili her türlü bağlam ve çevreyi kapsamaktadır. Gıda ortamı, insanların gıdaya erişimi, gıda tüketimi ve gıda tüketimindeki davranışı ile beslenme durumlarını etkilemektedir. Bu nedenle sağlıklı gıda ortamları, tüketicilerin diyetlerini iyileştirme ve yetersiz beslenme sıkıntılarını azaltma potansiyeli ile sağlıklı gıda tercih etmelerine olanak kılmaktadır (HLPE, 2017). Bu noktada gıda ortamının tüketicinin gıda tercihlerini, gıdanın kabul edilebilirliğini ve diyetleri etkileyen temel unsurlarını gıdaya fiziksel ve ekonomik erişim (yakınlık ve alım gücünün olması); gıda tutundurma tanıtım ve bilgilendirme; ile gıda güvenliği ve kalitesi oluşturmaktadır (Caspi vd., 2012; Swinburn vd., 2014; Hawkes vd., 2015). Bunlar ve tüketici davranışı gıda ortamının işlevselliğini sağlayan ana unsurları oluşmaktadır ki bunun anlamı da, gıda bulunabilirliği, gıda ulaşılabilirliği başka bir deyişle gıdaya fiziksel ve ekonomik erişim (yakınlık ve alım gücünün olması), gıda tutundurma, tanıtım ve bilgilendirme, gıda kalitesi, güvenliği ve tüketici davranışının gıda ortamının vazgeçilmez bileşenleri olduğudur (Şekil 1.2).

Şekil 1.2. Gıda sisteminin unsurları (HLPE, 2017)

Bir gıda sistemi içerdiği gıda ortamının sosyal, politik, ekonomik ve çevresel bağlamlarından etkilenir. Bunun için gıda sistemlerinin bileşenleri, diyetleri şekillendirir ve gıda sistemlerinin nihai beslenme, sağlık, ekonomik ve sosyal çıktılarını belirlemektedir. Gıda sistemleri, diğer sistemlerle (sağlık, enerji ve ulaşım sistemleri gibi) etkileşim halindedir. Bu sebeple diğer sistemlerdeki farklı etkenler, gıda sistemi unsurlarını da etkileyebilmektedir. Bununla birlikte iyi çalışan bir gıda sistemi, insan sağlığına, ekonomik ve sosyal refah ile çevresel sürdürülebilirliğe sağladığı katkılar açısından büyük önem taşımaktadır.

Gıda sistemleri özelliklerine göre farklı şekillerde sınıflandırılabilir. Örneğin, coğrafi özelliklerine göre küresel, ulusal, bölgesel, yerel gıda sistemleri gibi gıda sistemleri olarak ayrılırken, tarım sistemine göre konvansiyonel ve alternatif gıda sistemleri olarak ayrılmaktadır. Sanayi kullanım düzeyine göre ise gıda sistemleri kırsal, gelişen, geçişken, karma ve endüstrileşmiş olarak farklılık göstermektedir. HLPE (2017), gıda sistemlerini, gıda tedarik zinciri ve gıda ortamı özelliklerine göre geleneksel, karma

ve modern olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Bu çalışmada gıda sistemlerinin unsurları ve tarım sistemine göre tanımlanan tipoloji kullanılmıştır.

Çizelge 1.1. Gıda tedarik zinciri ve gıda ortamına göre gıda sistemleri (HLPE, 2017)

Türler/özellikleri	Geleneksel	Karma	Modern
Gıda tedarik zinciri	Küçük ölçekli üretim, yerel ve mevsimsel ürün, zorlu nakliye, yetersiz depolama tesisleri, temel imalat, az gıda çeşitliliği, yüksek gıda israfı ve atığı	Yerel küçük ve büyük ölçekli gıda üretimi, daha düzeltilmiş altyapı, depolama tesislerine ve soğuk depolamaya artan erişim, kolay erişilebilir yüksek derecede işlenmiş paketlenmiş gıdalar, daha büyük gıda çeşitliliği ve ev dışı tüketebilen gıdaya erişim	Sanayileşmiş küresel gıda üretimi, her yerden ve her zaman gıdalara ulaşılabilir, modern ulaştırma ve depolama altyapısı, genellikle yenilebilir uygun fiyatlı ancak bazen “sağlıksız” işlenmiş paketlenmiş gıda bulunabilirliği, büyük süpermarket ve hipermarket ile yüksek çeşitlilik, kaliteli restoranlar
Gıda ortamı	Yerel gayriresmî marketlerin hakimiyeti, kalite ve gıda güvenliği standartlarının düşük kontrolü, Hane halkı bütçesinin büyük kısmı gıdaya harcanır, Çok az tanıtım, etiketleme ve standart kural hakkında bilgi eksikliği	Çok sayıda resmî marketlerin mevcudiyeti, yaygın markalaşma ve reklamlar, etiketleme, kalite ve gıda güvenliği kontrolleri mevcuttur	Güven, kolay erişilebilirliğe sahip yakın konumlarda bulunan resmî marketlerin varlığı, organik veya yerel olarak üretilmiş gıdalar daha pahalı, yüksek düzeyde gıda tanıtımı, belirli grupları hedefleyen pazarlama, etiketlerde yüksek düzeyli bilgilendirme, Gıda güvenliği standartlarına uyumu ve yakından takip edilmesi, hayvan refahı uygulamalarına bağlı olarak et üretimi

1.1.1.2. Konvansiyonel gıda sistemi

Konvansiyonel Gıda Sistemleri (KGS) ölçek ekonomileri üzerinde çalışan, tüketici maliyetlerini düşürmek ve toplam üretimi artırmak için verimliliği en üst düzeye çıkarmak isteyen bir üretim modeline dayalı dikey entegrasyon, ekonomik uzmanlaşma ve küresel ticaret gibi ekonomik modelleri kullanan gıda sistemleridir (Anonim, 2020a). Bu tanımdan konvansiyonel gıda sistemlerinin ana amaçları (ölçek ekonomilerini ve üretimi artırmak) ve kullandığı ekonomik modelleri anlaşılmaktadır.

Nitekim insanların gıda arayışına bağlı olarak geliştirdikleri gıda üretim fazlalığı ve gıda değişimiyle ilişkili ticaret sistemleri KGS'nin çıkışına sebep olmuştur (Toussaint-

Samat ve Bell, 1994). Sömürgecilik ve dünya savaşları gibi dünya tarihleri, gıda üretiminin, satış ve dağıtımın çok eski şekillerinin yok olmasına neden olmuştur (Chiffolleau, 2008). İkinci Dünya Savaşından sonra sanayileşme ve standartlaşma, üretken sektörlerin yapılandırılması ve geniş ölçekli dağıtımın geliştirilmesi yoluyla tarımın gelişmesi, var olan üretim ve pazarlama şekillerinin öneminin azalmasına ve üreticiler ile tüketiciler arasındaki mesafenin (çok yönlü) de artmasına yol açmıştır (Chiffolleau, 2008; Boutry ve Ferru, 2016). Böylece yeni gıdaların dünyaya sunulması ve yeniden dağıtımı da artarak gıda sistemleri küresel olarak iç içe geçmeye başlamıştır. Bu KGS'nin tarihi gelişimi kendi yapısal özelliklerindeki anlatmaktadır. Büyük çiftlikler, gıda tedarik zincirinde girdi üreticileri, üreticiler, işleyiciler, dağıtıcılar ve perakendecilerin dikey ve yatay entegrasyonu, küresel tedarik zincirleri, üreticiler ve tüketiciler arasında artan fiziksel ve sosyal mesafe KGS'nin yapısal özelliklerini oluşturmaktadır (Richards, 2015).

Günümüzde KGS ile ilgili çok sayıda ekosistem, insan sağlığı, toplum ve çevresel sorun mevcuttur. KGS'nin olumsuz etkilerinin, KGS'yi nitelendiren özelliklerden kaynaklandığına vurgu yapan çalışmalar bulunmaktadır. Biyoçeşitlilik kaybı, üretici gelir kaynakları, kırsal toplum ve sosyal adalet sorunları, şeffaflık ve güven eksikliği, sağlıksız gıda ve özgün gıda kültürünün kaybolması bu etkilerin başında sayılabilir. Dünyadaki giderek artan küresel değişimlerle birlikte KGS'nin çıktılarını sürdürülebilir olarak sağlanabilmesi konusunda önemli tartışma ve araştırmaların başlatılmasına sebep olmuştur. Bu durum, KGS'nin sorunlarını ciddiyetle ele alan ve amacı sağlıklı ve kültürel açıdan uygun gıdalara erişimi artırmak olan birçok sosyal hareketin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. Bu doğrultuda gerçekleşen araştırma ve sosyal hareket faaliyetlerinin sonucu yeni gıda sistemleri arayışını işaret etmektedir. Bu nedenle de KGS kavramı, büyük ölçüde alternatif gıda sistemleri olarak bilinen diğer gıda sistemlerinin savunucuları tarafından yapılan karşılaştırmalardan kaynaklandığı vurgulanmaktadır.

1.1.1.3. Alternatif gıda sistemi

Küreselleşmenin beraberinde tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler, iklim değişikliği ve doğal kaynakların aşırı kullanımı bağlamında gıda sistemlerinin sürdürülebilirliğine önem verilmesini ve sağlanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu

gereksinim, gıda sisteminde sürdürülebilirlik kavramının benimsenmesiyle sanayileşmiş ve küresel gıda sistemlerinin giderek artan eksikliklerine çözüm üretecek Alternatif Gıda Sistemleri (AGS) arayışlarında yeni girişimlere sebep olmuştur. En basit tanımla AGS, genel anlamda sürdürülebilir gıda sistemleri oluşturmak için KGS kapsamı dışında kalan gıda sistemleridir. Bu tanıma göre yerel gıda sistemi, organik gıda sistemi, kooperatif gıda sistemi, kaynak- akıllı (resource-smart) gıda sistemi ve toplum destekli gıda sistemi gibi gıda sistemleri AGS içinde yer almaktadır. AGS kapsamında farklı özellikleriyle ayırt edilen yüzlerce gıda sistemi olmakla birlikte bu alternatif yaklaşımlar arasında, yine de, ortak bir temel felsefesi ve belirli nitelikleri bulunmaktadır. AGS'nin ortak temel felsefesi, sanayileşmiş ve küreselleşmiş gıda sisteminin sorunlarını azaltmak için sürdürülebilirlik ve yerelleştirmeyi temel ilke olarak benimsemektir. Bu nedenle herhangi bir AGS türünün tanımında sürdürülebilirlik ve yerelleştirme uygulamalarına vurgu yapılmaktadır (Çizelge 1.2). Bu bağlamda, yerelleştirme bazen de coğrafi ve sosyal yakınlığı içerecek şekilde ve kısaca yakınlık olarak ifade edilmektedir.

Çizelge 1.2. Bazı alternatif gıda sistemleri ve tanımları

İsim	Tanım	Kaynak
Yerel gıda sistemi	Belirli bir coğrafi alanda gıda üreticileri ve tüketicileri arasındaki ekonomik etkileşimler, onların sosyal ilişkileri ve çevre yönetimini hedef alan gıda sistemidir.	(Hendrickson vd., 2015).
Organik gıda sistemi	Gıda tedarik zincirinin her aşamasında çevreye duyarlı uygulamalarla sağlıklı gıda bulunabilirliği ile organik gıda sektörü geliştirirken sürdürülebilir gıda üretimi ve tüketimini ilişkilendiren gıda sistemi modelleridir.	(Oneplanet, 2020)
Kooperatif gıda sistemi	Gıda sisteminin her faaliyetinde ve seviyesinde kooperatif, işbirliği ve toplumsal kapsayıcılık geliştiren gıda sistemleridir.	(McMurtry ve Renglich, 2014).
Kaynak-akıllı (resource-smart) gıda sistemi	Doğal kaynakların sürdürülebilir ve verimli yönetimini ve tüm gıda sistemi faaliyetlerinde çevreye az zarar verici uygulamaları önceleyerek çevresel ödümlerin verilmediği gıda sistemidir.	(UNEP, 2016)
Toplum destekli gıda sistemi	Belirli bir yerin çevresel, ekonomik, sosyal ve beslenme sağlığını geliştirmek için sürdürülebilir gıda üretimi, işleme, dağıtım ve tüketiminin entegre edildiği bir sistemdir.	(Garrett ve Feenstra, 1999)

Üstelik KGS'ye muhalif sistemin gerek aşaması gerek faaliyetlerinde sorun çözücü sürdürülebilir yenilikçi yaklaşımların ve uygulamaların tesahup edilmesi AGS'nin diğer ortak niteliğidir. Alternatif sistemlerin çok yönlü niteliği dikkate alındığında, hedefleri ve etkilerinin sürdürülebilirliği tüm boyutlarıyla, toplumsal ve örgütsel adaleti içermektedir (Çizelge 1.3). Buna mukabil, alternatif gıda sistemleri, sistem

faaliyetlerini yeniden mekânsallaştırırken, gıdaya erişimi ve kalitesini artırmayı amaçlamaktadır (Anonim, 2020b).

Çizelge 1.3. Konvansiyonel ve alternatif gıda sistemleri arasındaki farklılıklar (Sonnino ve Marsden, 2005)

Konvansiyonel gıda sistemi	Alternatif gıda sistemi
Konvansiyonel tarım uygulamaları;	Organik veya az kimyasal girdili üretim uygulamaları;
Yoğun üretim;	Küçük ölçekli üretim;
İzlenebilir ancak şeffaf olmayan tedarik zinciri;	Kalite, yerellik, izlenebilirlik ve şeffaflığı önceleyen tedarik zincirleri;
Ekonomik ihtisaslaşma ve küresel ticaret;	Yerel veya bölgesel gıda işleme ve perakende satışlar;
Dikey entegrasyon ve yoğun bürokratikleştirme;	Yerel yönetim ve toplum destekli sosyal girişimler;
Uzaktan ticari ilişkiler; güven ve yerel bilgi eksikliği;	Örgütlenmiş ve güvene dayalı yakın ilişkiler;
Rekabetçi pazarlama stratejisi.	İşbirlikçi pazarlama stratejisi.

1.1.1.4. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, genel olarak gezegenin geleceği ve özel olarak tüm ekosistem ile beşerî faaliyetlerin devamlılığına yönelik söylemlere ilişkin olarak kullanılan anahtar terimdir. Dünya Çevre ve Gelişme Komisyonu’nun 1987 yılında hazırladığı ve kısaca “Brundtland Raporu” olarak bilinen Ortak Geleceğimiz Raporunda “gelecek kuşakların ihtiyaçlarını karşılayabilme olanağından ödün vermeksizin günümüz kuşaklarının ihtiyaçlarını karşılayan bir kalkınma” olarak tanımlanan sürdürülebilir kalkınma (WCED, 1987), çok boyutlu bir kavramdır. Küresel düzeyde sürdürülebilirliğin sosyal, ekonomik ve çevresel üç temel boyutu kabul edilirken Sachs (1993), sürdürülebilirlik için sosyal, ekonomik, ekolojik, kültürel ve mekân olmak üzere beş boyut önermiştir. Başka bir çalışmada ise Pawlowski (2008) sürdürülebilirliğin çevresel, sosyal, etik, ekonomik, yasal, teknik ve politik olmak üzere yedi boyutunu önermektedir. Bu boyutlar, aşağıda ifade edildiği gibi tanımlanmaktadır (Pawlowski 2008):

1. Sağlık, yaşam kalitesi, mutluluk, güvenli bir toplum vb. toplumsal dinamiklerin sürdürülebilirliği üzerine yoğunlaşan **sosyal sürdürülebilirlik**,

insan sağlığı ve sosyal istikrar ile toplumun sosyal değer ve kimliklerle gelişmesi ve örgütlenmesi yeteneğinin korunmasına özen gösterilmesidir.

2. Üretim ve tüketim dinamikleriyle ilişkili olan **ekonomik sürdürülebilirlik**, sermayenin korunması ve bozulmasının engellenmesi olarak genel kabul görmekle birlikte toplumların ekonomik refah üretme kapasitesinin sürdürülmesidir.
3. **Çevresel sürdürülebilirlik**, hayati öneme sahip olan çevresel faktörlerin korunmasına ve hayatın devamı için zaruri olan ekosistemlerin dayanıklılık, esneklik, kendini yeniden üretme gücü ve çeşitlilik gibi temel ilkelerine önem vererek çevresel refahın uzun vadede devam etmesidir.
4. Topluma ve kültüre duyarlı olmayı gerektiren **etik sürdürülebilirlik**, toplumun değerlerine saygı göstererek kalkınmanın ahlaki değerler ile uyumluluğunun sürdürülmesidir.
5. **Yasal sürdürülebilirlik**, verimli kurumlar ve topluluklar arasındaki ekonomik faaliyetlerin yasalara uygun yürütülebilmesi için uzun vadeli işlevsel bir yasal çerçevenin sürdürülmesidir.
6. **Teknik sürdürülebilirlik**, üretim süreç ve sistemlerinde geri dönüştürebilir teknikleri kullanılarak üretim faaliyetlerinin uzun vadede devam etmesidir.
7. **Politik sürdürülebilirlik**, önemli ekonomik kararların ve sosyal politikaların etkilerinin başarısının, hükümetler tarafından uygulanan güçten gelme eğiliminde olduğu sosyal ve ekonomik boyutla tanımlanmaktadır. Sosyal ve ekonomik bileşenlerle çok yakından ilgili etkileri olan siyasi boyut her zaman sürdürülebilirliğe dâhil edilmese de demokratikleşme ve yönetilebilirlik süreçlerini özendirmeyi içermektedir.

Özetle belirtmek gerekirse, sürdürülebilirlik kavramı, yerel, toplumsal, kültürel, politik ve çevresel şartlar ile özgünlük, esneklik ve saygı çerçevesinde eylemlerin gerçekleştirilmesine vurgu yapmaktadır (Wiersum, 1995). Sürdürülebilirliğin sağlanması sosyal boyut bir hedef, ekonomik boyut bir araç ve çevresel boyut ise bir şart olarak açıklanmakla birlikte sürdürülebilirlik, bu bileşenler arasındaki dengenin korunmasıyla mümkün olmaktadır. Etik, teknik, yasal ve politik boyutları, kurumsal sürdürülebilirliğe sağladığı katkılarıyla sürdürülebilir kalkınmaya da önemli katkılar vermektedir.

1.1.1.5. Sürdürülebilir gıda sistemleri

Her alana uygulanabilir özelliğine sahip olan sürdürülebilirliğin gıda sistemlerini ilgilendirmesi ile türetilmiş olan sürdürülebilir gıda sistemleri teriminin birbirine yakın farklı tanımları bulunmaktadır. CIAT (2017), sürdürülebilir gıda sistemlerini, olumsuz çevresel etkileri sınırlamayı ve sosyo-ekonomik refahı geliştirirken, gıda ve beslenme güvencesi ile sağlıklı beslenmenin sağlanmasını amaçlayan gıda sistemleri olarak tanımlamaktadır. FAO (2018) tanımına göre sürdürülebilir gıda sistemi, gelecek nesillerin gıda güvencesi ve beslenmesini tehlikeye atmamayı hedefleyen, ekonomik, sosyal ve çevresel boyutun hepsini birden dikkate alarak gıda güvencesi ve güvenli gıdayı sağlayan bir sistemidir. Bu demek oluyor ki, sürdürülebilir bir gıda sistemi, bir yandan gıda güvencesi ve güvenilirliğine ulaşmayı bir yandan da olumsuz çevresel etkileri sınırlamayı ve sosyo-ekonomik refahı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu nedenle, sürdürülebilir gıda sistemleri, insan refahı ve sosyal eşitlik kadar biyoçeşitlilik ve ekosisteme de saygılı ve koruyucudur. Bu tanımlar doğrultusunda, gıda sisteminin sürdürülebilirliğinin “yerellik” ile de ilgili olduğu ortaya çıkmaktadır (CIAT, 2017). Tüm zorluklarına rağmen, mekânsal dinamikler göz önüne alınmadan gıda sistemlerinin sürdürülebilirliği doğru bir şekilde değerlendirilemez. Bu sebeple, sürdürülebilirlik için yerellik önemlidir ve dikkate alınması gerekmektedir.

Nitekim insan refahı ve sosyal eşitliğe yönelik küresel girişimler de, yerelliğe vurgu yapmakta, tüketici tercihlerini ve üretici-tüketici gıda fiyatı arasındaki farkın azaltılması önemsenmektedir. Dolayısıyla, sürdürülebilir bir gıda sisteminin, kültürel olarak kabul edilebilir; ekonomik olarak adil ve makul fiyatlı; beslenme açısından uygun, güvenilir ve sağlıklı gıdaları üretirken, tarımsal ekosistemin bütünlüğünü ve sosyal refahı sağlaması gerekmektedir (CIAT, 2017). Başka bir deyişle, satın alma gücüne uygun, besin değeri açısından yeterli, güvenilir, sağlıklı ve dahi kültürel ve/veya dini olarak kabul görmüş gıdanın sağlanması gerekli koşul olmakla beraber bir gıda sisteminin sürdürülebilir olması için yeterli değildir. Bir gıda sistemini sürdürülebilir yapmak için gıda israf kayıplarının azaltılması, çevre ve topluma olan mevcut ve gelecekteki olumsuz etkilerinin en aza indirilmesi de gerekmektedir. Böyle bakıldığında tarımsal ekosistemlerin bütünlüğü ve sosyal refah arasındaki dengenin korunması sürdürülebilir gıda sistemlerinin en önemli konusudur.

1.1.2. Gıda sistemlerinin sürdürülebilirliğini zorlaştıran sorunlar

Gıda sistemlerinin zorlukları sistemin tüm unsurları, faaliyetleri ve çıktılarını ilgilendirmektedir. Dolayısıyla bu zorluklar, gıda sistemi faktörlerindeki zorluklar, tedarik zincirindeki zorluklar ve gıda güvencesindeki zorluklar olmak üzere üç grupta ele alınabilir. Gruplar birbiriyle ilişki içinde olduğu için bir gıda sisteminin zorlukları birbirleri büyük ölçüde etkilenmektedir (Şekil 1.3).

Şekil 1.3. Gıda sistemindeki ilişkili zorluklar

Bununla birlikte gıdanın sağlık, çevresel, sosyal, ekonomik ve etik gibi çoklu etkileşimlerin ve endişelerin bir odak noktası olması özelliği dikkate alındığında bu zorlukları, çevresel, sosyal ve ekonomik olmak üzere üç boyutlu olarak değerlendirmek mümkündür. Çevre açısından bakıldığında gıda sistemi büyük kaynak kullanıcısı olarak görülmektedir. Gıda sistemi, üretimden son tüketiciye ulaşana kadar çevresel sorunlara yol açmaktadır. Dolayısıyla tedarik zincirinin her aşamasında çevre sorunları söz konusu olmaktadır (Çizelge 1.4). Diğer taraftan hızla artan nüfus ve beslenme biçimlerinin değişimi gıda sistemlerinde sosyal zorlukların beraberinde ekonomik zorlukları da getirmiştir. İnsanların tüketim alışkanlıklarındaki değişiklikler, gıda tercihlerine yansyarak yeni kalite belirleyici özelliklere sebep olurken zincirdeki rekabeti artırmıştır. O nedenle subjektif olan tüketici tercihleri,

toplumda sosyal ve ekonomik zorlukların biçimsel karmaşıklığını desteklemektedir. Bu zorlukların giderilmesi için tüm boyutlardaki zorlukların dengede tutulması gerekmektedir.

Çizelge 1.4. Gıda sisteminin sürdürülebilir tabanlı zorlukları

Zorluk düzeyi	Zorluk boyutları			
	Çevresel	Sosyal	Ekonomik	Diğer
Gıda sistemi faktörleri	Biyoçeşitlilik kaybı Ekosisteme olumsuz etkileri	Küçük üreticilerin kaynaklara erişememesi	Kaynakların pahalı olması	Kaynaklar üzerine kültüre duyarlı ve esnek olmayan baskı
Gıda tedarik zinciri	Büyük miktarda enerji kullanımı Kaynak israfı	Kapitalist yaklaşımın öncelikliği	Pazarlama marjının paylaşımında eşitsizlik	Etik olarak adil olmayan ve teknik olarak sürdürülebilir olmayan uygulamalar
Gıda güvencesi ve güvenliği	Uzun vadede gıda üretiminde aksaklık	Girdi kalıntıları	Adil olmayan fiyatlandırma	Etik problemler

1.2. Kısa Gıda Tedarik Zincirleri (KGTZ)

1.2.1. KGTZ'nin ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi

Alternatif gıda sistemleri arasında yer alan KGTZ, ilk bakışta gıda tedarik zincirinin kısa olduğu tedarik şekli olarak düşünülebilir. Terimdeki “kısa” ifadesi mekânsal ve ilişkisel olarak düşünüldüğü zaman KGTZ gıda tedarik zincirindeki faaliyetlerin aynı ve/veya yakın mekânda yapıldığı ve aktörler arasında ilişkisel sermaye benimsenen tedarik modelleridir. Ancak, bilimsel yaklaşımları dikkate alınarak KGTZ'nin daha farklı şekillerde tanımlandığı görülmektedir. Örneğin, Avrupa Parlamentosunun işlevsellik açısından yaptığı tanıma göre KGTZ “sınırlı sayıda aracının dâhil olduğu, işbirliği, yerel ekonomik kalkınma ve üreticiler, işleyiciler ve tüketiciler arasında coğrafi ve sosyal ilişkilerin yakınlığını taahhüt eden bir tedarik zinciridir” (EU, 2013). Tanımdan tanıma değişiklik gösteren KGTZ terimi, tedarik zincirindeki mesafe ve ilişkiyi yeniden ele almaktadır.

Akademik açıdan bakıldığında ise KGTZ, yeni bir uygulama olmamakla birlikte kavram olarak akademik çalışmalara konu olması yenidir. Özellikle politika metinlerinde yer alması çok yakın bir dönemde olmuştur. AB'deki sürece bakıldığında öncelikle konunun bilimsel olarak tartışıldığı teorik ve uygulamaya yönelik bilimsel çalışmaların yapıldığı, AB genelindeki kısa gıda tedarik zincirlerinin yapısının ortaya

konulduğu görülmektedir. Bu süreçte geleneksel modellerin yanı sıra gelişen teknolojiyi ve sosyo-ekonomik koşulları da bünyesine dâhil eden yeni kısa tedarik zinciri modelleri ortaya çıkmıştır.

Küresel düzeyde konvansiyonel tarım-gıda sisteminin eksikliklerine veya ekolojik, ekonomik, sosyal ve sağlık çıkmazlarına çözüm arayışından ortaya çıkan KGTZ, ülkelerin farklı amaçları bakımından özel doğuş ve gelişim göstermektedir (Deverre ve Lamine, 2010). Örneğin Kuzey Amerika'da yerel halk ve topluluklar düzeyinde gıda güvencesini özellikle en savunmasız nüfusların gıdaya erişimini sağlamaya yönelik 1990 yılında gıda demokrasisi üzerine başlanan toplumsal ve birliksel hareket ve girişimler, toplum destekli tarım (Community Supported Agriculture), toplum destekli sebzelik (Community Vegetable Garden) ve üretici pazarı gibi KGTZ türlerinin ortaya çıkışına sebep olmuştur (Deverre ve Lamine, 2010). İngiltere'deki duruma bakıldığında KGTZ, gıda kaynaklı sağlık krizine karşı gıdada garanti ve güven sağlayan üretim ve pazarlama sistemlerine odaklanılması ile başlamıştır (Parrot vd., 2002). Böylece üreticileri ve tüketicileri bir araya getirirken yerel üretimleri ve bunların kalitesini teşvik eden sistemlerin geliştirilmesine odaklanarak çiftçi pazarları, doğrudan bireysel veya toplu satış sistemleri ve daha genel olarak kaliteli ve güvenilir gıda sağlayan sistemler benimsenmiştir (Mardsen vd., 2000; Deverre ve Lamine, 2010). Avustralya ve Yeni Zelanda'da KGTZ, organik tarımın yaygınlaştırılması ve yapılandırılması ile küçük organik üreticilerin korunması için örgütsel çözüm önerisi olarak toplum destekli tarım ile başlarken (Lockie vd., 2000; Deverre ve Lamine, 2010) Fransa ve İtalya'da tarım ve gastronomi arasındaki bağlantıların yeniden kalite üzerine yapılandırma ve özellikle Slow Food hareketinin desteklediği yerel gastronomi üzerindeki girişimlerden ortaya çıkmıştır (Deverre ve Lamine, 2010). Türkiye'de ise KGTZ girişimleri, ekolojik tarımsal üretim yapan duyarlı üreticilerin ürünlerinin aracısız bir şekilde taleplerine ulaştırma düşüncesiyle başlanmıştır.

Bununla beraber, genel anlamda gıda sistemlerinde büyük tedarikçilerin sayısının ve pazardaki payının hızla artmasıyla ortaya çıkan çok boyutlu değişim, küçük üreticileri ve tüketiciyi koruyarak gıda güvencesinin sağlanması KGTZ modellerinin gelişmesine sebep olmuştur. İnsanların endüstriyel gıda sisteminin insan ve çevre üzerindeki olumsuz etkileri konusunda bilgi ve sezgi düzeyinin giderek artması, kendilerinde sağlıklı ve dengeli beslenme, aracılık aşamalarını kaldırarak üreticilere destek olma ve

biyoçeşitliliğin ve doğanın korunmasına katkıda bulunma gibi davranış değişikliğiyle doğaya dost, şeffaf ve insan sağlığına saygılı gıda tedarik zinciri modellerinin gelişmesine katkı sağlamıştır. Zincirin her aşamasındaki kayıpların önlenmesi yönündeki çabalardaki yeri de son yıllarda araştırma, politika ve uygulama alanlarında KGTZ'nin çok duyulur hale gelmesine olanak tanımaktadır.

1.2.2. KGTZ'nin tanımı ve sınıflandırma kriterleri

Kısa gıda tedarik zinciri AGS arasında yer almaktadır. Kesin ve net bir tanımı olmamakla birlikte piyasada değişik formlarda uzun süredir var olan kısa gıda tedarik zincirlerinin ilk defa 2009 yılında Fransa Tarım, Gıda ve Orman Bakanlığı Eylem Planına ve sonrasında 2014-2016 döneminde Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma Programına dâhil edilmesiyle birlikte tanımlanması gündeme gelmiştir. Avrupa Parlamentosu tanımına göre KGTZ “sınırlı sayıda aracının dâhil olduğu, işbirliği, yerel ekonomik kalkınma ve üreticiler, işleyiciler ve tüketiciler arasında coğrafi ve sosyal ilişkilerin yakınlığını taahhüt eden bir tedarik zinciridir”. Ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmekle birlikte, üretici ile tüketici arasında en fazla bir aracının olduğu zincirler, kısa tedarik zinciri olarak kabul edilmektedir (EU, 2013). Çizelge 1.5'te kısa gıda tedarik zincirlerinin farklı tanımları sunulmuştur.

Çizelge 1.5. Kısa gıda tedarik zincirlerinin farklı tanımları ve tanım kriterleri

Tanım	Tanım kriterleri	Kaynaklar
Kısa gıda tedarik zinciri, üreticinin tüketiciye doğrudan satışı veya üretici ile tüketici arasında sadece bir aracı şartıyla dolaylı satış ile gerçekleşen tarımsal ürünlerin pazarlama şeklidir.	Üretici ile tüketici arasındaki aracı sayısı	MAAF, 2009
Sınırlı sayıda ekonomik aktörün dâhil olduğu, işbirliği, yerel ekonomik kalkınma ile üretici, işleyici ve tüketiciler arasında yakın coğrafi ve sosyal ilişkileri taahhüt eden bir tedarik zinciridir.	Coğrafi yakınlık ve sosyal ilişkilerin olması	EU, 2013
Üreticiler ve nihai tüketiciler, yerel gıda ağlarını güçlendiren yeni fırsatlar yaratarak gerçekleştirilecek aynı hedefleri paylaştıklarını anladıklarında kısa bir gıda tedarik zinciri oluşturulur. Yerel üretime, ilgili adımların sayısını ve gıdanın kat ettiği mesafeyi (gıda milleri) en aza indiren yerinden yönetimli bölgesel gıda sistemlerine odaklandığından, üreticilerin gıda sisteminde aktif bir rol almalarını sağlayan alternatif bir stratejidir.	Yönetişim, yerellik, araçların sayısı, fiziksel mesafe	Slow Food Foundation, 2020

Bu tanımlar çerçevesinde coğrafi ve sosyal yakınlık KGTZ'nin önemli tanım kriteridir. Dolayısıyla KGTZ, esas olarak üretici ile tüketicinin yakınlığına vurgu yapan bir

kavramdır. Buradaki “yakınlık” nedeniyle terimdeki “kısa”, sadece fiziksel bir mesafeye değil, mülkiyet değişiminin en az kişi ile yapılmasına işaret etmektedir. Böylece, tüketiciler gıdalar hakkında değer yargıları geliştirebilmektedir (Marsden vd., 2000). Buna ek olarak son zamanlarda yakınlık konsepti, coğrafi yakınlık kadar örgütlenmeyi de içerecek şekilde kullanılmaktadır. Örgütlenmiş yakınlık, KGTZ'lerin sürdürülebilir başarısı için gerekli görülmektedir. Bu zincire dâhil olan gıdalar “yerel” olmasına veya üretildikleri belli işletmelere atıfta bulunarak tanımlanmaktadır. Yerellik ve/veya o işletmede üretilmesi tüketici gözünde ürüne bir değer kazandırmaktadır. Bu nedenle gıdaları “yeniden sosyalleştirme” (resocialize) ve “yeniden mekânsallaştırma” (yer değiştirme) (re-spatialize) KGTZ’nin ana özelliği ve sahip olduğu kapasiteleri olarak vurgulanmaktadır (Marsden vd., 2000).

Marsden vd. (2000), KGTZ’de önemli olanın “bir ürünün kaç defa el değiştirdiği veya son olarak ulaştırıldığı mesafe değil, ürünün tüketiciye bilgi ile ulaşması” olduğuna vurgu yapmaktadır. Burada ürün bilgisinden kast edilen, örneğin paket üzerinde yazılı olan veya satış noktasındaki kişisel iletişimidir. Bu bilgi, “tüketicilerin üretim yeri ile güvenli olarak iletişim kurmasını mümkün kılar ve insani değerler ile kullanılan üretim yöntemlerini de kapsar.

Çizelge 1.5’te verilen tanım kriterleri genel olarak KGTZ’nin sınıflandırmalarında kullanılmakta; üretici ile tüketici arasındaki aracı sayısı, yakınlık ve yönetim ana sınıflandırma kriterleri olarak benimsenmektedir.

1.2.3. KGTZ türleri ve temel unsurları

Marsden vd. (2000) ve daha sonra Renting vd. (2003), üç temel KGTZ’yi tanımlamaktadır. Bu zincirlerin hepsinin de ortak özellikleri sadece ürün alışverişi değil aynı zamanda gıda tüketicileri ile üreticileri arasında bir şekilde iletişim sağlamasıdır. Bugün de birçok araştırmada temel olarak kullanılan üç temel KGTZ, zaman ve mekân açısından üretici ve tüketici arasındaki ilişkilerin özelliklerine göre “yüz yüze”, “yakın” ve “mekânsal olarak genişletilmiş” tedarik zincirleri olarak sınıflandırılmaktadır (Mancini vd., 2019). Bu sınıflandırmadan yola çıkarak ürünlerin satış şekillerine göre KGTZ’ler iki grupta değerlendirilebilir:

1. Doğrudan satış yapan KGTZ'ler:

Tüketiciler doğrudan doğruya üretici ve işleyicilerle ilişki içindedir. Otantiklik, güven, üretimin sosyal/coğrafi yapısı kişisel etkileşim ile ortaya çıkmaktadır. Bu konudaki çalışmalarda “yüz yüze” olarak tanımlanan tedarik zincirleri bu gruptadır. Örnekler: Topluluk destekli tarım, üretici pazarları, çiftlik stantları, kendi ürününü kendin topla, online satış (Canavan vd., 2007)

2. Dolaylı satış yapan KGTZ'ler:

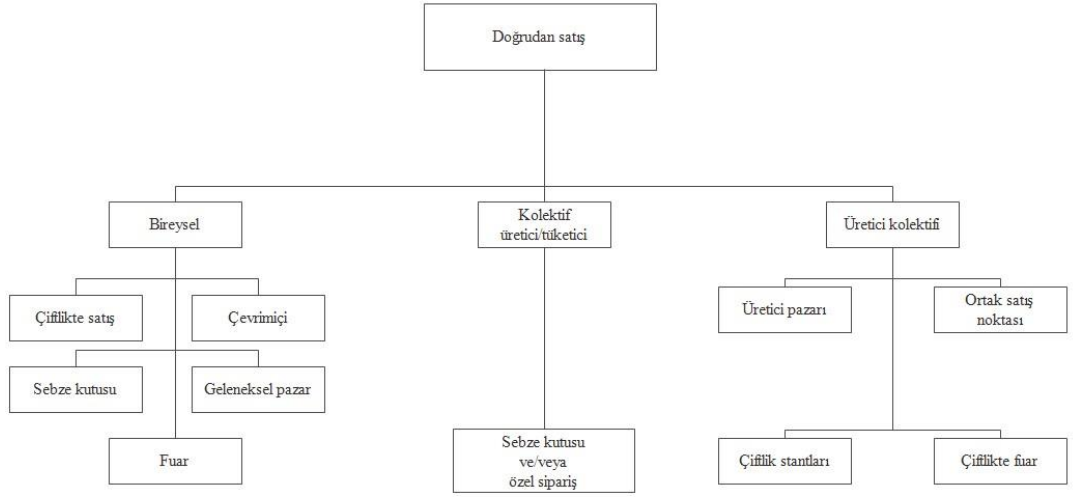
- Üretim yeri dışında yakın mesafe satış: Ürünler, belli/özel bir bölge içinde üretilir ve satılır ama perakende satışı üreticiden farklı bir taraf gerçekleştirir. Ürünler, hâlâ sosyal olarak yapılandırılmış bilgi ile dağıtılır ve tüketiciler ürünün yerel yapısının farkındadır. Örneğin, yerel kooperatif satış yerleri, yerel satış yerleri, gıda merkezleri (food hubs), diğer çiftlik (işletme) satış yerleri, kurumlar (okullar, hastaneler vb.), restoranlar, kırsal turizm tesisleri.
- Üretim yeri dışında uzak mesafe satış: Ürünler üretim bölgesinin dışında satılır ve tüketiciler bölge ile kişisel bir bağlantı içinde olmayabilir. Ama ürünler hâlâ sosyal ve coğrafi olarak üretildiği bilgisinin eklenmesiyle farklılaştırılmaktadır. Örneğin, bölgesel dağıtıcılar, bölge dışındaki bölgesel dağıtıcı, topluluk destekli tarım grupları.

Yukarıda örnek olarak verilen KGTZ'nin bazılarının tanımı, avantaj ve dezavantajları Çizelge 1.6'da verilmiştir.

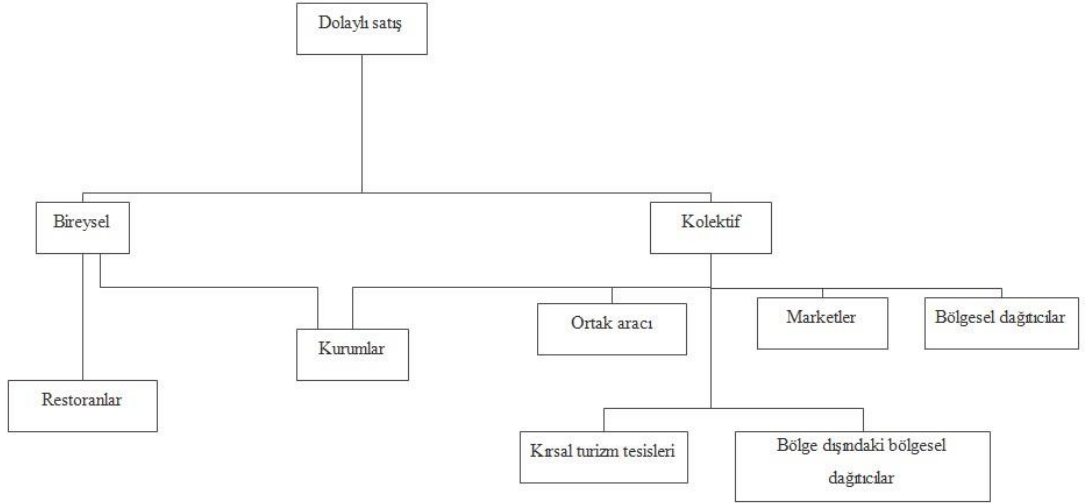
Çizelge 1.6. Bazı KGTZ modellerinin tanımı, avantaj ve dezavantajları (CAB, 2010; Soil Association, 2011)

KGTZ örneği	Tanım	Avantaj ve dezavantajlar
Çiftlikte satış	Üreticinin ürettiği ürünlerin üretim alanında satmasıdır.	Nakliye gerektirmez, üretici için kolaydır ve zaman tasarrufu sağlar, Yüksek miktarda üretilen ürünlerde zorlukları, Müşteri ile ilgilenmek için sürekli çalışma zorunluluğu
Topluluk Destekli Tarım (TDT)	Çiftçilik sorumluluklarının ve hasadının bir çiftçi veya üreticiler ile bir tüketici grubu arasında paylaştırıldığı karşılıklı güvene, açıklık kültürüne ve üretim risklerinin ve bolluğunun paylaşılmasına dayalı bir dayanışma ortaklığı.	Tüketiciden üreticiye doğrudan destek, Üretici için üretim riskinin paylaşımı ve alım garantisi, Tüketicilerin üretim hakkında bilgiye sahip olmaları, Dayanışma bilinci ve anlayışı.
Kendi ürününü kendin topla	Tüketicilerin satın almak istedikleri ürünleri kendilerinin hasat etmesine olanak tanıyan satış metodudur.	Üretici için hasat ve satışa ayrılan zaman ve emek tasarrufu, tüketiciye ürünlerin tazeliği ve izlenebilirliğini sağlar, Üretici için tüketicilerin müsait vakitlerinde genellikle tatillerde çalışma zorunluluğu, Hasat zamanında toplanılmayan ürünlerin büyük oranda kaybı.
Çevrimiçi satış	Üreticilerin ürünlerini, kişisel veya toplu internet sitelerinde satmasıdır. Genelde evde teslim veya ortak dağıtım yerleri aracılığıyla ürünler tüketicilere ulaştırılmaktadır.	Üreticinin yer değişimini gerektirmez Sitenin sürekli güncellenmesi, yüksek ve karşılıklı güven, kargo ve teslim ücreti ve üreticinin belli aralıklarda kendi ürünleri hakkında bilgilendirme yazıları hazırlamasını gerektirir.
Gıda merkezleri (food hubs)	Yerel veya spesifik özelliği taşıyan gıda ürünlerinin belli merkezi konumda satışı	Yüksek izlenebilirlik mekanizması, Yönetimin tamamen üretici elinde olmaması.
Kolektif satış	Üreticilerin birlikte organize ettiği toplu satış organizasyonudur. Bazen kolektif satış yerlerinde yapılır bazen de internetten alınan toplu siparişlerde uygulanmaktadır.	Üreticiler arasında satış sorumluluk paylaşımı, Yüz yüze kolektif satış durumunda fiziksel satış yeri gerektirir.

Ayrıca bu sınıflandırmanın içinde satış yönteminin bireysel veya toplu boyutu ve/veya satışların yapıldığı yeri ele alınarak yapılan alt sınıflandırmalar da mevcuttur (Chaffotte ve Chiffolleau, 2007; Leornad, 2010). Şekil 1.4'te satış şeklinin bireysel veya toplu boyutuna göre alt sınıflandırmalar özetlenmiştir.

a) Satışın bireysel ve toplu boyutuna göre doğrudan satış şekilleri

b) Satışın bireysel ve toplu boyutuna göre dolaylı satış şekilleri

Şekil 1.4. Satış şeklinin bireysel veya toplu boyutuna göre KGTZ alt sınıflandırmaları (Chaffotte ve Chiffolleau, 2007)

KGTZ tanım kriterlerine göre değişik gruplarda sınıflandırılmış KGTZ türlerine farklılaştırılmış kısa gıda tedarik zincirleri kavramı içinde ele alınmaktadır. Esasen, bu çalışmada farklılaştırılmış kısa gıda tedarik zincirleri coğrafi ve örgütlenmiş yakınlık ilişkilerine göre sınıflandırılmış gıda tedarik zincirlerini ifade etmektedir. KGTZ kavramındaki coğrafi, örgütsel ve sosyal yakınlık üretici-tüketici ilişkilerini içerdiği kadar son günlerde üreticiler arasında ve tüketiciler arasındaki ilişkileri de kapsar şekilde kullanılmaktadır (LIPROCO, 2010). Yapılan sınıflandırma göz önüne alınarak

kısa gıda tedarik zincirlerinin yakınlık ilişkisine göre bir değerlendirmesi Çizelge 1.7’de sunulmaktadır.

Çizelge 1.7. Coğrafi ve örgütlenmiş yakınlık ilişkilerine göre gıda tedarik zincirleri (Aubry ve Kebir, 2013; Giray ve Tarakcıoğlu, 2016)

		Coğrafi Yakınlık	
		Zayıf	Güçlü
Örgütlenmiş yakınlık	Zayıf	Zayıf ilişkili arz zinciri Uluslararası piyasalara satmak Piyasaya arz Uzun Gıda Tedarik Zinciri	Dolaylı ilişkili arz zincirleri Ortak satış yerleri Yerel süpermarketler KGTZ
	Güçlü	Uzak ilişkili arz zincirleri Doğrudan çevrimiçi satış Doğrudan postayla satış KGTZ	Doğrudan ilişkili arz zincirleri Çiftçi pazarları Çiftlikte satış KGTZ

Kısa tedarik zincirlerinin en önemli unsurlarından birisi **işbirliği**dir. Bu unsur, 2013/1305 sayılı AB Kırsal Kalkınma Mevzuatının 35. maddesinde [2/(d) ve (e)] (d) “Kısa tedarik zincirlerinin ve yerel piyasaların kurulumu ve geliştirilmesine yönelik kısa tedarik zinciri aktörleri arasındaki yatay ve dikey işbirliği”; (e) “kısa tedarik zinciri ve yerel piyasaların kalkınması ile ilgili tanıtım faaliyetleri” ifadeleriyle açıklanmaktadır. Kısa tedarik zinciri için diğer önemli bir konu olan ürün etiketlemeye ilişkin olarak Avrupa Birliğinde, 1151/12 sayılı düzenleme “yerel üretici” etiketiyle özel bir düzenleme sunmaktadır (Küçük üreticilerin ürünlerini pazarda yerel olarak satışını kolaylaştırmak için “yerel üretici” ve “doğrudan satış” etiketleme sistemi). Yerel ürünlerin etiketlenmesinin önemini anlatan çalışmalar, bu etiketin “üreticiye ek maliyet yüklemekten gönüllü ve basit bir araç” olması şartını da vurgulamaktadır. Bu çerçevede kısa tedarik zincirlerinin, sağlıkla ilişkisi nedeniyle tarım ve gıda ürünlerinin üreticiden tüketiciye arzında bulunan özel düzenlemelere ve sürdürülebilir yerel kalkınmaya katkı sağlayacağı düşünülmektedir (EU, 2013).

1.2.4. KGTZ, döngüsel ekonomi ve sosyal ekonomi ilişkisi

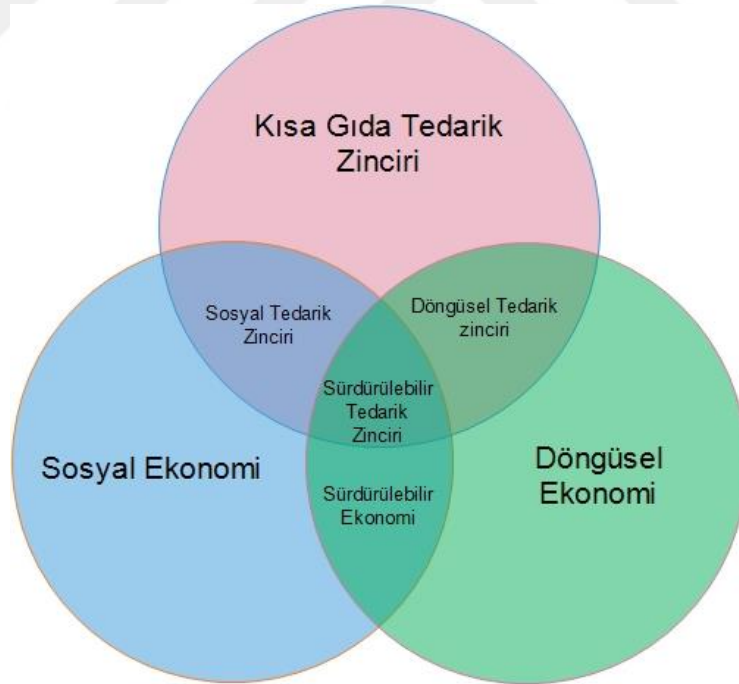
Gıda tedarik zinciri aşamasının uzunluğu, tarladan sofraya gelinceye kadar birçok aşamadan geçen gıdanın tüketiciye sağlıklı bir şekilde ulaşamamasına, gıda kayıplarının artmasına ve üretici-tüketici fiyatları arasındaki farkın büyümesine yol açmaktadır. Örneğin rakamlara göre, hasat, taşıma, pazara hazırlık, depolama ve tüketici süreçlerinde sırasıyla yüzde 4-12, 2-8, 5-15, 3-10 ve 1-5 olmak üzere ürün kaybı olmakta olup, tedarik zincirinin toplamında yüzde 15 ila 50 arasında ürün kaybı

söz konusudur (Tanyaş ve Tümenbatur, 2018). Hem üretici hem tüketici hem de diğer süreçlerdeki aktör seviyelerinde gıda kayıplarına ilişkin gerekli tedbirlerin uygulanması ile atık ve artıkların yönetimi ve geri dönüşümünü zorunlu hale getiren bu durum, döngüsel ekonominin ortaya çıkışına neden olmuştur. Döngüsel ekonomi, mevcut malzemelerin ve ürünlerin yeniden kullanımı, onarımı, yenilenmesi ve geri dönüşümü ile daha önce atık olarak kabul edilenlerin bir kaynak haline getirilmesi anlamına gelmektedir (Jurgilevich vd., 2016). Başka bir ifadeyle döngüsel ekonomi, bir üretim sisteminde oluşan her atığın tekrar değerlendirildiği, dolayısıyla hammadde kullanımının ve atık miktarının azaltıldığı, kaynak verimliliğinin sağlandığı, çevresel faydanın maksimize edildiği, sürdürülebilirlik ve inovasyon tabanlı yeni bir üretim modelidir (SKD, 2020). Bu çerçevede doğrusal ekonomik modeli kullanan mevcut ekonomik sistemden farklı olan döngüsel ekonomi, gıda sisteminde oluşturulan atık (israf) miktarının azaltılması, gıda ve atıklarının yeniden kullanılması ve besin geri dönüşümünü teşvik etmektedir (Jurgilevich vd., 2016). Bu nedenle döngüsel ekonomi sadece üretim aşaması ve sonucundan ortaya çıkan atığın yok edilmesi değil, aynı zamanda tasarım/planlama, üretim ve kullanım şeklinin değiştirilerek bütüncül bir yaklaşımla hammadde kullanımının azaltılması, maliyetinin minimize edilmesi, yeniden kullanım ve geri dönüşüm uygulamalarının benimsenmesi, bu sayede kaynak verimliliği ve sıfır atık hedefine ulaşılması sağlamaktadır (Ufuk, 2020). Ancak bunları sağlamak için sorumluluğun sadece üreticide olmadığı da anlaşılmaktadır. Dolayısıyla döngüsel ekonomide sorumluluk üretici ve tüketiciyi ilgilendirmektedir.

Ayrıca, sürdürülebilir kalkınma çerçevesine uyan ve özellikle Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin sekizinci (insana yakışır iş ve ekonomik büyüme) ve on ikinci (sorumlu tüketim ve üretim) amaçlarıyla uyumlu olan döngüsel ekonomi, endüstriyel ekolojinin teori ve prensiplerini kullanarak gıda sisteminde sürdürülebilirliği artırmak ve en iyi şekilde sağlamak için araçlar önermektedir (Jurgilevich vd., 2016). Bu sebeple gıda tedarik zincirinde döngüsel ekonominin uygulanması döngüsel tedarik zinciri modellerinin geliştirilmesine olanak tanımaktadır (Şekil 1.5). Genovese vd. (2017), kısa gıda tedarik zinciri kavramının, tarım-gıda sektöründe döngüsel ekonomi felsefesinin özel bir gerçekleştirilmesi olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Öte yandan, kısa gıda tedarik zincirlerinde üretici-tüketici arasındaki ilişkiler, yerellik vurgusu ve zincirin önemsendiği değerler de dikkate alındığında sosyal ekonomiyle de

ilişkisinin olduğu görülmektedir. Döngüsel ekonomi ile birçok noktada buluşan sosyal ekonomi prensipleri, kooperatifçilik prensiplerinden alınan ilhamla geliştirilmiştir ve bu anlamda da bazı kısa tedarik zincirleri önemli sosyal ekonomi aktörleridir. Sosyal ekonomi, rantabiliteyi hedeflerken kârı maksimize etme yerine dayanışma ve sorumluluk ilkeleri ile demokratik kontrol aracılığıyla insanları ve sosyal refahı önceleyen her türlü üretim ve gelişme modelidir (SEE, 2015). Bu tanımda vurgu yapılan ilkeler ile insan ve sosyal refah önceliği coğrafi bir ölçek gerektirmektedir. Hem döngüsel hem sosyal ekonominin başarısının önemli bir faktörü yakınlık ilişkilerinin belirleyici bileşen olduğu yer olan yerel düzeyde yaratıcılık ve yenilikçi kapasitenin güçlendirilmesidir. Başka bir deyişle, sürdürülebilir kalkınmayı üç (çevresel, ekonomik ve sosyal) boyutta güvence altına almak için yerel alanlarla bağlantı, işbirliği ve dayanışma gibi kooperatif hareketinin ve sosyal ekonominin değerleri ve ilkeleri belirleyici bileşenlerdir (CIRIEC, 2016). Dolayısıyla gıda sistemlerinde döngüsel ekonomi ve sosyal ekonominin benimsenmesi, sistemin sürdürülebilirliğine katkı sağlamaktadır (Şekil 1.5).

Şekil 1.5. KGTZ, döngüsel ekonomi ve sosyal ekonomi ilişkisi

1.2.5. KGTZ'nin önemi ve gıda sistemleri üzerindeki avantajları

Önceki çalışmalarda KGTZ'nin sürdürülebilir gıda sistemlerine, yerel kalkınmaya ve sağlıklı topluluklara katkıda bulunma potansiyeline vurgu yapılmaktadır (Galli ve

Brunori, 2013). Bu katkılar genellikle sosyal, çevresel ve ekonomik fayda veya önem bazen de avantajlar ya da etki olarak tanımlanmaktadır. Kavram içindeki sınıflandırmalar dikkate alındığında KGTZ'nin faydaları türlerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Bununla birlikte, genel anlamda herhangi KGTZ türünün sürdürülebilirlik üzerinde olumlu etkilere sahip olduğu açıktır (Kneafsey vd., 2013). Bu nedenle, KGTZ'nin önemi ve avantajları türlerine göre ayrıntıya girilmeksizin aşağıda açıklanmıştır.

1.2.5.1. Çevresel önem ve avantajlar

KGTZ, uzun olan konvansiyonel tedarik zincirlerinden daha çevre dostu stratejilere ve teknolojilere sahiptir. Bu bağlamda, KGTZ'deki üreticilerin çoğu organik veya az kimyasal girdili üretim yöntemlerini benimsedikleri bilinmektedir. Böylece, çevreyi kirlilemeyen ve/veya az kirliletiçi üretim uygulamaları ve ürün çeşitlendirme özellikleri ile farklı olan KGTZ üreticileri yerli tohum ve ırklar kullanarak tarımsal biyoçeşitliliğe de katkıda bulunmaktadır (Galli ve Brunori, 2013). KGTZ'de üretici ve tüketici arasındaki coğrafi yakınlık, ürünlerin taşındığı mesafenin kısa olması; gıdanın üretildiği andan tüketiciye ulaştığı ana kadar nakledildiği mesafe olarak tanımlanan ve gıda tedarik sisteminin çevresel sürdürülebilirlik göstergesi olan gıda millerinin (food miles) azaltmasına olanak tanımaktadır.

Ayrıca kalite standardizasyonu gereği üretim ve perakendede gerçekleşen büyük miktarda gıda israfı ve atığı genellikle hasat ve satış arasındaki süre ve mesafenin uzunluğundan kaynaklanmaktadır. Bazen de depolama tesisleri gerektiren konvansiyonel tedarik zinciri; ürünün tazeliği ve mevsimselliğinin kaybı yanı sıra ek enerji kullanımına neden olmaktadır. KGTZ coğrafi yakınlık özelliği ile gıdaların tazeliği ve mevsimselliğini korurken gerek gıda israfı ve atığını gerek çevresel sürdürülebilirlikte ana faktör olan enerji kullanımını azaltmaya katkı sağlamaktadır. Genellikle tazeliği korumak veya tazeliği kaybetmeden tüketmek zincirde daha az işleme ve paketlenme beraberinde enerji ve kaynak tasarrufu getirmektedir. Zira, KGTZ konvansiyonel süpermarketlere göre daha az ambalaj kullanır ve bu da onların daha az kaynak kullanmasını da göstermektedir (Galli ve Brunori, 2013). Buna ek olarak gıda tedarik zincirinden özellikle üretim ve taşıma aşamalarındaki sera gazı emisyonları KGTZ'de geliştirilmiş çevreye duyarlı uygulamalar ve düşük taşıma mesafe nedeniyle

azalmaktadır (LIPROCO, 2010; Kneafsey vd., 2013). Bu nedenle Seyfang (2006), KGTZ'nin etik hususlar ve değerlere dayalı aktif çevre dostu yaşam tarzı olarak kendini gösteren ve son zamanlarda büyük ilgi gösterilen ekolojik vatandaşlığın (ecological citizenship) anlatımsal gıda ağları olarak düşünülmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Kısaca organik üretim yöntemleri, az işleme ve paketlenme, azaltılmış gıda milleri, toplu tedarikler ve az enerji kullanımı gibi avantajlarıyla KGTZ'nin tüm aşamalarında çevre dostu uygulamalar gözlemlenebilmektedir.

1.2.5.2. Sosyal önem ve etkiler

KGTZnin sosyal sürdürülebilirlik avantajları, güvene dayalı yakın ilişkiler ile gıda zinciri aktörleri arasında hakkaniyet ve toplumsal kapsayıcılık, sağlıklı ve kaliteli ürünlerle gıda güvenliğine ve yerel toplulukların canlılığı ile yerel ekonomi ve kırsal kalkınmaya katkıda bulunma kapasiteleri üzerinde açıklanmaktadır (Galli ve Brunori, 2013; Kneafsey vd., 2013). KGTZ'de üreticiler ve tüketiciler arasındaki doğrudan ilişkiler, hakkaniyetin oluşturulmasını kolaylaştırır. Bu da tüketicilerin gıda üretiminin gerçek maliyetlerini anlamalarını ve istedikleri ürünler için ödeme yapmaya hazır olmalarını kolaylaştırarak üreticilerin emeklerine haklı bir gelir sağlamaktadır (Renting vd., 2003). Burada hakkaniyet, sadece adil fiyat değil, aynı zamanda tüketicilerin üreticilerin emeklerini etik olarak takdir etmelerini ve üreticilerin de tüketicilerden gelen geri bildirimleri dikkate almalarını içermektedir (Galli ve Brunori, 2013). Böylece, konvansiyonel tedarik zincirinde pasif veya ikincil aktörler olan üreticiler ve tüketicilerin, zincirde kurallar koyan, gıda zincirlerini düzenleyen ve kontrol eden aktif yöneticiler haline gelmeleri sağlanırken hem üreticilerin hem tüketicilerin sosyo-psikolojik rahatlığına katkı verilmektedir (Galli ve Brunori, 2013).

Ayrıca KGTZ'nin örgütsel yakınlık niteliği, üretici-tüketici veya üreticiler arasında dayanışmaya destek verirken kolektik faydalar sağlamaktadır (Galli ve Brunori, 2013). KGTZ, üretici ve tüketicilerin etkileşim içinde gıda tedariki sağlarken sosyal sermaye ve kapsayıcılığı güçlendirmektedir (Kneafsey vd., 2013). Üretici pazarları, sağladığı sosyal yakınlık vasıtasıyla üretici-tüketici arasındaki ticari ilişkinin ötesine geçerek toplumsal bütünleşmeyi desteklerken yerel toplulukların çeşitli şekillerde yeniden

canlandırılmasına da katkıda bulunabilmektedir. (Galli ve Brunori, 2013; Kneafsey vd., 2013). Bununla beraber bazı KGTZ, toplum destekli tarım gibi kolektif ve örgütsel yakınlığın öncülük edildiği KGTZ’nde toplumdışı grupların sosyal entegrasyonunu ve güçlendirilmesini öncelikli olarak sağlarken gıda üretimi yalnızca ikincil gelmektedir (Galli ve Brunori, 2013). Almanya ve Avusturya'daki bütünleyici ve kültürlerarası bahçeler buna örnek olarak verilebilir (Müller, 2007).

Bunlara ek olarak KGTZ’nin sağlıkla ilgili avatanjları da bulunmaktadır. Bireylerin ve toplulukların gıda güvencesi, sağlığı ve refahı için çok önemli olan uygun fiyatlı, güvenli ve besleyici gıdaya güvenilir erişim KGTZ’deki yerellik, işbirliği ve etkileşim aracılığıyla sağlanmaktadır. Tedarik zinciri boyunca çok sayıda faktörden etkilenen gıda güvenliği, zincirin kısa olmasıyla etmenler ortadan kaldırılarak üretici ve tüketici arasındaki güvenle sağlanmaktadır. KGTZ’deki şeffaflık, daha kısa nakliye ve depolama süresi, hasat ve satın alma arasındaki sürenin kısılması hasarı ve bozulmayı azaltırken besin kaybını önleyebilmektedir (Frith, 2007). Böylelikle KGTZ ürünlerin tazelik, çeşitlilik, lezzetler vb. gibi kalite özelliklerini korurken tüketicilere sağlıklı gıdalara erişim kolaylığı için olanak tanımaktadır (Galli ve Brunori, 2013). Özellikle sebze ve meyve sektöründe KGTZ daha çeşitli ürünler sunarak beslenme çeşitliliğine, gıda güvenliğine ve dengeli beslenmeye katkıda bulunmaktadır. O nedenle KGTZ gıda güvenliği standartlarının garantisi olarak da savunulmaktadır (Galli ve Brunori, 2013).

1.2.5.3. Ekonomik önem ve etkiler

Ölçek ekonomilerinin olmaması ve üretim süreçlerinin farklı yönetişi nedeniyle pazar payı az olan küçük ve orta ölçekli üreticiler konvansiyonel zincirde düşük bir pazarlama ve rekabet gücüne sahip olmaktadır. Çoğu durumda, bu üreticilerin, hacim, kalite ve süreklilik açısından arzlarındaki tutarsızlık nedeniyle de konvansiyonel kanallara kolay erişememektedir (Galli ve Brunori, 2013). Bu sorunlara pazara adil erişimle çözüm üreten KGTZ, küçük ve orta ölçekli üreticilerin adil rekabet ortamında ekonomik uygulanabilirliğini artırmaktadır (Galli ve Brunori, 2013; Kneafsey, 2013). KGTZ’de daha az aracı olduğu için, bunların çoğu, özellikle doğrudan olanlar, üreticilere geleneksel perakende ve toptan satış kanallarına kıyaslandığında üretim ve pazarlama kararlarında nispeten yüksek derecede bağımsızlık, daha düşük genel masraflar ve yüksek fiyatlar sağlamaktadır (Wittman vd., 2012; Galli ve Brunori,

2013). Genellikle küçük üreticiler için dezavantajlı piyasa koşullarına yanıt olarak KGTZ'deki kolektif ekonomik girişimler, üretim ve satış hacimlerindeki değişikliklere ilişkin ekonomik belirsizlikleri azaltmaktadır (Galli ve Brunori, 2013). Örneğin sebze kutusu modelinde, tüketiciler önceden belirlenen maliyetleri avans olarak öderler ve üreticiler ürünlerini belirli bir fiyattan satacaklarından emin olmaktadır (Galli ve Brunori, 2013). Dolayısıyla tüketicilerin taahhüt temelinde dâhil olduğu belirli KGTZ türleri üretici-tüketici arasındaki ilişkiyi güçlendirirken yerel kaynakları işbirliğiyle değerlendirmeye meydan vermektedir.

KGTZ, yerel kırsal ekonomilerin merkezinde yer alan küçük ve orta ölçekli üreticilerin pazar payı ve pazarlama gücüne destek vermektedir. Üretici ve tüketicilerin örgütlenerek çalışmasına fırsat verip yeni yerel istihdam olanakları yaratırken toplumun gelir akışını artırmaktadır (Wittman vd., 2012; Peters, 2012; Galli ve Brunori, 2013). Böylece, KGTZ tarım-gıda sektörünü canlandırırken yerel ekonomiye katkı sağlamaktadır.

Çizelge 1.8. KGTZ'nin önemli etkileri ve avantajları (Jarzębowski vd., 2020)

Boyut	Avantajlar
Çevresel	Daha az kirlenici üretim uygulamaları (Organik tarım veya az kimyasal girdili tarım); Kaynak kullanımının azaltılması (fosil yakıt veya paketleme gibi); Enerji kullanımının azaltılması; Gıda atığı ve israfının azaltılması, gıda tasarrufu; Gıda millerinde azalma; Sera gazı emisyonlarının ve karbon ayak izinin azaltılması.
Sosyal	Üreticiler ve tüketiciler arasında yakın ilişkilerin kurulabilmesi, Değer zinciri içinde güven artırmak; Toplumsal kapsayıcılık geliştirmek; Yerel toplulukların canlandırılması ve toplumsallık duygusunu uyandırmak; Tüketicinin güçlendirilmesi (gıda hakkındaki bilgilerle); Sağlıklı, besin değeri yüksek ve uygun fiyatlı gıdalara erişim kolaylığı.
Ekonomik	Küçük ve orta ölçekli üreticilerin kârlılığının ve pazar gücünün desteklemesi; Yerel istihdam yaratmak ve toplumun gelir akışının artması. Üreticilerin ekonomik belirsizliklerinin azaltılması; Üretici pazarları gibi girişimlerle küçük üreticilerin korunması ve değerlendirilmesi; Gıda üretim kalitesine ve gıda güvenliğine katkının sağlanması; Yerel ekonomiye ve kırsal kalkınmaya katkı.

1.2.6. Türkiye'de KGTZ'nin yapısı

Türkiye'de geleneksel KGTZ'ler varlıklarını sürdürmekte, köy ile bağlantısı olan (yeni) kentli insanın veya orta/düşük gelir seviyesindeki tüketici gruplarının gereksinimlerini karşılamada bu doğrudan mülkiyet değişimi önemini korumaktadır

[semt pazarlarında veya kendi işletmesinde/bahçesinde veya özel üretici (organik, niş, yerel...) pazarlarında en fazla bir aracı ile yapılan doğrudan satışlar]. Öte yandan belli bir gelir seviyesi ve bilinç düzeyindeki kentli tüketicilerin sağlıklı/güvenilir gıda arayışları yeni/alternatif/modern KGTZ'lerin ortaya çıkışına katkı vermektedir. Bunların dışında tarımla daha önce ilgisi olmayan kentli kesimin tüketici rolünden üretici rolüne geçişiyle ortaya çıkan KGTZ temelli yeni modeller de vardır.

Ayrıca, genel anlamda bakıldığında Türkiye'nin tüm bölgelerde farklı şekillerde geleneksel KGTZ ve daha modern, yapılandırılmış ve teknoloji ağırlıklı KGTZ modelleri bulunmaktadır. Buna kurbandan kurbanda çiftlikte satış yapan üreticiler ve komşuluk ilişkisi tabanlı tanıdığı üreticiden aracısız ürün satın alan tüketiciler geleneksel KGTZ örneği olarak verilirken internette aracısız bireysel veya örgütlenmiş gıda ürünleri satışlar ve TDT grupları yapılandırılmış KGTZ örnekleri olarak sayılabilmektedir. Bundan anlaşıyor ki, aracısız gıda ürünlerinin pazarlanmasını destekleyen birey, işletme ve örgütlerden oluşmaktadır. Çizelge 1.9'da Türkiye'deki bazı KGTZ hareketleri ve girişimleri sunulmuştur.

Çizelge 1.9. Türkiye'de bazı KGTZ girişim örnekleri (ADA, 2020; DBB, 2020)

Girişim adı	Girişim türü	Girişimin KGTZ modeli	Girişimin olduğu yer
Tanal Çiftliği	Bireysel işletme	İnternette sipariş, Evde teslim	Antalya
Güneşköy	Kooperatif (örgütsel)	TDT, üretici fuarı	Hisarköy/Kırıkkale ve Ankara
Üç Elma Doğal Tarım	Bireysel işletme	İnternette sipariş, Evde teslim	Doğanbey/Çankırı
Suyugüzel Çiftliği	Bireysel işletme	İnternette sipariş, Evde teslim	Bala/Ankara
Tahtacıörencik Köyü Doğal Yaşam Kolektifi (TADYA)	Kolektif (örgütsel)	TDT, üretici pazarı, üretici fuarı, kendi ürünü kendi topla, İnternette sipariş, Evde teslim	Güdül/Ankara
Yılgeç Kardeşler	Aile grubu	İnternette sipariş, Evde teslim	Meram/Konya
Ekolojik Üreticiler Derneği (EÜD)	Dernek (örgütsel)	Üretici/üretici kooperatifi pazarı	İstanbul
Farmobile	Bireysel işletme	TDT, İnternette sipariş, Evde teslim	Eskişehir
Yeşil Tabak Projesi	Proje	TDT	İstanbul
Esebze	Örgütsel	İnternette sipariş, Evde teslim	Üreticiler farklı illerde ama yönetim merkezi Eskişehir
Oğuzhan Çiftliği	Bireysel işletme	İnternette sipariş, Evde teslim	Boğazlıyan/Yozgat
Balabanağa Çiftliği	Bireysel işletme	İnternette sipariş, Evde teslim	Daday/Kastamonu

Çizelge 1.9. Türkiye'de bazı KGTZ girişim örnekleri (ADA, 2020; DBB, 2020)
(Devam)

Slow Food Yeryüzü Pazarı	Kolektif (örgütsel)	Üretici pazarı	Tarsus/ Mersin
Bayramiç Yeniköy Ekolojik Yerleşkesi	Üretici ekibi (örgütsel)	İnternette sipariş, Evde teslim	Bayramiç/Çanakkale
Urliva Tarım	Bireysel işletme	İnternette sipariş, Evde teslim	Urla/İzmir
Çiçek Ailesi Kayısı Bahçesi	Bireysel işletme	İnternette sipariş, Evde teslim	Malatya
DESNE Arı Çiftliği	Bireysel işletme	İnternette sipariş, Evde teslim	Kapıdağ / Erdek

Doğa-dostu üretim yöntemleriyle üretilen sağlıklı gıda ürünlerine aracısız erişimi kolaylaştırmak ve bu tür üretim modelini desteklemek amacıyla Güneşköy girişiminin katkılarıyla ilk kez 2009 yılında tüketicilerin üreticilere doğrudan erişimini sağlayan “Doğal Besin, Bilinçli Beslenme” (DBB) isimli bir web haberleşme ve iletişim grubu kurulmuştur (DBB, 2020). DBB’nin başlangıcında nakliye ve dağıtım kolaylığı için ürün listesinde yalnızca uzun ömürlü, dayanıklı gıda ürünlerine yer verilerek e-posta aracılığıyla ekolojik üretim yapan Tanal Çiftliği’nin ürünleri için Ankara tabanlı toplu siparişler toplanılmıştır. Ekolojik çiftlikle ilgisi olan üreticilerin bu girişime dâhil olmakla DBB web sayfasına üreticilerin iletişim bilgileri, üretim süreçleri ve ürettiği ana ürünlerle ilgili bilgiler koyulmuş ve 2010 yılında DBB’de kayıtlı olan üreticilerin katıldığı bir sipariş organizasyonu yapılmıştır (DBB, 2020). Süreç içerisinde 2011 yılı Eylül ayında Aracısız Doğal Ürün Ağı’nın (ADA) devreye girmesiyle, DBB üreticileri ADA tanıtım sayfasına aktarılmış ve DBB yalnızca örgütlenmiş tüketici platformu konumuna gelmiştir (DBB, 2020).

Bu örneklerin dışında da bu kapsamda ulusal çalışmaların olduğu da bilinmektedir. Tarımda dijitalleşme kapsamında Tarım ve Orman Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı’nın geliştirdiği adil fiyattan üreticiler ve tüm alıcıların çevrimiçi platformda buluşabilecekleri bir ortam sağlayan Dijital Tarım Pazarı (DİTAP) bu alandaki en kapsamlı ve yeni gelişme olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, Tarım ve Orman Bakanlığı Tarım Reformu Genel Müdürlüğü IPARD Yönetim Otoritesi Birimi tarafından yürütülmekte olan Ulusal Kırsal Ağ (UKA) tematik çalışmaları arasında “kısa tedarik zinciri” ana konulardan biri olarak yer almaktadır. Kısa tedarik zincirleri konusunun bir tedbire dönüştürülüp desteklenmesi amacıyla çalışmalar devam etmektedir. Bu tedbir yazımı ve destekleme kapsamına alınması yönünde çalışmaların olması kamuda KGTZ’lerin konuşulmasına neden olmuştur. Sürdürülebilir gıda

sistemine, kırsal kalkınmaya ve sağlıklı bir topluma katkıda bulunma potansiyeli nedeniyle ilginin arttığı kısa gıda tedarik zincirlerinin yaygınlaştırılmasının istenmesi ve desteklenecek olması, bu mekanizmanın tanımlanması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Bu da bu konudaki akademik çalışmalara ve araştırmalara olan ihtiyacı artırmaktadır.

1.3. Araştırma Sorunsalı

Bu araştırmada, Türkiye’de mevcut KGTZ’nin tanımlanması, gıda ürünü satma ile satın alma tercihlerindeki yerinin saptanması ve KGTZ’nin gıda sistemleri üzerindeki sürdürülebilirlik temelli etkilerinin tartışılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, çalışma, üreticilerin ve tüketicilerin gıda ürünü alışveriş tercihlerinde KGTZ’nin yerini ve gıda sistemleri üzerindeki etkilerini belirlemek için tasarlanmıştır. Bu araştırma sorunsalı doğrultusunda gerçekleştirilen tez, Türkiye’deki ve özel olarak seçilen Tahtacıörencik Köyü Doğal Yaşam Kolektifi (TADYA), Sınırlı Sorumlu Güneşköy Çevre Kültür Ve İşletme Kooperatifi (Güneşköy Kooperatifi) ve Farmobile örnek çalışmasındaki kısa gıda tedarik zincirlerinin tanımlanmasını ve sürdürülebilirlik kriterleri açısından değerlendirilmesini amaçlamaktadır. Bu soruların araştırılması, KGTZ konusundaki bilgilerin toplanıp mevcut durumun analiz edilmesine katkı verirken tedarik zincirleri geliştirilerek sürdürülebilir gıda tedarik zincirlerinin oluşması ve yayılmasına yönelik politikaların geliştirilmesini ve destekleme için gerekli düzenlemelerin yapılması için gerekli çözüm önerilerinin saptanmasını da sağlamaktadır.

Nitekim, buna ulaşmak amacıyla bu tez çalışmasının saha araştırması için yukarıda (1.2.2 alt başlığında) yapılan KGTZ sınıflandırma ve tanımlarına dayalı olarak farklılaştırılmış çoklu vaka belirlenmiştir: i) Güneşköy Kooperatifi; ii) TADYA; iii) Farmobile.

Ankara Güdül ilçesi Tahtacıörencik köyünde doğal yaşamı ve doğa-dostu tarımsal üretim pratiklerini koruyup geliştirmeyi ve sürdürülebilir kırsal kalkınmayı hedefleyen TADYA topluluk destekli tarım ile çeşitli KGTZ modelleri uyguluyor olması ve sivil toplum girişimi olması nedeniyle kolektif bir örnek olarak, Güneşköy Kooperatifi, kırsal kesimde doğa ile uyumlu, sürdürülebilir yaşam deneyimleri geliştirmek ve bunları paylaşmak üzere çalışıyor olması sebebiyle seçilmiştir. Farmobile ise, karşılıklı etkileşimde bulunarak tarımsal üretime katkıda bulunan tüketiciye özel

sağlıklı tarımsal üretim gerçekleştiren teknoloji ağırlıklı bir pazarlama uygulamasına örnek olması nedeniyle seçilmiştir.

Ayrıca, KGTZ'nin sürdürülebilirliği konusundaki mevcut ampirik çalışmaların son yıllarda artmış rağmen, konuyla ilgili sınırlı veri mevcudiyeti nedeniyle, çoğu zaman çalışmalar konuya sınırlı açılardan odaklanmıştır (Boutry ve Ferru, 2016). İlk çalışmalarda KGTZ oluşumları yalnızca nitel veriler ve nadiren nicel veriler kullanılarak sürdürülebilirliğin bir boyutu dikkate alınarak analiz edilirken son zamanlarda ise sürdürülebilirliğin üç temel boyutu göz önünde bulundurularak nitel ve nicel verilerle değerlendirilmektedir. Yapılan çalışmalarda KGTZ'nin sürdürülebilirliğinin sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlara katkısı üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede KGTZ'yi, sürdürülebilirliğin temel üç boyutu ile diğer boyutları doğrultusunda incelemek gerekmektedir. Bu nedenle önceki çalışmalar ışığında araştırma sorularına uygun materyal ve yöntem tercih edilmiştir.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

Herhangi bir araştırmada çok önemli bir aşama olan literatür taraması, araştırma amaçlarına önemli katkı sağlayacak şekilde mevcut kaynakların sistemli incelenmesiyle yapılmıştır. Çok sayıda bilimsel yayına konu olan kısa gıda tedarik zinciri birçok ülkede farklı bilim dallarında çeşitli odak noktaları ve yaklaşım altında irdelenmiştir. Konu ile ilgili 1990 yılından itibaren yapılan çalışmaların olduğu ve 2006 yılı itibarıyla çalışma sayısında önemli artışın olduğu, bu çalışmaların en çok tarım bilimleri alanında ve coğrafi olarak Avrupa ülkelerinde yapıldığı açıklanabilir (Scopus, 2020). Ayrıca, önceki çalışmalarda kısa gıda tedarik zincirlerin kapsamlı kavramsal ve yapısal tartışıldığı yanı sıra temel olarak KGTZ'lerin performansı (Richard vd., 2013); sürdürülebilirliği / sürdürülebilirliğe katkıları (Enjolras ve Aubert, 2018 ; Schmutz vd., 2017); lojistik (Todorovic vd., 2018; Ludovic vd., 2017); bölgesel kalkınma veya yenilikler için rolleri (Renting vd., 2003; Mundler ve Laughrea, 2016); üretici ve tüketicilerin konuya tutumları, davranışları ve algılarına (Vittersø vd., 2019; Mancini vd., 2019) odaklandığı belirlenmektedir. Ancak bu çalışmalar araştırma materyali ve yöntemsel yaklaşım açısından birbirinden büyük farklılık göstermektedir.

Araştırma hedefleri doğrultusunda ilgili bilimsel ve akademik çalışmalar; KGTZ'lerin yapısı ve modelleri, KGTZ'ye yönelik üretici ve/veya tüketici tutum ve davranışları, KGTZ'lerin sürdürülebilirliği ana üç bölüme ayrılarak ele alınmıştır. Kaynak özetinde bulunan literatürlerin özlü incelemelerine geçmeden önce çalışmaya doğrudan katkı sağlayan kaynaklar ve onların araştırma hedeflerine katkısına göre sınıflandırılması aşağıda sırasıyla Çizelge 2.1 ve Çizelge 2.2'de sunulmuştur.

Çizelge 2.1. Kaynak özetindeki ana çalışmalar listesi

Bölüm	Araştırma başlığı	Yazar ve yayın yılı
KGTZ’lerin yapısı ve modelleri	Understanding Alternative Food Networks: Exploring the Role of Short Food Supply Chains in Rural Development	Renting vd. (2003)
	Short food supply chains and local food systems in the EU. A state of play of their socio-economic characteristics	Kneafsey vd. (2013)
KGTZ’lerine yönelik üretici ve/veya tüketici tutum ve davranışları	A Theory of Planned behaviour perspective for investigating the role of trust in consumer purchasing decision related to short food supply chains	Giampietri vd., (2018)
	Farmers’ motivation and perceived effects of participating in short food supply chains: evidence from a North Italian survey	Eugenio vd., (2017)
KGTZ’lerin sürdürülebilirliği	Measuring the economic, environmental, and social sustainability of short food supply chains	Malak-Rawlikowska vd. (2019),
	Short food supply chains and their contributions to sustainability: participants’ views and perceptions from 12 European cases	Vittersø vd. (2019)
	Producers’ and consumers’ perception of the sustainability of short food supply chains: The case of Parmigiano Reggiano PDO	Mancini vd. (2019)

Çizelge 2.2. Ana kaynakların araştırma hedeflerine katkısına göre sınıflandırılması

Çalışma amaçları	Katkı veren çalışma
KGTZ’nin ve katılımcıların özellikleri	Eugenio vd., (2017);
Katılımcıların tercihleri, tutumları ve davranışları	Giampietri vd., (2018)
KGTZ’nin önemi GS’ne sürdürülebilirliğe katkıları	Vittersø vd. (2019); Mancini vd. (2019)
Karşılaştırma	Chiffolleau vd., (2019)

2.1. KGTZ’nin Yapısı ve Modellerine İlişkin Çalışmalar

Renting vd. (2003), “Understanding Alternative Food Networks: Exploring the Role of Short Food Supply Chains in Rural Development” isimli çalışmalarında yedi Avrupa ülkesinde (Hollanda, İngiltere, İrlanda, Almanya, İtalya, İspanya ve Fransa) KGTZ’yi zaman ve mekân açısından üretici ve tüketici arasındaki ilişkilerin özelliklerine göre “yüz yüze”, “yakın” ve “mekânsal olarak genişletilmiş” olarak sınıflandırmış, KGTZ’nin oluşturulmasıyla uygulama oranları ve sosyo-ekonomik etki düzeylerini ortaya koymuşlardır. Gelişmiş ekonomilerde geleneksel gıda sektörünün problemleri incelendikten sonra çalışmada anket, uzman görüşmesi ve EUROSTAT veri tabanından elde edilen veriler, yüzdelik ve oransal hesaplama yöntemlerinden faydalanılarak yorumlanmış, karşılaştırılmıştır. Aile emeği ve işçi emeği içeren ve uygun bir şekilde ölçen ek net değer de KGTZ’lerin sosyo-ekonomik etkilerinin

değerlendirilmesinde kullanılmıştır. KGTZ'lerin meydana gelmesi ile uygulama oranlarına göre ülkeler arasında büyük farklılıkların bulunması, en önemli sonuç olarak ifade edilmiştir. KGTZ'leri uygulayan ilgili çiftliklerin sayısının İtalya, Fransa ve İspanya gibi Akdeniz ülkelerinde ve Almanya'da daha yüksek olduğu da belirtilmiştir.

PPNR (2007), kısa gıda tedarik zincirlerinin gelişimi nasıl desteklenmeli sorusuna cevap bulmak üzere hazırladığı “Les circuits courts sur le territoire du Projet de PNR des Pyrénées Ariégeoises: du producteur au consommateur” başlıklı ön raporda, ürün türlerine göre uygun KGTZ pazarlama şekilleri, KGTZ pazarlama şekillerine göre ise en uygun tarımsal ürün sektörleri hakkında geniş ve kapsamlı bir envanter oluşturmuştur. Mevcut bilgi ve istatistikler ile tarım sektörü ve yerel kalkınma aktörlerinin KGTZ algıları doğrultusunda KGTZ'lerin geleceğine yönelik SWOT analizi yapılmıştır.

Chaffotte ve Chiffolleau (2007), yaptıkları “Circuits courts et vente directe: définition, typologie et évaluation” adlı çalışmalarında önceki araştırmalardan meyve sebze örneğinden KGTZ'nin ekonomik önemine vurgu yaparak KGTZ'nin düzenleyici çerçevesi ve sınıflandırmasını ele almışlardır. Çalışmada yapılan kanunname ve kararname incelemesi sonucunda KGTZ'yi doğrudan ilgilendiren bir kararın olmadığı ancak yerel perakendecilik ile ilgili kanunun mevcudiyeti açıklanmış, yerel perakendecilikte uygulanmakta olan son tüketici ile satış yeri arasındaki 80 km mesafe sınırının KGTZ'de uygulanması önerilmiştir. Yazarlar, Fransa'da ve Avrupa'da yapılan KGTZ sınıflandırmalarının kriterlerini tartışarak doğrudan ve dolaylı satışların bireysel ve toplu boyutu sınıflandırma kriteri olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca bu sınıflandırmaya göre Hérault bölgesinde mevcut KGTZ girişimlerinin yeri belirlenmiş, haritalanmıştır.

CAB (2010), çiftçilere yönelik hazırladığı “Choisir ses modes de vente en circuits courts” adlı çalışmada KGTZ'lerde doğrudan ve dolaylı satışlar ile ilgili on beş farklı pazarlama şekli açıklanmış, bunun yanında üreticilerin KGTZ'ye geçişlerine ilişkin konu ile ilgili mevcut önemli sağlık ve pazarlama düzenlemelerine değinmiştir.

EU (2012), ‘‘Les produits locaux et les circuits d’approvisionnement courts’’ adlı yayınında on dört farklı ulusal kırsal ağ işbirliğinde hazırlanan çalışmada yerel gıda sistemleri ile KGTZ'lerin AB ülkelerinde avantajları engelleri değerlendirilmiş, buna yönelik ortaklık ve stratejilerin oluşturulması için öneriler sunulmuştur.

Kneafsey vd. (2013), ‘‘Short food supply chains and local food systems in the EU. A state of play of their socio-economic characteristics’’ başlıklı araştırma projesinin raporunda AB genelindeki veri tabanında kayıtlı 84 KGTZ, bazı genel özellikleri itibarıyla ele alınmıştır. Fransa, Macaristan ve Avusturya’dan üç örnek olay incelemesine dayalı olan veri tabanındaki bilgiler ve ikincil veriler üzerinden gerçekleştirilen çalışma, farklı yerel gıda tedarik zincirleri ve kısa tedarik zincirlerini tanımlamak ve ulusal düzeyde bir eylemi gerekçelendirmek için gerekli verileri toplamak amacıyla yapılmıştır. Toplanan veriler, KGTZ’nin belli başlı tiplerinin sosyo-ekonomik önemini analiz edebilecek nitel ve nicel göstergeler ile bunların tarım sektörü ve kırsal ekonomilere etkisini ölçmeye yöneliktir. Çalışmanın odaklandığı diğer alt başlıklar arasında yerel ürünlerin ve doğrudan satışların etiketlenme sistemlerinin oluşturulması/tanıtımı da vardır. Çalışmada incelenen örnek olaylar arasında farklılıklar olmakla birlikte, hepsinde işbirliği içinde hareketin önemi ortaya konulmaktadır. Üreticilerin kendi aralarında veya tüketicilerin kendi aralarındaki işbirliği kadar üretici-tüketici arasındaki işbirliği de büyük önem taşımaktadır.

Kujani vd. (2013), en iyi kısa gıda tedarik zinciri uygulamalarının ortaya konulması amacıyla yaptıkları ‘‘Un exemple d’exploitation agricole dans les circuits courts: Une analyse comparative entre la Hongrie et la France’’ adlı çalışmalarında, Fransa ve Macaristan’da kısa gıda tedarik zincirlerinin uygulanmasındaki ortak eksenler ile farklı işlevleri analiz etmişler, çalışmada kısa gıda tedarik zinciri yoluyla satış yapan üreticilerin ana özellikleri, motivasyonları ile tercih ettikleri KGTZ pazarlama şekilleri ve her iki ülkede kavramın tanımını da karşılaştırmışlardır. Fransa’da dolaylı satışlar KGTZ’ye dâhil olurken Macaristan’da yalnız doğrudan satışların kabul edildiği ile Fransa’da tüm ürünlerde KGTZ bulunurken Macaristan’da sadece meyve ve sebze sektöründe bulunduğu gibi sonuçlara ulaşmışlardır.

Darolt vd. (2016), ‘‘Alternative Food Networks And New Producer-Consumer Relations In France And In Brazil’’ isimli makaleleri ile organik gıda ürünlerinde

Fransa ve Brezilya'daki KGTZ'nin ve üretici-tüketici ilişkilerinin ana özelliklerini analiz etmeyi ve üretici-tüketiciler için fırsatları ve zorlukları tanımlamayı hedeflemişlerdir. Betimsel ve nitel özelliğine sahip olan çalışmada Fransa'nın Provence-Alpes-Côte d'Azur, Rhône-Alpes ve Île de France bölgelerinde ve Güney Brezilya'da yapılan 40 teknik gezideki görüşmelerden elde edilen veriler her ülkenin KGTZ gelişme durumuna göre değerlendirilmiş ve karşılaştırmalı analize tabi tutulmuştur. KGTZ'nin akademik tartışmalarda farklı tanımlandığını belirterek KGTZ'deki doğrudan ve dolaylı satışları, yapıldığı yere (çiftlikte ve çiftlik dışı) göre ayırmışlardır. Kolektif satış yerleri ve tüketici örgütlerinin Fransa'da yaygın kullandığı, Brezilya'da ise hiç olmadığı ancak gıda dağıtım ağlarının daha geliştiği ve Fransa'da olmadığı saptanmıştır. Üretici pazarlarının Brezilya'da Fransa'ya göre daha yaygın ve internetten satışların ise Fransa'da Brezilya'ya göre daha alışılmış olduğu belirlenmiştir. Ayrıca KGTZ'nde pazarlama riskini azaltma üreticinin en önemli fırsatı ve lojistik yönetim sorunları ise ana zorluk olarak tespit edilmiştir.

2.2. KGTZ'ye Yönelik Üretici ve/veya Tüketici Tutum ve Davranışları ile İlgili Çalışmalar

Richards (2015), "Short Food Supply Chains: Expectations and Reality" başlıklı yüksek lisans tezinde Burlington, Montpelier ve Vermont yakınlarında faaliyet gösteren sebze ve çeşitlendirilmiş 19 sebze üreticisiyle yarı yapılandırılmış görüşme yapılarak onların KGTZ'ye katılma motivasyonlarını değerlendirmiştir. Çalışmada "yüz yüze", "yakın" ve "mekânsal olarak genişletilmiş" KGTZ'nin her biri için biçimsel rantabilite (formal rentability) ve sabit rantabilite (substantive rentability) kullanılarak nitel araştırma uygulaması olan HyperResearch üzerinde üretici motivasyonları verileri kodlanmıştır. Sermaye karlılığı, ekonomik etkinlik, rahatlık ve güvenilirlik üreticilerin ortak biçimsel rantabilite motivasyonları olarak belirlenmiş, yerel sadakat ve toplum ilişkileri ise ortak sabit rantabilite motivasyonları olarak saptanmıştır.

Giampietri vd. (2016), yaptıkları "Exploring consumers' behaviour towards short food supply chains" başlıklı çalışmalarında tüketicilerin KGTZ'de ürün satın almaya yönelik davranışlarının faktörlerini araştırmayı hedeflemişlerdir. İtalya'da 100 üniversite öğrencisi ile yapılan KGTZ 'nde ürün satın almak hakkında düşüncelerini

ve PDT değişkenlerini (tutumlar, özne normlar, algılanan davranışsal kontrol ve niyet) içeren görüşmelerdeki veriler eş anlı denklem sistemi kullanılarak değişkenler arasındaki ilişkiler ölçülmüştür. Sürdürülebilirlik, uygunluk, memnuniyet, gıda güvenliği, arzu edilebilirlik, yerellik ve tipiklik gibi değişkenleri tutum belileyici olarak kullanan çalışmada sürdürülebilirlik, gıda güvenliği ve memnuniyetin tüketici niyetini etkileyen ana faktörler olduğu tespit edilmiştir. PDT modelinde sübjektif normlar ve algılanan davranış kontrolü tüketici davranışında anahtar bir rol oynadığı gösterilmiştir.

Eugenio vd. (2017), yaptıkları “Farmers’ motivation and perceived effects of participating in short food supply chains: evidence from a North Italian survey” adlı çalışmaları ile KGTZ’ye katılan üreticilerin özelliklerini, onların motivasyonunu, tutumlarını ve KGTZ’ye katılmada algıladıkları etkilerini araştırmayı hedeflemişlerdir. İşletme özellikleri, ekonomik motivasyonları ve işletmenin ekonomik örgütü olmak üzere üç bölümden oluşan anket ve görüşmeler Milan’da yerel gıda ve adil ticaret sergilerinde ve 5 üretici pazarında 194 üretici üzerine uygulanarak elde edilen veriler çok değişkenli istatistiksel analiz yöntemiyle incelenmiştir. Üreticilerin çoğunluğu sosyal değerleri (tüketici ile yakın ilişki), diğeri ise karlılık ve piyasa gücünü yeniden kazanma yeteneği gibi ekonomik değer nedenlerinden dolayı KGTZ’ye katıldıkları tespit edilmiş, üreticilerin doğrudan satış motivasyonları ve algıları farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca KGTZ’de çalışan üreticilerin, kalite sertifikasyonunu tercih etmek yerine, tüketici-üretici ilişkilerine dayalı ortak sertifikasyon mekanizmasını tercih ettikleri saptanmıştır.

Aggestam vd. (2017), “Scaling-up short food supply chains? A survey study on the drivers behind the intention of food producers” isimli makalarında teorik çerçeve olarak PDT kullanan 338 KGTZ üreticisinin katıldığı nicel bir vaka çalışmasına dayanarak İsveç’teki üreticilerin kendi işletmelerini büyütme niyetlerini incelemişlerdir. KGTZ üreticilerinin sosyoekonomik özellikleri, işletmelerini büyütme niyetleri ve PDT’nin temel yapılarını içeren tutum, sübjektif norm ve algılanan davranışsal kontrol olmak üzere üç içerikli anket veriler tanımlayıcı istatistikler, açıklayıcı faktör analizi ve regresyon analizi yöntemleriyle değerlendirilmiştir. KGTZ üreticilerinin %57.26’sı organik üretim yaptıkları, ortalama olarak 51 hektar büyüklüğünde çiftliklere, yaklaşık 1,6 tam zamanlı çalışan sayısına

ve KGTZ’de 12,5 yıllık deneyime sahip oldukları belirlenmiştir. Çalışmada tutum işletmeyi büyütme niyetlerinde en önemli etmen olarak bulunduğu yanı sıra çiftlik büyüklüğü, üretim türü ve altyapı kullanımı gibi sosyo-ekonomik özellikler önemli etkiler olarak ta tanımlanmaktadır. Aile üyeleri, iş arkadaşları ve tüketiciler gibi kişisel referansların olumlu algısıyla büyütme niyetlerini etkilerken diğer üreticilerin ve rakiplerin algıları ve ortam koşullarının hiç etkili olmadığı saptanmıştır.

Giampietri vd. (2018), “A Theory of Planned behaviour perspective for investigating the role of trust in consumer purchasing decision related to short food supply chains” başlıklı çalışmalarında Planlı Davranış Teorisinin (PDT) genişletilmiş bir modeli aracılığıyla tüketicilerin KGTZ’ne ilişkin motivasyonlarını ve davranışlarını araştırmıştır. İtalya’da 260 tüketiciden oluşan bir örneklem üzerinde çevrimiçi bir anket yapılarak toplanan veriler yapısal eşitlik modellemesinde kullanılmıştır. Katılımcıların %64 ve %30’u sırayla üniversite ve üst ortaokul mezunu oldukları, %45 ve %43’ünün sırasıyla üretici pazarları ve çiftlikte satış pazarlama şekillerini kullandıkları, %40 ve %20’sinin sırasıyla sebze ve meyveleri KGTZ’den satın aldıkları saptanmıştır. PDT modelinde alınan tutumlar, öznel normlar, algılanan davranışsal kontrol, güven ve niyet değişkenlerinden güvenin tüketicinin kısa zincirlerden gıda satın almanın öncül belirleyici olduğuna vurgu yapılmıştır.

2.3. KGTZ’nin Sürdürülebilirliği Hakkındaki Çalışmalar

Mundler ve Laughrea (2015), yaptıkları “Les bénéfices territoriaux des circuits alimentaires de proximité, Étude de cas dans trois territoires québécois” isimli çalışmalarında kısa gıda tedarik zincirlerinin sürdürülebilir gıda sistemlerinin oluşturulmasına katkıları değerlendirmiş, bu zincirlerin Quebec’in farklı üç bölgesinde nasıl geliştiği ve yaygınlaştığını araştırmışlardır. Quebec’e bağlı kırsal, peri-kentsel ve kentsel bölgelerinde üretici ve yerel yetkililer ile yapılan çiftçi refahı, bölgesel kalkınma, toplum refahı ve çevresel refah olmak üzere dört boyut üzerinde anket ve yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler yorumlanmıştır. Her boyut için tanımlanan ve mümkün olduğunda sonuçlar ile mevcut istatistiklerle karşılaştırılabilen kriterler ile göstergeler ışığında çalışmada tüm bölgede kısa gıda tedarik zincirlerine yönelik hiçbir olumsuz dışsallık bulunmadığı vurgulanmıştır.

Boutry ve Ferru (2016), ‘‘Apports de la m thode mixte pour une analyse globale de la durabilit  des circuits courts’’ başlıklı çalışmalarında kısa tedarik zincirlerinde işletmelerin sürdürülebilirliği ile ilgili yapılan ampirik çalışmaların hem sürdürülebilirliğin tüm boyutları dikkate alınarak hem de karma yöntemler kullanılarak tamamlanmasına katkıda bulunmuşlardır. Kısa tedarik zincirinin yeni bir kavram veya yaklaşım olmadığı güçlü kanıtlar ile açıklandıktan sonra konu ile ilgili ampirik çalışmalar incelenmiş ve kavramın tanımlanması ile sürdürülebilirlik boyutlarına göre önemleri sunularak Fransa’da kısa tedarik zincirindeki gelişmeler anlatılmıştır. Kısa tedarik zincirlerinde işletmelerin sürdürülebilirliği ile ilgili yapılan ampirik çalışmalarda, kimi zaman niteliksel veriler kimi zaman niceliksel veriler kullanılarak analiz edilmiş, kimi ise sadece sürdürülebilirliğin bir boyutu dikkate alınarak analizler yapıldığını vurgulayan çalışmada sürdürülebilirliğin boyutlarına göre hazırlanan kantitatif ve kalitatif göstergeler ve ölçütler doğrultusunda Fransa’da farklı 2 bölgede tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 27  ift i ile yüz yüze ve telefonla yapılan anketler ve görüşmelerden elde edilen veriler analiz edilmiştir. İncelenen işletmelerin çoğu hem kısa hem uzun tedarik zinciri kullanmakla birlikte işletmelerde ürünlerin % 65’inin kısa tedarik zinciri yoluyla satıldığı; doğrudan satışın k rlılığı ve aracın olmaması, çiftçilerin kısa tedarik zincirini neden tercih ettiği, işletmelerin finansman desteğinden bağımsız olduğu; çiftçilerin hem kendi aralarında (15/27), hem de tüketiciler ile önemli ve güçlü bir ilişkinin olduğu gibi sonuçlar saptanmıştır. Ayrıca  evresel boyutta işletmelerin yüzde 74’ nde üretici ve tüketicisi arasındaki mesafenin 80 km olarak bulunduğu, çiftçilerin az mesafede olan t keticisiye satmayı tercih ettikleri, işletmelerin yüzde 22’sinin organik tarım sertifikasına sahip olduğu ve çiftçilerin yüzde 44’ünün üretimde kimyasal ilaçları kullanmadıkları belirtilmiştir.

Br l -Gapihan vd. (2017), ‘‘Adopter une vision dynamique de l’innovation soutenable : le cas des circuits courts alimentaires’’ isimli araştırmalarında kısa gıda tedarik zincirleri örneğinden sürdürülebilir yenilikler için etkin bir vizyonun benimsenmesinin önemini vurgulamışlardır. Organik tarımın ve daha sonra kısa gıda tedarik zincirlerinin geleneksel tarımın çevresel, ekonomik ve sosyal etkilerinden kaynaklandığını açıklamışlardır. Niteliksel olan araştırmada Fransa’daki kısa gıda tedarik zincirlerinin tarihi gelişimi incelenmiş olup sürdürülebilir yeniliklerin dinamikliği için çok düzeyli perspektif yaklaşımına dayalı olarak bir model  nerisi sunulmuştur.

Malak-Rawlikowska vd. (2019), ‘‘Measuring the economic, environmental, and social sustainability of short food supply chains’’ adlı çalışmalarında; Fransa, Macaristan, İtalya, Norveç, Polonya, İngiltere ve Vietnam olmak üzere yedi ülkede 208 gıda üreticisinden elden edilen verilerle kısa ve uzun gıda tedarik zincirlerinin dağıtım kanallarının sürdürülebilirliğini değerlendirmişlerdir. Çalışmada kapsamlı bir sürdürülebilirlik değerlendirmesi için literatürde yaygın olarak kullanılan birtakım ekonomik, sosyal ve çevresel göstergeler kullanılarak toplamda 486 zincir ve 10 dağıtım kanal türü incelenmiştir. Üreticiler için KGTZ’lerin ekonomik açıdan yararlı olduğu bulunmuştur.

Vittersø vd. (2019), ‘‘Short food supply chains and their contributions to sustainability: participants’ views and perceptions from 12 European cases’’ adlı çalışmalarında katılımcıların (üreticiler, perakendeciler ve tüketiciler) görüşleri ve algıları yoluyla farklı KGTZ türlerinin rolünü ve sürdürülebilirliğe katkılarını araştırmışlardır. Çalışmada Fransa, Macaristan, İtalya, Norveç, Polonya ve Birleşik Krallık olmak üzere 6 ülkeden 12 farklı Avrupa KGTZ’lerin örnek uygulanması üzerinde anket ve görüşmelerden toplanan veriler ile birincil veriler karma bir yöntem yaklaşımıyla incelenmiştir. Tüm KGTZ şekillerinin sosyal sürdürülebilirliğe katkıları konusunda katılımcıların ortak görüşleri olduğu, ekonomik ve çevresel sürdürülebilirliğe dair ise görüş farklılığı olduğu bulunmuştur.

Mancini vd. (2019), ‘‘Producers’ and consumers’ perception of the sustainability of short food supply chains: The case of Parmigiano Reggiano PDO’’ adlı çalışmalarında, İtalya’da kırsal alan ve peri-kentli bölgesinde Parmigiano Reggiano coğrafi işaretli peynir çeşidinin iki KGTZ’de satışının ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği hakkındaki üretici ve tüketici algılarını analiz etmişlerdir. Çalışmada coğrafi işaretli Parmigiano Reggiano peynirini kendi sütçü dükkânlarında satan üreticiler ile gerçekleştirilen görüşmelerden ve KGTZ yoluyla peyniri satın alan 62 tüketiciyle yapılan anketten elden edilen veriler, tanımlayıcı istatistikler ve parametrik olmayan testler yardımıyla yorumlanmıştır. Her iki alandaki üreticilerin, KGTZ’lerin kendi satış noktalarında satma, itibar kazanma ve maliyetleri düşürme imkânları sunan başarılı bir strateji olduğunun belirlendiği sonucuna ulaşılmıştır.

2.3.1. KGTZ'nin çevresel etki ve sürdürülebilirliğine ilişkin çalışmalar

Edwards-Jones vd. (2008), “Testing the assertion that “local food is best”: the challenges of an evidence-based approach” adlı çalışmalarında yerel gıda savunucularının iddia ettiği “yerel gıda, gıda milleri ve sera gazı emisyonlarını azaltmaya, gıda güvenliğini ve kalitesini iyileştirmeye, yerel ekonomileri güçlendirmeye ve sosyal sermayeyi geliştirmeye olanak tanır” cümlesini bilinen bilimsel yaklaşımla değerlendirmişlerdir. Ürün yaşam döngüsü analizi kullanılarak yerel gıda ve yerel olmayan gıdayı karşılaştıran çalışmada yerel veya yerel olmayan gıdadan kaynaklı sera gaz emisyonlarının miktarının belirtilmesinin ürün türü, kullanılan tarım uygulamaları, taşıma şekli, mevsim, üretim ölçeği, kullanılan analiz yöntemi, girdiler için verilerin kullanılabilirliği ve tanımlanan sistemin sınırları gibi çeşitli faktörlere bağlı olduğu saptanmıştır. Farklı ülkelerde ve ürün üzerine yapılan ve yaşam döngüsü analizini kullanan araştırmaların bulguları karşılaştırılarak yerel gıdanın faydalarının incelenmesi için mekânsal içerikli yaşam döngüsü analizi ile sosyal meselesi birleştirmek gerekliliği belirlenmiştir.

DeWeerd (2009), “ Is Local Food Better? ” isimli çalışmasıyla gıdanın daha fazla yerelleşmesinin potansiyel etkilerini incelemiştir. Yerel gıda terminin kavramsal anlamına ilişkin kavrayış farklılığı ve tartışmaların yer aldığı çalışmada yerel gıda için evrensel olarak kabul edilmiş bir tanımın olmadığı ve mevcut tanımların çevresel maliyetler ve faydaları içermediği belirlenmiştir. Yerel gıdanın çevresel etkilerini savunan makalede gıda milleri (food miles), gıdaların ne kadar yolculuk ettiğinin iyi bir ölçüsü olmakla beraber gıdanın çevresel etkisinin çok iyi bir ölçüsü olmadığına vurgu yapılmıştır. Gıda taşıma etkisinin gıdanın ne kadar uzağa taşındığına bağlı olmadığı, trenlerin kamyonlardan 10 kat daha verimli olduğu örneği ile gıdanın nasıl taşındığına bağlı olduğu açıklanmıştır. Yerel gıdaların yerel olmayan gıdadan farklı olmadığı ve hane halkının gıdayla ilgili karbon ayak izini düşürmek için diyet değişikliğinin yerel olarak satın almaktan daha etkili bir yol olabileceği iddiasına tepki vererek gıdanın çevresel etkisini yalnızca karbon ayak izi ile değerlendirmenin mümkün olmadığı ve aynı zamanda nasıl yetiştirildiğine de bağlı olduğu savunulmuştur. Ayrıca gıda sisteminin çevresel sürdürülebilirliğini bir bütün olarak iyileştirmek için gıda nakliye kaynaklı emisyonları azaltan ve daha yerelleştirilmiş

gıda üretim ve dağıtım ağlarının teşvik edilmesi gibi çeşitli kamu politikaları olduğu sonucuna varılmıştır.

Canfora (2016), çalışmasında 1305/13 sayılı AB yönetmeliğince tanımlanan KGTZ'lerin, ulaşım maliyetlerinin ve dolayısıyla CO₂ emisyonlarının azaltılması yoluyla "sürdürülebilir tarım " hedeflerine ulaşmadaki rolüne odaklanmaktadır.

Vaillant vd. (2017), "Transport et logistique des circuits courts alimentaires de proximité: la diversité des trajectoires d'innovation" adlı araştırmalarında kısa gıda tedarik zincirlerine özgü yeni gıda lojistiği ve taşınmasını belirtmişler ve bu yeni lojistik ve nakliye düzenlemelerinin kısa gıda tedarik zincirlerinin çevresel sürdürülebilirliğine katkılarını analiz etmişlerdir. Makalede çiftlikte satış ulusal ortalamasının üstünde olması nedeniyle seçilen Nord-Pas-de-Calais bölgesinde 2013-2015 yılları arasında uygulanan anketlerden elde edilen veriler analiz edilerek kısa gıda tedarik zincirlerinde lojistik işlemlerin işlevsel olarak ayrıştırılmasıyla buna dayalı olarak kısa gıda tedarik zincirlerinde çeşitli inovasyon yörüngeleri ortaya konulmuştur. Çalışmada lojistik ve nakliye yeniliklerinin üretici ile tüketici ilişkilerinin biçimlerinin niteliğine bağlı olduğu ve öncelikli yönetsel ve sosyal boyutlarının olduğu açıklanmıştır.

2.3.2. KGTZ'nin sosyal etki ve sürdürülebilirliğine müteallik çalışmalar

Kirwan (2004), "Alternative Strategies in the UK Agro-Food System: Interrogating the Alterity of Farmers' Markets" isimli çalışmasında İngiltere tarım-gıda sistemindeki alternatif stratejilerinin sürdürülebilirliğini araştırmak için çiftçi pazarlarının eleştirel incelemesini yapmıştır. Vaka incelemesine dayalı olarak gerçekleştirilen makalede üreticilerin ve tüketicilerin hem birbirleriyle hem de çiftçi pazarları değişim bağlamıyla olan ilişkileri tarım-gıda sisteminde sosyal ilişki ve toplumsal gömülmüşlük kavramsal alanları dikkate alınarak araştırılmıştır. Çalışmada üç farklı bölgede beş bireysel üretici pazarında 40 üretici ile yüz yüze görüşme ve yarı yapılandırılmış telefon görüşmeleri ve 37 tüketicinin katıldığı yedi odak grup (FG) görüşmesinden elde edilen veriler nitel analize tabi tutulmuştur. İngiltere Çiftçi Pazarlarında güvenin (güvenirliğin) üreticiler ve tüketiciler arasındaki yüz yüze etkileşim yoluyla oluşturulduğu bulunmuştur. Ayrıca, aynı çalışmada Çiftçi

Pazarlarına üreticilerin ve tüketicilerin katılma istekleri ve nedenleri (motivasyonlarını) araştırılmış olup sosyal faydaların öncelikli istek olmadığını ve yalnızca ikincil neden olduğu sonucuna varılmıştır.

Ilbery ve Maye (2005), yaptıkları “Alternative (Shorter) Food Supply Chains and Specialist Livestock Products in the Scottish–English Borders” adlı çalışmada İskoç’ta (İngiltere sınırlarında) hayvancılık işletmelerinin tedarik zincirlerinin nasıl işletildiğini incelemişlerdir. Çalışmada 43 hayvansal ürün üreticisiyle yapılan derinlemesine görüşmelerden toplanan veriler tedarik zinciri şemaları kullanılarak sunulmuştur. Hayvancılık işletmelerinin hem konvansiyonel hem de alternatif tedarik zincirleri kullandığı ve üreticilerin çoğu için müşterilerle iyi kişisel ilişkilerin kurulmasının kritik derecede önemli olduğu bulunmuştur.

Torjusen vd. (2008), “Learning, communicating and eating in local food-systems: the case of organic box schemes in Denmark and Norway” adlı çalışmalarıyla organik sebze kutusunun (pazarlama şeklinin) nasıl müşterilerin bilgi düzeyi, iletişim ve tüketim alışkanlıklarını düzelttiğini incelemeyi amaçlamışlardır. Norveç’te iki ve Danimarka’da bir olmak üzere toplam üç vakadan elden edilen anket verileri gıda sistemi konularında farkında olma, sebze kutusu pazarlama şeklinde iletişim ve sosyal ilişkiler ve gıda tüketim alışkanlıklarında değişiklikler gibi göstergeler ışığı altında yorumlanmış olup sebze kutusunun sürdürülebilir gıda tedariğine katkısı değerlendirilmiştir. Sebze kutusu pazarlama şekline katılanların gıda, gıda alışkanlıkları ve gıda sistemleri hakkında daha fazla bilgi edindikleri tespit edilmiştir. Bilgi düzeyindeki bu artış davranış değişikliğine yol açabileceği, ayrıca sebze kutusu pazarlama şeklinin sürdürülebilir ve yerel organik gıda sistemini destekleme potansiyeli de vurgulanmıştır.

Chiffolleau (2009), “From Politics to Co-operation: The Dynamics of Embeddedness in Alternative Food Supply Chains” isimli çalışmasında Güney Fransa’da farklı doğrudan satış sistemlerindeki üreticiler arasındaki ilişkilerin nitelikleri ve dinamikleri ile bunların karşılaştırmalı analizini hedeflemiştir. Alternatif zincirlerin üretici-tüketici ilişkisini güçlendirme potansiyeli kabul edilerek üreticiler arasındaki ilişkinin oluşturulması, değişimi ve rolü araştırıldığı makalede örnek alternatif zincir olarak çiftçi pazarları ve sebze kutusu üzerinde durulmuştur. Çalışmada alternatif tedarik

zincirlerinin yeniliğe yönelik işbirliğini destekleyen teknik ve dostluk ilişkilerindeki pazarlama faaliyetlerinin gömülmüşlüğü aracılığıyla üreticiler arasındaki ilişki yenilebileceği saptanmıştır.

Abatekassa ve Peterson (2011), “Market Access for Local Food through the Conventional Food Supply Chain” adlı çalışmalarında konvansiyonel tedarik zinciri aktörleri ile yerel gıda üreticileri arasındaki ilişkileri ve bağlantıları incelemiştir. Çalışmanın ana materyali Michigan’ın Güneydoğusunda altı bölgede ulusal, yerel ve etnik temelli 11 perakendeci ve 7 toptancı ile yapılan görüşmelerden oluşturulmuştur. Yerel gıda kavramı, tercih edilen yerel gıda ürünleri ve üreticileri, yerel gıda deneyimi, yerel olarak satma ve satın almanın faydaları ve yerel olarak satmak ve satın almak için gelecekteki beklentiler olmak üzere beş ana içerik alanı üzerinden alınan aktör görüşü sonucu yerel gıda sistemlerine ilişkin algı ve anlayışlarının farklı olduğu bulunmuştur. Mahalle pazarları ve gıdaya ilişkin faaliyetlerin aktörler arasında ilişkilerin kurma ve geliştirilme yerleri olduğuna ve yerel tedarik zincirlerinin başarısının fiyat uygunluğu, miktar yeterliliği ve aktörler arasında güvene dayalı uzun vadeli sosyal ilişkiler gibi kriterlere bağlı olduğuna vurgu yapılmıştır.

Saltmarsh vd. (2011), “The Impact of Community Supported Agriculture” isimli çalışmalarının amacı İngiltere’de Topluluk Destekli Tarımın (TDT) etkilerini değerlendirmektir. Çalışmada 37 topluluk destekli tarım örnek çalışmasıyla yapılan sırasıyla e-posta ve çevrimiçi anketler, telefon görüşmeleri ve internet site incelemesinden elde edilen veriler materyal olarak kullanılmıştır. Raporda TDT’nin farkında olmaya ilişkin ankete katılanların % 32’si TDT’yi duydukları ve % 47’si kavramın neyi ifade ettiğini ve kavramı çok güzel buldukları açıklanmıştır. Ayrıca TDT üyelerinin % 70’inin, yemek pişirme ve gıda alışkanlıklarının daha yerel ve sağlıklı gıda kullanarak değiştiği; % 66’sının, alışveriş alışkanlıklarının değiştiği tespit edilmiştir. Çalışmada TDT, üyelerinin sağlığı, becerileri ve refahı olumlu etkilediği; üyelerinin % 70’inin genel yaşam kalitelerinin iyileştiği, % 46’sının kendi sağlığının geliştiği, % 32’sinin becerileri yeni geliştirdikleri ve % 49’unda kişisel faydalar belirlenmiştir.

Chiffolleau (2012), “Circuits courts alimentaires, dynamiques relationnelles et lutte contre l’exclusion en agriculture” başlıklı makalesinde; iktisat sosyolojisi yardımıyla

kısa gıda tedarik zincirlerinin tarımda ötekileştirilmiş toplumsal konumların bütünleşmesine nasıl yardımcı olabileceğini göstermeye çalışmıştır. Önceki çalışmalardan ve anketlerden yararlanılan çalışmada sosyal ilişkileri eksenel analiz yöntemiyle dışlanan kişilerin entegrasyonunu kolaylaştıran ve sürdürülebilir sosyal kalkınma aracı olarak kullanılabilecek ilişkisel dinamikler ortaya konmuştur.

Chiffolleau ve Prevost (2012), ‘‘Les circuits courts, des innovations sociales pour une alimentation durable dans les territoires’’ başlıklı çalışmalarında; kısa gıda tedarik zincirlerinin pazar işleyişi, sürdürülebilir bir beslenme için ortak eylem, yerel demokrasi ve inovasyon ile üreticilerin desteklenmesi açılarından teorik çıkarımları analiz etmişlerdir. Birkaç projeden elde edilen sonuçlara dayanarak yazılan makalede ulusal düzeyde gerçekleştirilen ankette, katılan kişilerin % 66'sının kısa gıda tedarik zincirlerinin üretici gelirini arttırmaya katkıda bulunacağını düşündükleri kişilerin % 13'ünün bölgelerinde gıda bağımlılığının sınırlandırılmasına yararlı olacağı beklentileri saptanmıştır. Çalışmada üretici, tüketici ve kamu yetkilileri olmak üzere üç ana aktör kategorilerinin kısa gıda tedarik zincirlerine yönelik beklentileri incelendikten sonra sürdürülebilir bir beslenme için yerel gıda yönetim perspektifinde, kısa gıda tedarik zincirlerinin katkılarına vurgu yapılmıştır.

Zakic vd. (2014), Avrupa genelindeki KGTZ girişimlerinin, çağdaş küresel gıda endüstrisini karakterize eden uzun sanayileşmiş zincirlere bir alternatif olarak geliştiğini ve genellikle, zincirin farklı aşamalarına (üreticiler, perakendeciler, tüketiciler) ait olan ve belirli bölgesel bağlamlara dayanan küçük ölçekli aktörler tarafından yönlendirildiğine vurgu yapmaktadır. Bu çalışma, KGTZ'lerin Avrupa'daki kentsel ve peri-kentsel alanlardaki lojistiğine, özellikle de yerel aracı kurumların kentsel tüketiciler ile peri-kentli ve kırsal çiftçiler arasındaki bağlantıları sağlamadaki rolüne odaklanarak tartışmaya katkıda bulunmaktadır. Yerel KGTZ araçları olarak görev yapan üç küçük/orta ölçekli işletmenin (KOBİ) yapısı, karşılıklı öğrenme sürecinde araştırmacıları ve girişimcileri içeren bir araştırma ağı tarafından analiz edilmiştir. Amaç, KGTZ'lerde yerel araçların temel iş hedeflerini, KOBİ'ler açısından KGTZ ve sürdürülebilirlik vizyonlarını karakterize eden unsurları tespit etmektir. KGTZ'lerin kentsel ve peri-kentsel alanlardaki liderliğine bakmak için basit bir teorik model geliştirilmiştir.

Chiffolleau ve Paturel (2016), tarafından kısa gıda tedarik zincir örneğinden sosyal yenilik ve kalkınmanın analizi amacıyla gerçekleştirilen “Les circuits courts alimentaires « pour tous », outils d’analyse de l’innovation sociale” çalışmalarında iki vaka çalışmasına dayanarak aktörler arasındaki ilişkilerin sosyal inovasyonun gelişmesine nasıl katkı sağlayacağı gösterilmiştir.

Dupré vd. (2017), Güney Fransa'da gerçekleştirdikleri çalışmalarında kısa gıda tedarik zincirleri kullanan organik ürün üreten işletmelerin yöneticilerinin mesleki memnuniyetlerini ortaya koymaktadırlar. Güçlü ekonomik ve tarımsal kısıtlamalarla karşı karşıya kalmış bu işletmelerde gergin deneyimler yaşanmaktadır. Analiz sonuçlarına göre, her ne kadar çeşitlendirilmiş organik ürün çeşitliliği zorlu bir çalışma ortamı olsa da paradoksal olarak, farklı unsurların karmaşık entegrasyonu sonucunda, sosyal destek ve karar serbestisi dâhil olmak üzere, yüksek iş tatmini yaratabilmektedir. Gerçekten de görevlerin çeşitliliği, çiftçilerin özerkliği, karar vermedeki rolleri ve organik tarımın zorlu boyutları, “aktif iş” tanımına katkıda bulunmakta ve iş tatminini arttırmaktadır. Ancak, söz konusu tatmin seviyesini yükseltmek ve yaygınlaştırmak için sosyal desteğe ihtiyaç olduğu da çalışmanın sonuçları arasındadır.

2.3.3. KGTZ’nin ekonomik etki ve sürdürülebilirliği ile ilgili çalışmalar

Otto ve Varner (2005), yaptıkları “Consumers, Vendors, and the Economic Importance of Iowa Farmers Markets: An Economic Impact Survey Analysis” adlı çalışmada üretici pazarlarına katılım ve bu tür pazarların yerel ekonomik etkilerini değerlendirmişlerdir. Çalışmanın ana materyali 2004 Iowa çiftçi pazarı anketinden oluşturulmuştur. Pazarlama mevsiminde 4500 tüketici ve 780 satıcı ile yapılan anket çalışmasındaki veriler analiz edilerek çiftçi pazarlarındaki ürünler ile üretici ve tüketicilerin özgün özellikleri, çiftçi pazarlarının ekonomik faydaları ve bunları etkileyen faktörler ortaya konulmuştur. Çalışmada Iowa’nın 160 çiftçi pazarının en az 135 000 kişiyi çektiği ve 2004’te Iowa ekonomisi için 20 milyon dolar ürettiği belirlenmiştir. Ekonomik etkiler için (Impact Analysis for Planning) IMPLAN girdi-çıktı modeli kullanılarak çiftçi pazarı faaliyetlerinden doğrudan veya dolaylı olarak 31,5 milyon dolarlık brüt satış, 12,2 milyon dolarlık kişisel gelir etkisi ve bunların çarpan etkisi sırasıyla 1,58 ve 1,47 olarak hesaplanmıştır. Çiftçi pazarı faaliyetlerinin

dolaylı olarak ekonomide 140'ın üzerinde tam istihdam pozisyonu yarattığı ve 1,45 çarpan etkisiyle önemli istihdam kaynağı olduğu vurgulanmıştır.

DuPuis ve Goodman (2005), “Should we go ‘home’ to eat?: Toward a Reflective Politics of Localism” isimli makalede yerel gıda sistemine ilişkin yapılan çalışmaların literatür incelemesiyle gıda politikalarında yerelleştirmenin (lokalleştirme) niteliğini incelemiştir. Amerika’daki gıda sistemi ile ilgili çalışmalarda alternatif gıda sistemleri alternatif sosyal normlar üzerinde kurulduğu, ancak Avrupa’daki çalışmalarda alternatif tedarik zincirinde yerelleştirmenin kırsal geçim kaynağı sürdürdüğü açıklanmıştır. Yerel tedarik zincirleri kırsal ekonomik yenilenme ve dinamikliği için yeni katma değer kaynakları olarak görülebileceği ve tedarik zincirinde yerelleştirmenin ekonomik rantı sağlayabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Lawson vd. (2008), yaptıkları “Creating Value through Cooperation: An Investigation of Farmers’ Markets in New Zealand” isimli çalışmalarında Yeni Zelanda’da gelişme gösteren üretici pazarlarına katılmanın ve aktörler arasındaki işbirliğinin nasıl değer yaratılabildiğini anlamayı amaçlamıştır. Makalede anket çalışmasından elde edilen veriler tanımlayıcı istatistikler ve keşif analizi (exploratory analysis) kullanılarak aktörlerin sosyal ve ekonomik karşılıklı bağımlılığı ve üretici pazarlarında ürün satmanın nedenleri ve faydaları incelenmiştir. Adil bir fiyat elde etme arzusu, aracılardan uzak durma ve ek bir gelir elde etme isteği gibi algılanan ekonomik faydalar, üretici pazarları kullanmanın ana nedenleri olduğu ve işbirliğinin ikincil nedeni olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca işbirliğinin tedarik zinciri boyunca farklı aşamada tanımlandığı ve artırılabilmesi ancak tedarik performansı ile doğrudan ilişkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Henneberry vd. (2009), “An Evaluation of the Economic Impacts of Oklahoma Farmers Markets” isimli çalışmalarıyla IMPLAN modelini kullanarak çiftçi pazarlarının Oklahoma ekonomisine katkılarını belirlemeyi hedeflemiştir. Oklahoma’da 2002 yılında bulunan 29 çiftçi pazarından rastgele seçilen 21’inde üretici, tüketici ve pazar yöneticisi ile anket yapılmıştır. IMPLAN girdi-çıkı modeli ile analiz edilmiş verilerden çiftçi pazarı faaliyetlerinin Oklahoma ekonomisinin çok önemli bir parçası olduğu ve 3,3 milyon ABD doları tutarında doğrudan satış sağlayarak toplam 6 milyon dolarlık ekonomik etkisinin olduğu saptanmıştır.

Broderick vd. (2011), “Cross-Case Analysis of Producer-Driven Marketing Channels in Australia” adlı araştırmalarıyla Avustralya’da aile çiftliği bağlamında farklılaştırılmış etin üretici odaklı pazarlanmasının (producer-driven marketing PDM) elverişliliği/ uygulanabilirliğini (feasibility) incelemeyi hedeflemişlerdir. Çalışmada 6 vaka çalışmasına dayalı işletmelerin özellikleri ve finansal kapasite bilgilerini içeren yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Üretici odaklı pazarlamanın (yani üretici pazarı) yeni markalar için uygun bir pazara giriş noktası olduğu ve karlı bir alternatif ürün tedarik zinciri olduğu belirlenmiştir. Üretici fiyat değişkenliğinden kurtularak gelirlerin dengede tutulduğu, üreticilerinin pazarlama marjını yakaladıkları, ürün pazarlamak için müzakere ve işçilik maliyetlerinin en aza indirildiği saptanmıştır. Ayrıca Avustralya aile çiftliği bağlamında üretici pazarlarının elverişli olduğunun yanı sıra üreticilerin pazarlama ve gıda tedarik zinciri ile etkileşiminin önemli ekonomik faktörlerinin emek, pazarlama marjı, müzakere giderleri ve işlem maliyetleri olduğu vurgulanmıştır.

Uematsu ve Mishra (2011), “Use of Direct Marketing Strategies by Farmers and Their Impact on Farm Business Income” adlı çalışmalarıyla tarım ürünlerinin tüketicilere doğrudan pazarlanmasının tarımsal işletme geliri üzerindeki etkisini incelemiştir. Araştırmada ABD ulusal anket verileri kullanılarak iki aşamalı ekonometrik analiz uygulanmıştır. İlk aşamada, çiftçiler tarafından uygulanan doğrudan pazarlama stratejilerinin sayısını hesaplamak için toplam veri analizi, ikinci aşamada ise doğrudan pazarlama stratejilerinin benimsenme yoğunluğunun dağılım regresyonu (quantile regression) yapılmıştır. Çalışmada doğrudan pazarlama stratejilerinin üretici geliri üzerindeki etkisinin çok az olduğu ve çiftçi pazarlarının kullanımının gelirle olumsuz ilişkili olduğu bulunmuştur. Tüketicilere doğrudan pazarlamanın kar veya geliri artırma aracı olmaktan ziyade bir risk yönetimi aracı olabileceğine vurgu yapılmıştır.

Richard vd. (2013), “Performance économique des circuits courts et gentrification rurale: l’exemple limousin” adlı çalışmalarında sebze, sütçülük ve kırmızı et sektörlerinde KGTZ’leri uygulayan üreticilerin ekonomik performansını değerlendirmişlerdir. KGTZ’leri uygulayan 1422 üreticiden 507’si ile anket yapılarak KGTZ’leri uygulayan işletmelerin daha başarılı olduğu ortaya konulmuştur. Çalışmada üretici ve tüketicinin aynı sosyal sınıfta olması, kırsal alanların

güzelleştirilmesi açısından KGTZ'nin performansları ve gelişmesine katkı sağlayacağına işaret edilmiştir.

Aysoy vd. (2015), tarafından yapılan “How does shorter supply chain affect pricing of fresh food?” başlıklı çalışmada, taze meyve ve sebze piyasası ele alınmıştır. Ürünlerin, üreticiden perakendeciye genellikle aracılar vasıtasıyla iletildiği ve bu araçların, özellikle de kayıt dışı olanların varlığı, gıda fiyatlarında yukarı yönlü baskı oluşturan piyasa noksanlıkları oluşturduğu ortaya konulmuştur. Çalışmada, söz konusu noksanlıkların giderilmesinin gıda fiyatlarını düşüreceğinin önermesi ekonometrik yöntemlerle test edilmiştir. Türkiye’de taze meyve ve sebze piyasasında tedarik zinciri düzenlemelerine yönelik bir politika reformu olarak kabul edilen 1 Ocak 2012 tarihinde yürürlüğe giren ve kamuoyunda “Hal Yasası” olarak da bilinen yasal düzenlemenin taze meyve-sebze toptan fiyatlarını önemli oranda düşürdüğü, ancak perakende fiyatlarda anlamlı bir değişime yol açmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçlar, taze meyve-sebze piyasasında perakendeci, toptancı ve üreticilerin fiyatlama davranışları arasında önemli bir asimetrimin var olduğunu göstermektedir.

Aiello vd. (2017), çalışmalarında KGTZ'nin özellikle lojistiğine odaklanmışlardır. Çalışmada, ürünlerin raf ömrünü korumak ve tedarik zinciri verimliliğini sağlamak amacıyla en uygun envanter yönetimi için iki dönemli envanter kontrol sistemine çokkamaçlı yaklaşıma dayanan bir model önerilmekte; modelin etkinliğini kanıtlamak için de sayısal bir uygulama önerilmektedir.

Todorovic vd. (2018), sürdürülebilir gıda dağıtım senaryolarını belirlemek amacıyla yaptıkları “Solutions for More Sustainable Distribution in the Short Food Supply Chains” isimli araştırmalarında KGTZ'lerin yenilikçi lojistik yöntemleri ve modern bilgi ve iletişim teknolojilerinden nasıl tasarlanabileceğini incelemişlerdir. Niteliksel bir yaklaşım kullanılarak, sürdürülebilir dağıtım çözümleri için her senaryonun ana avantajları ve zorlukları araştırılmıştır.

Chiffolleau vd. (2019), tarafından gerçekleştirilen “The participatory construction of new economic models in short food supply chains” başlıklı çalışmada, KGTZ'ler ekonomik örgütlenmeler olarak ele alınarak, bu tarz zincirlerdeki yeni ekonomik modellerin sosyal oluşumunu yakalamak amacıyla Yeni Ekonomik Sosyoloji ve

Düzen Teorisini temel alan bir analitik çerçeve önerilmektedir. Fransa’da kısa gıda tedarik zincirini teşvik eden bir açık pazar ve İtalya’da bir tarımsal kooperatif ile farklı dayanışma satın alma grupları arasındaki bir ortaklığı ele alan iki örnek incelemesine dayandırdıkları çalışmalarında yazarlar, bu iki girişimin karşılaştırmalı analizi ile farklı aktörler arasındaki etkileşimleri tartışmaktadırlar.

Yacamán Ochoa vd. (2019), KGTZ’lerin ekonomik etkileri ve bunların artmasını engelleyen sorunları araştırmak amacıyla Madrid ve Cataluña’da geliştirdiği araştırma projesi sonucunda yazdığı “The potential role of short food supply chains in strengthening periurban agriculture in Spain: the cases of Madrid and Barcelona” adlı makalesinde peri-kentli çiftçilerin yerel gıda dağıtımında karşılaştığı sorunları incelemiştir. Çalışmada Barcelona ve Madrid büyükşehirlerine bağlı altı farklı ilçede meyve ve sebze sektöründeki doksan küçük üretici ve doksan perakendeci ile yapılan yüz yüze anketten toplanan veriler tanımlayıcı istatistikler ve karşılaştırmalı analiz yöntemiyle değerlendirilmiştir. Peri-kentli çiftçilerin yasal düzenlemeler, lojistik, rekabet ve tüketici tercihleri gibi ana engelleri ile karşılaştıkları belirlenmiş olup bu sorunların aktörler arası yeni işbirliği biçimlerinin uygulamaya konulmasıyla çözülebileceği vurgulanmıştır.

Çalık (2019), “Kısa Gıda Tedarik Zincirinde Müşteri Muhasebesi” başlıklı çalışmada, müşteri muhasebe sistemlerinin kaynak tahsisatı amacıyla kısa gıda tedarik zincirinde kullanılmasının üreticiler açısından sürdürülebilir bir rekabet avantajı kaynağı olup olmadığını incelemektedir. Çalışma sonuçları arasında kısa tedarik ticaret kanallarının gelişmesinin tarımsal işletmelerin çeşitlendirilmesini destekleyerek gelir ve istihdam edilebilirliğin artırılması gibi örtü altı seracılık bölgelerinin diğer gereksinimlerini olumlu yönde etkileyebileceği belirtilmektedir. Kısa tedarik zincirlerinin, üreticilerin ticarileşmesini sağlayan, tarımsal üreticilere yeterli geliri garanti eden, tüketicilerin taleplerini karşılayabilecek üretimin yüksek bir standardı ve daha genel olarak kırsal alanların rekabetçi kalkınmasını sağlayan bir araç olabileceği ifade edilmektedir.

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Araştırma kapsamındaki değerlendirme ve analizi zenginleştirmek için çalışmada nicel ve nitel verilerin birleşimi kullanılmıştır (Stange vd., 2006). Saha çalışması için seçilmiş olan Ankara'nın Gündül ilçesindeki Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifinin öncü üreticileri, Kırıkkale'nin Yahşihan ilçesindeki Güneşköy Kooperatifi ve Eskişehir'de bulunan Farmobile örnek çalışmalarındaki uygulayıcılarla yapılan derinlemesine görüşmeler ve yüz yüze anketlerden elde edilen birincil veriler ve bu örnek girişimlerin tüketicilerinden geniş coğrafi dağılım nedeniyle çevrimiçi anket yöntemiyle toplanan veriler çalışmanın ana materyalini oluşturmuştur.

Bu çerçevede, belirlenen üç örnek girişimin önyak olan kişiler ve ilgili kurumlar [TADYA örneğinde Dört Mevsim Ekolojik Yaşam Derneği 4MED ve Yerel Eylem Derneği (YED)] ile yapılan ön görüşmeler doğrultusunda araştırmanın en önemli kısmını oluşturan veri toplamının Covid-19 tedbir koşullarında yapılabilirlik rotası belirlenmiştir. Bu sayede temsil edilebilirlik hedef olmamakla beraber anket yapılan örneklem büyüklüğünün kabul edilebilirliğine özen gösterilmiştir. Böylece, 2020 yılı Kasım ayında kayıtlı olan 24 TADYA üreticisinden devamlı üretim yapan 10 üretici, Farmobile'deki tek uygulayıcı ve Güneşköy kooperatifinin 3 önder kişisinden 2'si üretici anketine katılım sağlamıştır. Seçilen üç örnek çalışmadan ürün satın alan tüketicilerinin anket formları farklı illerde olmaları nedeniyle çevrimiçi toplam 35 kişi tarafından doldurulmuştur. Üretici anketinde olduğu gibi tüketici anketlerinde de katılım genişliğine dikkat edilmiştir. Tüketici anketleri örneklem büyüklüğünün uygun olması için haftalık tüketicilere ankete katılım hatırlatma mesajı gönderilerek 2020 yılı Aralık ayına kadar devam ettirilmiştir.

Ayrıca araştırma konusu ile ilgili daha önce yapılmış bilimsel çalışmalardan ve örnek çalışmaların web sitesindeki yazılardan faydalanılmıştır.

3.2. Yöntem

Çalışmanın metodolojik çerçevesi, karma bir analiz metoduna dayanarak nicel ve nitel yaklaşımlar ve yöntemlerin birlikte kullanımıyla oluşturulmuştur. Toplanan veriler üretici ve tüketici bilgileri şeklinde ikiye ayrılarak Excel programında analiz edilmiş, araştırmacının gözlemleriyle birlikte değerlendirilmiştir.

Ankete katılan kişilerin sosyo-demografik ve üretici işletmelerinin genel özelliklerinin belirlenmesinde, katılımcıların ürün satmak ile satın alma tercihlerinde KGTZ'lerin yerinin saptanmasında ve KGTZ ile ilgili mevcut durum ve sürdürülebilirliğe yönelik olarak algılama düzeyi, davranışları ve beklentilerinin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiklerinden yararlanılmıştır. Veriler değişik değişkenler üzerine sınıflandırılarak frekans dağılımları ve oransal dağılımların çizelge ve grafikler kullanılarak görselleştirilmiştir. Çalışmada nominal ölçekli değişkenlerde frekans dağılımların ortalaması yerine mod ve ortanca (medyan) kullanımı uygun görülmüştür (Ünver ve Gamgam, 2006). Zira, mod ortalamalar arasında en temsili olanı olmanın yanı sıra anormal terimlerin etkisi altında kalmazken kategorik değişkenlerde gerçeğin daha iyi yansıtılmasını sağlamaktadır (Ünver ve Gamgam, 2006). Ayrıca kişilerin katılma veya önem düzeylerinin tespit edilmesinde özellikle 5'li Likert Ölçeği sorularında ölçek üzerinde orta noktanın yerini gösteren ortanca kullanılmıştır.

Üretici düzeyinde kısa gıda tedarik zincirlerinin önemlerinin belirlenmesinde sürdürülebilirliğin her boyutu için ölçülebilir ve karmaşık olmayan çeşitli kriterler ve göstergeler kullanılmıştır. Çizelge 3.1'de bu kriterler sunulmuştur.

Çizelge 3.1. Sürdürülebilirlik boyutlarına göre bazı KGTZ değerlendirme göstergeleri*

Boyutlar	Kantitatif	Kalitatif
Sosyal	Yıllık iş birimi sayısı	Tüketicinin KGTZ'den satın alma nedenleri
	Günlük çalışma saati	Tüketici ile ilişki/ yakınlık düzeyi
		Birliğe veya örgüte üyelik, katılım
		Bilgi kaynakları
		Yaşam kalitesi
Ekonomik	Net kâr	Süreklilik
	Brüt kâr	Faaliyet türleri
	Finansman desteği	Pazarlama kanalı türleri
	Ürün sayısı	Kısa zinciri tercih sebepleri
	Pazarlama kanalı sayısı	
Çevresel	İlaçlama sıklığı frekansı	İlaçlama türü
	Kültürü yapılan ürün sayısı	Sulama
	Tüketici ile coğrafi yakınlık	Nakliye azaltması
	Çiftliğin şehre uzaklığı	Organik üretim
		İşlenmiş tarım arazisi çeşitlendirme
		Sürdürülebilir ve organik tarım uygulamaları kullanımı
		Kimyasal gübre kullanımı/miktarı
Etik		İnsani ve çevresel değerlere bağlılık ve saygı
		Yerel değerlere ve kültüre saygı
		Riskli ürünlere dair bilgilendirme ve iletişim
		Çocuk iş gücü kullanımı
		Yolsuzluk
		Ayrımcılık
		Çalışanların birbirine ve tüketiciye davranışı
Yasal		Gıda mevzuatındaki yeri
		Özel KGTZ mevzuatı
Teknik		Üretim teknikleri
		Pazarlama uygulamaları
Politik		Siyasi istikrar/istikrarsızlık/baskılar

*Öneride belirtilen bir çok kaynaktan yararlanılarak araştırmacı tarafından hazırlanmıştır.

Ayrıca, çalışmada KGTZ karşılaştırmalı analizi için aşağıdaki kriterler dikkate alınmıştır (Chiffolleau vd., 2019) :

- Pazar ilişkileri (yönetişim, karar verme, satış usulleri)
- Fiyat oluşumu
- Değer paylaşımı
- Risk paylaşımı
- Zincir içindeki rekabetin yönetimi
- Ekonomik ulaşılabilirlik

Her kritere ilişkin üreticilerin görüşleri ele alınmış, kalitatif verinin birbiriyle karşılaştırılmasında kullanılan çok gözlü çizelgelerde analiz edilmiştir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Araştırma Vakalarının Genel Özellikleri

4.1.1. Sınırlı Sorumlu Güneşköy Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi

Güneşköy Kooperatifi, kırsal kesimde sürdürülebilir bir yaşam kurmak, geliştirilmiş sürdürülebilir yaşam deneyimlerini yaymak amacıyla 21 Eylül 2000 tarihinde Ankara’da kurulmuştur (Güneşköy, 2019). Tam adı, Sınırlı Sorumlu Güneşköy Çevre Kültür ve İşletme Kooperatifi olan Güneşköy Kooperatifi, kısaca GÜNEŞKÖY olarak bilinmektedir. Kırıkkale’nin Yahşihan ilçesine bağlı olan Hisarköy’de 75 dekar araziye ve 9 üyeye sahip olan Güneşköy Kooperatifi, Avrupa Ekoköyler Ağı (GEN-Europe) üyesidir. Ekolojik tarım, yenilenebilir enerji, doğa ile uyumlu ekolojik mimari tasarımlar, ekolojik ulaşım sistemleri, bozulan doğal yapıların tekrar tesis edilmesi, geri kazanım sistemleri gibi çalışma alanlarına sahip olan uygulama, kooperatif olarak işletilmektedir ve kâr amacı gütmemektedir (Güneşköy, 2019).

4.1.2. Tahtacıörencik Köyü Doğal Yaşam Kolektifi

Ankara’nın 90 km kuzeybatısında, Köroğlu Dağları’nın güneybatı yamaçlarında yer alan ve Kırıbsıcık, Beypazarı, Ayaş ve Çamlıdere ilçeleri ile komşu olan Gündül ilçesinde tüketicilerin ve gıda topluluklarının yöre çiftçileriyle temasını artırarak, doğa ve insan dostu tarım uygulamalarının yaygınlaştırılması amacıyla kurulan TADYA ‘agroekolojik’ bir gıda sistemi yönünde küçük ölçekli ekolojik çiftçiliğe ve kısa tedarik zincirlerine dayalı olarak atılan kolektif adımlar arasındadır. TADYA, kuruluşundan bugüne kadar sivil toplum olarak birçok çalıştay, eğitim ve istişare programlarına katılım sağlamıştır. Ayrıca TADYA, 2013-2018 yıllar arasında, Tahtacıörencik köyü ve çevresine TDT tabanlı gezi organizasyonları düzenlemiştir (TADYA, 2020).

Karasal iklim görülen ilçenin tarımsal zenginliği farklı ürünler ve çok sayıda çeşidin yetiştirilebilir olmasıdır. Örneğin Ankara’da yetiştirilmez sanılan birçok ürün, Gündül’de yetişebilmektedir. Ekonomisi tarıma dayalı olan ilçede tiftik keçisi yetiştiriciliği, süt üretimi ve sebze üretimi ilçe ekonomisine yön vermektedir. Bu çalışmada Gündül’ün Tahtacıörencik Köyü’nde, gıda topluluklarının desteğiyle devam

eden doğal üretim hareketi ve zamanla bu çalışmaya dâhil olmak üzere GÜDÜL'ün diğer köylerinden gelen taleplerle ortaya çıkan “GÜDÜL’de Gıda Topluluklarıyla Agroekolojik Dönüşüm” projesinin topluluk destekli öncü çiftçilerinin faaliyetleri esas alınmıştır (Anonim, 2019).

4.1.3. Farmobile

Bu araştırmanın saha çalışması kapsamında diğer bir örnek olan Farmobile, internet üzerinden ürün talebinde bulunan abone tüketici ile karşılıklı etkileşimde bulunarak kullanıcı adına ve kendisinin tercihlerine göre küçük parseller üzerinde ürün yetiştirilmesi ve tüketicilere özel sağlıklı ürün sunulması amacıyla yürütülmektedir. Eskişehir ilinde gerçekleştirilen Farmobile projesi, 5 dekar tarım alanında 200 parselde 32 çeşit ürünle 3 sezon ekim yapmaktadır (FARMOBILE, 2019). ‘‘Nerede olursanız olun, kendi bitkinizi yetiştirin’’ sloganı olan Farmobile girişiminde üretim, sezonluk üyelik olması ve 4 ay süren sezonda her ay belirlenen ücretlerin önceden ödenmesiyle tüketicilerin tarımsal üretime katkıda bulunması şartıyla başlanmaktadır. Böylece abone tüketicinin yetiştirmek istediği ürünleri ve miktarları, 25 m²'lik parselde ekilip, yetiştirilmeye başlanır. Kullanıcı adına ekilen parsel resimleri, gelişmeleri ve hasada kadar diğer işleri haftalık e-posta yoluyla kendisine iletilir. Hasat dönemine gelen parselde haftanın 3 günü hasat edilir ve hasat edilen ürünler bekletilmeden kullanıcının adresine kargoyla gönderilmektedir (FARMOBILE, 2019).

Bu araştırmanın vaka çalışması kapsamında seçilen bu üç örneğin ana özellikleri ile kısa gıda tedarik zincirleri yakınlık ilişkisi karşılaştırıldığında, örneklerin hangi konumda olduğu Çizelge 4.1’de gösterildiği gibi ortaya çıkmaktadır.

Çizelge 4.1. Seçilen vaka çalışması örneklerinin KGTZ’lerin yakınlık ilişkisine göre konumları

		Coğrafi Yakınlık	
		Zayıf	Güçlü
Örgütlenmiş yakınlık	Zayıf		Dolaylı ilişkili arz zincirleri Ortak satış yerleri Yerel supermarketler ❖ Güneşköy örneği
	Güçlü	Uzak ilişkili arz zincirleri Doğrudan online satış Doğrudan postayla satış ❖ Farmobile Örneği	Doğrudan ilişkili arz zincirleri Çiftçi pazarları Çiftlikte satış ❖ TADYA Örneği

4.2. Çalışmada Tanımlanan KGTZ'lerinin Özellikleri

4.2.1. Çalışmaya katılan kişilerin sosyo-demografik özellikleri

Araştırma anketlerine katılan kişilerin sosyo-demografik özellikleri ve incelenen işletmelerin genel özellikleri, örneklemin anlaşılması ve elde edilen bulgulara bağlı geliştirilecek politika önerileri açısından önem arz etmektedir. KGTZ’de önemli paydaş olan üreticilerin cinsiyet, yaş, medeni durumları, eğitim durumları, meslekleri, meslek dışı faaliyet, çiftlik deneyimi, STK üyeliği gibi özellikler o paydaş grubunun tanımlanmasında belirleyici bir şekilde rol oynamaktadır. Benzer bir şekilde KGTZ’deki diğer önemli paydaş olan nihai tüketicinin nitelendirilmesinde eğitim ve gelir düzeyleri, hanehalkı büyüklüğü ve aylık gıda harcaması gibi özellikler anlamlı katkı sağlamaktadır. Ayrıca işletmelerin tipi, büyüklüğü, üretim uygulamaları ve ekonomik yapısı açılarından büyük farklılık gösterdikleri için çalışmaya katılan üreticilerin işletmelerinin ana niteliklerinin belirlenmesinde bu özellikler baz alınmıştır.

4.2.1.1. Üreticilerin sosyo-demografik özellikleri

Anket yapılan üreticilerin sosyo-demografik özellikleri Çizelge 4.2’de gösterilmiştir. Üreticilerin %23.08’i kadın, %76.92’sinin erkek olduğu belirlenmiştir. Yaş aralığına göre bu üreticilerin %23.08’inin 18-35 yaş; %23.08’inin 36-50 yaş ve %53.85’inin 51 yaş ve üzeri yaş aralıklarında oldukları tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan üreticilerin %84.62’sinin evli, %15.38’inin ise bekâr olduğu saptanmıştır.

Anket yapılan üreticilerin eğitim durumlarına bakıldığında %7.69’unun ilkokul, %30.77’sinin ortaokul, %15.38’inin lise, %30.77’sinin lisans, %15.38’inin ise lisansüstü seviyesinde öğrenim gördükleri belirlenmiştir. Üreticilerin meslek dağılımlarında %45.15’i çiftçi, %15.38’i memur, %7.69’u akademisyen, %7.69’u yönetici, %7.69’u peyzaj mimarı ve %15.38’inin emekli olduğu tespit edilmiştir. Üreticilerin meslek dışı faaliyeti incelendiğinde ise %61.54’ü “evet” cevabı ve %38.46’sının “hayır” cevabını vermiştir. Buna bağlı olarak mesleği çiftçi olan üreticilerin meslek dışı faaliyeti işçilik olarak ve mesleği çiftçilik olmayan üreticilerin meslek dışı faaliyetleri ise çiftçilik olarak belirlenmiştir.

Üreticilerin gelir düzeyleri incelendiğinde, %23.08'i, %30.77'si, %23.08'i ve %23.08'inin sırasıyla 500-2500 TL, 2501-3500 TL, 3501-5000 TL ve 5001 TL ve üzeri gelir seviyelerine sahip oldukları saptanmıştır. Görüşülen üreticilerin %23.08'i 5-10 yıl, %38.46'sı 11-20 yıl, %15.38'i 21-30 yıl ve %23.08'i 30 yıldan fazla çiftçilik deneyimine sahiptir.

Ankete katılan üreticilerin %92.31'sinin STK'ya üye olduğu ve %7.69'unun üye olmadığı saptanmıştır. Bu sonuç, kırsal alandaki bu grup üreticilerin STK ve örgütlenme ilgilerin yüksek olduğunu göstermektedir. Öte yandan üreticilerin üye oldukları STK'lar, TADYA, DBB, Dört Mevsim Ekolojik Derneği, Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği ve Tahtacıörencik Köyü Güzelleştirme, Dayanışma ve Kalkındırma Derneği gibi ağ ve derneklerdir.

Çizelge 4.2. Anket yapılan üreticilerin sosyo-demografik özellikleri

Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	3	23.08
	Erkek	10	76.92
Yaş	18-35 yaş	3	23.08
	36-50 yaş	3	23.08
	51 yaş ve üzeri	7	53.85
Medeni Durum	Evli	11	84.62
	Bekâr	2	15.38
Eğitim Durumu	İlkokul	1	7.69
	Ortaokul	4	30.77
	Lise	2	15.38
	Ön Lisans / Lisans	4	30.77
	Lisansüstü	2	15.38
Meslek	Çiftçi	6	46.15
	Memur	2	15.38
	Akademisyen	1	7.69
	Yönetici	1	7.69
	Peyzaj mimarı	1	7.69
	Emekli	2	15.38
Meslek dışı faaliyet	Evet	8	61.54
	Hayır	5	38.46
Toplam Aylık Gelir	500-2500 TL	3	23.08
	2501-3500 TL	4	30.77
	3501-5000 TL	3	23.08
	5001 TL ve üzeri	3	23.08
Çiftçilik deneyimi	5-10	3	23.08
	11-20	5	38.46
	21-30	2	15.38
	31 ve üzeri	3	23.08
STK üyeliği	Evet	12	92.31
	Hayır	1	7.69

4.2.1.2. İncelenen işletmelerin genel özellikleri

Ankete katılan üretici işletmelerin temel tanımlayıcı özellikleri Çizelge 4.3'te sunulmuştur. Çalışmaya katılan üreticilerin işletmelerinin % 91.66'sı aile işletmesi ve %8.33 ortaklık işletmesi olduğu saptanmıştır. Bu işletmelerin %41.66'sının özel adı bulunurken %58.33'ünün herhangi bir adı bulunmamaktadır. Özel isimleri olan işletmelerden Kır çocukları, Durmuşlar çiftliği, Aygün çiftliği, Farmobile ve Güneşköy kooperatifi örnek olarak sayılabilir. Ortaklık statüsünde olan işletme kooperatif olarak işletilmektedir. Söz konusu olan işletmelerin %83.33'ü kayıtlı, %16.66'sı kayıtlı değildir.

İncelenen işletmelerin ekilebilir arazi büyüklüğüne bakıldığında %18.18'i, 9.09'u, %9.09'u, %27.27'si ve %36.36'sının sırasıyla 1-5 dekar, 6-10 dekar, 11-20 dekar, 21-50 dekar, 51-100 dekar büyüklüğünde faaliyet gösterdikleri tespit edilmiştir. Ankete katılan üreticilerin hepsi aile işgücü kullanmakta olup %33.33'ü 1-3 kişi ve %66.66'sı 4-5 kişi ile aile işgücü kullanmaktadır. Bununla beraber bazı faaliyetlerin belirli zaman aralıklarında yapılması gerekliliği nedeniyle üreticiler mevsimsel veya yarı zamanlı işçi emeği kullanmaktadır. Bu açıdan üreticilerin %40'ının 1-3 işçi, diğer bir %40'ının 4-5 işçi ve %20'sinin ise 5 işçiden fazla mevsimsel işçi kullandıkları belirlenmiştir.

Anket yapılan üreticilerin %58.33'ü bitkisel üretim, %33.33'ü hayvansal üretim ve %8.33'ü arıcılığı ana üretim faaliyetleri olarak belirtmiştir. Bitkisel üretimi ana faaliyet olan üreticilerin temel alt üretim kolu sebze ve meyve olurken hayvansal üretimleri küçük ve/veya büyük baş hayvancılıktan oluşmaktadır. Üretim yöntemleri incelendiğinde görüşme yapılan üreticilerin hepsinin doğal tarım yaptıkları saptanmıştır. Bu tarım modelini savunan üreticiler *agroekolojik tarım*, *doğa-dostu tarım*, *temiz tarım* gibi ifadelerle tarımsal üretim yöntemlerini tanımlamaktadır. Bununla birlikte agroekolojik tarım uygulamalarına ek olarak ankete katılan üreticilerin %33.33'ü organik tarım ve %8.33'ünün permakültür yaptıkları belirlenmiştir. Ayrıca incelenen tüm işletmelerde kimyasal gübre ve zirai ilaçların kullanılmadığı saptanmıştır. Çalışmaya katılan üreticiler, sistemik olmayan ilaçlar, doğal ve özel yöntemlerle hazırlanan ev yapımı ilaçlar kullanmayı tercih ettiklerini vurgulamışlardır.

Görüşme yapılan üreticilerin üretimde hastalık ve zararlılarla mücadele yöntemleri değerlendirildiğinde bu amaçla birden fazla yöntemi kullanan üreticilerin %54.54'ünün önleyici tedbirler, %54.54'ünün biyolojik mücadele, %18.18'i ev yapımı preparatler ve %18.18'inin yerel çeşit kullandıkları tespit edilmiştir. Buna ek olarak kardeş bitkiler ve ekim zamanlaması gibi yöntemlerin de kullanıldığı ifade edilmiştir. Anket yapılan bütün üreticilerin damla sulama yöntemi kullandıkları saptanmış olup, %10'u yüzey sulama ve %10'u yağmurlama yöntemleri de uygulandıklarını belirtmiştir. Bu sonuçlar işletmelerin çevresel açıdan sürdürülebilirlik öncelikleri nedeniyle önemli bulgulardır.

İşletmenin ana faaliyet dışı aktivitelerine bakıldığında, Güneşköy Kooperatifinin eğitim ve kompostlama gibi faaliyetlerinin bulunduğu; TADYA'nın ise pazarlama ve agroturizm ana faaliyetlere ek olarak kolektif bir organizasyon yapısında yapmaktadır. Ana faaliyet dışı aktiviteler faaliyetin boyutuna göre üreticilere ek getiri sağlamaktadır. Bu bağlamda anket yapılan işletmelerin (eğitim ve kolektif köy organizasyonu gibi) ana faaliyet dışı aktivitelerinin ek getirisinin daha çok sosyal faydalar olduğu anlaşılmaktadır.

İşletmelerin ekonomik yapısının değerlendirmesinde önemli göstergeler olan yıllık iş hacmi, sabit sermaye, net kârı ve süreklilik brüt kârı köylü tipi üretimde önemsenmeyen parametreler olması nedeniyle sağlıklı veriler edinilememiştir. Ayrıca Güneşköy Kooperatifinin kâr amacı gütmeyen yapısından dolayı kooperatif üreticilerinden bu veriler toplanamamıştır. Dolayısıyla işletmelerin ekonomik yapısı incelenirken işletmenin kuruluş aşamasında finansman desteğinden faydalanıp faydalanmadığı ve işletmenin üreticinin ana gelir kaynağı olup oluşmadığı açısından bakılmıştır. Ankete katılan üreticilerin sadece %25'inin kuruluş aşamasında finansman desteğinden faydalandığı tespit edilmiştir. Kuruluş finansman desteğinden yararlanan üreticilerin Kırsal Kalkınma Destekleme Fonu, Kırsal Kalkınma Daire Başkanlığı bünyesinde Çiftçiye Destek Programı, Genç Çiftçi Destekleme Programı gibi programlardan destek almışlardır. Anket yapılan üreticilerin yarısının ana gelir kaynağı oluşurken diğer yarısının ana gelir kaynağı oluşmamaktadır. Bu sonuç, meslek dışı faaliyeti tarım olan üretici sayısının yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

İşletmelerin bilgi kaynakları incelendiğinde ilginç bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Görüşme yapılan üreticilerin %25'i bilimsel çalışmalar, %58.33'ü internet, %41.66'sı zirai danışman, %8.33'ü Tarım ve Orman Bakanlığı yayınları, %16.66'sı televizyon, %66.66'sı üretici arkadaşları ve %33.33'ünün üye oldukları birlikten bilgi aldıklarını ifade etmiştir. Bilgi kaynağı televizyon olan üreticiler Çiftçi TV, Bereket TV ve Köy TV kanallarından yararlandıklarını belirtmiştir. En yoğun bilgi kaynakları görüldüğü gibi diğer üreticiler (%66,66) ve internettir (%58.33). Bu sonuçlar, üreticilerin birbirlerini desteklediği, dayanışma anlayışıyla çalıştıkları ve özellikle kırsalda internetin vazgeçilmez bir araç olduğunu göstermektedir. Üreticilerin az oranda Tarım ve Orman Bakanlığı'nın üretici yayınlarından faydalandıkları, Bakanlıkça hazırlanan yayınların üreticilere daha fazla ulaştırılması ve/veya yararlanılır içerik ve şekle dönüştürülmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca neden Bakanlık bilgi kaynaklarını talep etmedikleri veya önemsemediklerinin de bir sorun olarak ele alınması gerekmektedir.

Çalışma kapsamındaki işletmelerin geniş bir ürün yelpazesine sahip oldukları saptanmıştır. Güneşköy Kooperatifi ve Farmobile sadece sebze ve tek yıllık meyveler üzerine üretimde yoğunlaşırken TADYA üreticileri sebze, meyve, tahıllar, yemeklik baklagiller, bağcılık, kurtulmuş sebze, işlenmiş gıda ürünleri, tıbbi aromatik bitkiler, kümes hayvancılığı ürünleri, küçükbaş ve büyükbaş hayvancılık ürünleri (süt ve süt ürünleri, et ve et ürünleri) ve bal ve diğer arı ürünleri gibi toplam 11 ürün grubu üzerine faaliyet göstermektedir. Güneşköy Kooperatifi, Farmobile ve TADYA'nın ürün listeleri sırasıyla Ek A'da Çizelge A.1, Çizelge A.2 ve Çizelge A.3'te gösterilmiştir. Farmobile üretim sezonunda kış döneminde 9 ürün, bahar döneminde 15 ürün, yaz döneminde 15 ürün ve güz döneminde 10 ürün ve toplamda 35 çeşit ürün ile sezonluk üretim gerçekleştirmektedir (Çizelge A.2). Güneşköy kooperatifi toplam 30 ürün ile üretim gerçekleştirirken TADYA üreticileri ise işlenmiş ürünlerle birlikte 200'e yakın ürün çeşidi ile faaliyet sürdürmektedir (Çizelge A.1 ve A.3).

Çalışma kapsamında elde edilen veriler ışığında ve analizler sonucunda anket yapılan üreticilerin çevreye dost tarım uygulamalarını benimseyen küçük ölçekli aile işletmeleri olduklarını vurgulamak yanlış olmayacaktır.

Çizelge 4.3. İncelenen işletmelerin genel özellikleri

Özellikler		n	%
İşletme büyüklüğü			
İşletme tipi	Aile işletme	11	91.66
	Ortaklık	1	8.33
İşletmenin özel adı	Var	5	41.66
	Yok	7	58.33
Çiftçi Sistemine kayıt	Evet	10	83.33
	Hayır	2	16.66
Ekilebilir arazi büyüklüğü	1-5 dekar	2	18.18
	6-10 dekar	1	9.09
	11-20 dekar	1	9.09
	20-50 dekar	3	27.27
	51-100 dekar	4	36.36
Aile işgücü payı	1-3 kişi	4	33.33
	4-5 kişi	8	66.66
Mevsimsel işçi sayısı	1-3 kişi	4	40
	4-5 kişi	4	40
	5 kişi ve üzeri	2	20
Faaliyet ve üretim uygulamaları			
Ana faaliyeti	Bitkisel üretim	7	58.33
	Hayvansal üretim	4	33.33
	Arıcılık	1	8.33
Üretim yöntemi*	Organik	4	33.33
	Doğal	12	100
	Permakültür	1	8.33
Kimyasal gübre kullanımı	Evet	0	0
	Hayır	11	100
Hastalık/zararlılarla mücadele uygulamaları*	Önleyici tedbirler	6	54.54
	Biyolojik mücadele	6	54.54
	Ev yapımı preparatlar	2	18.18
	Yerel çeşitler	2	18.18
Zirai ilaçlar kullanımı	Evet	0	0
	Hayır	11	100
Sulama yöntemi*	Yüzey sulama	1	10
	Yağmurlama	1	10
	Damlama	10	100
Ekonomik yapısı			
Kuruluşta finansman desteği	Evet	3	25
	Hayır	9	75
Üreticinin ana gelir kaynağı	Evet	6	50
	Hayır	6	50
İşletmenin bilgi kaynakları*	Bilimsel çalışmalar	3	25
	İnternet	7	58.33
	Zirai danışman	5	41.66
	TOB yayınları	1	8.33
	Televizyon	2	16.66
	Üretici arkadaşları	8	66.66
	Üye olduğu birlik	4	33.33

* birden fazla cevap seçilebilen sorular.

4.2.1.3. Tüketicilerin sosyo-demografik özellikleri

Anket yapılan tüketicilerin sosyo-demografik özellikleri Çizelge 4.4'te verilmiştir. Tüketicilerin %57.1'sinin kadın, %42.9'unun ise erkek olduğu belirlenmiştir. Yaş

aralığına göre bu tüketicilerin %14.3'ü, %51.4'ü ve %34.3'ünün sırasıyla 18-35 yaş, 36-50 yaş ve 51 yaş ve üzeri yaş aralıklarında oldukları tespit edilmiştir. Çalışmaya katılan tüketicilerin %82.9'unun evli, %14.3'ünün ise bekârdır.

Anket yapılan tüketicilerin eğitim durumlarına bakıldığında %2.9'unun ortaokul, %51.4'ünün lisans ve %45.7'sinin ise lisansüstü seviyesinde öğrenim gördükleri belirlenmiştir. Tüketicilerin meslek dağılımlarında %31.42'si memur, %11.42'si uzman, %28.57'si serbest meslek, %8.57'si işçi ve %20'sinin emekli olduğu tespit edilmiştir. Tüketicilerin %77.14'ü Ankara, %5.71'si Muğla, %5.71'si İstanbul ve %11.42'sinin İzmir illerinde ikâmet etmektedir.

Ankete katılan tüketicilerin % 82,35'i 1-3 kişi ve %17,64'ünün 4-5 kişi hanehalkı büyüklüğünde ailelere sahip oldukları belirlenmiştir. Tüketicilerin gelir düzeyleri incelendiğinde ise %2,9'u, %8.6'sı, %48,6'sı ve %40'ının sırasıyla 2.500- 3.500 TL, 3501-5000 TL, 5.001-10.000 TL ve 10.001 TL ve üzeri gelir seviyelerine sahip oldukları saptanmıştır. Tüketicilerin çoğunluğu nispeten yüksek gelir gruplarındandır.

Çizelge 4.4. Anket yapılan tüketicilerin sosyo-demografik özellikleri

Özellikler		n	%
Cinsiyet	Kadın	20	57.1
	Erkek	15	42.9
Yaş	18-35 yaş	5	14.3
	36-50 yaş	18	51.4
	51 yaş ve üzeri	12	34.3
Medeni Durum	Evli	29	82.9
	Bekâr	5	14.3
Eğitim Durumu	Ortaokul	1	2.9
	Ön Lisans / Lisans	18	51.4
	Lisansüstü	16	45.7
Meslek	Memur	11	31.42
	Uzman	4	11.42
	Serbest meslek	10	28.57
	İşçi	3	8.57
	Emekli	7	20
İkamet ettiği il	Ankara	27	77.14
	Muğla	2	5.71
	İstanbul	2	5.71
	İzmir	4	11.42
Hanehalkı büyüklüğü	1-3	28	82.35
	4-5	6	17.64
Toplam Aylık Gelir	2501-3500 TL	1	2.9
	3501-5000 TL	3	8.6
	5001 – 10 000	17	48.6
	10 001 ve üzeri	14	40

4.2.1.4. Tüketicilerin gıda alışverişi ile ilgili genel bilgiler

Anket yapılan tüketicilerin gıda alışverişini betimleyen özellikler Çizelge 4.5’te gösterilmiştir. Kişilerinin tamamı bu çalışmada ele alınan üç örnek KIGTZ’nin müşterisi olmakla birlikte farklı yerlerden de gıda alışverişi yapmaktadır. Nitekim, %65.71’i marketten, %60’ı tanıdığı ve güvendiği üreticilerden, %57.14’ü üretici kooperatifi ve %54.29’unun internetten gıda alışverişlerini yaptıklarını belirtmiş olup gıda alışverişinde kişilerin %74.29, %62.86 ve %60’ının sırasıyla doğal, yerel ve organik ürünleri tercih ettikleri saptanmıştır. Ayrıca gıda alışverişinde kişilerin 82.86’sının ürünün sağlıklı olmasına, %65.71’inin ürünün güvenilirliğine, %62.86’sının ürünün kimin tarafından üretildiğine ve % 51.43’ünün kalite kriterlerine dikkat ettikleri tespit edilmiştir. Kişilerin %28.6’sı 500-1000 TL, %28.6’sı 1001-1500 TL, %14.3’ü 1501-2000 ve %28.6’sının 2000 TL’den fazla aylık ortalama gıda alışverişi harcaması yaptıkları belirlenmiştir.

Çizelge 4.5. Anket yapılan tüketicilerin gıda alışverişi özellikleri

Özellikler		n	%
Gıda alışverişinin yapıldığı yer	Tanıdığım üreticiden	6	17.14
	Güvendiğim üreticiden	15	42.86
	Tanıdığım ve güvendiğim üreticiden	21	60.00
	Marketten	23	65.71
	Mahalli pazardan	12	34.29
	Üretici pazardan	7	20.00
	İnternette	19	54.29
	Üretici birliği/koop	20	57.14
Gıda alışverişi yapma sıklığı	Haftada birden fazla	15	44.12
	Haftada 1 kere	16	47.06
	İki haftada 1 kere	1	2.94
	İhtiyaç olunca	2	5.88
Gıda alışverişinde tercih edilen ürün türü	Organik	21	60.00
	Doğal	26	74.29
	Yerel	22	62.86
	Normal	5	14.29
	Karışık	9	25.71
Gıda alışverişinde dikkat edilen kriterler	Kalite	18	51.43
	Üretim yöntemi	16	45.71
	Ürünün güvenilirliği	23	65.71
	Ürünün sağlıklı olması	29	82.86
	Etiket, ürün içeriği ve sertifika	12	34.29
	Fiyat	15	42.86
	Kimin tarafından üretildiği	22	62.86
	Satış yeri	4	11.43
Gıda alışverişinde en çok satın alınan ürün grupları	Sebze	32	91.43
	Meyve	29	82.86
	Un ve unlu mamüller	6	17.14
	Baklagiller	20	57.14
	Kurtulmuş sebzeler	4	11.43
	Yağ	19	54.29
	Baharat	9	25.71
	Tavuk eti	10	28.57
	Kırmızı et	15	42.86
	Balık	19	54.29
	Et ürünleri	10	28.57
	Bal	9	25.71
Aylık ortalama gıda alışverişi harcaması*	500-1000	10	28.6
	1001-1500	10	28.6
	1501-2000	5	14.3
	2000 ve üzeri	10	28.6

*Bu soru dışında diğerleri birden fazla şık işaretlenmiştir.

4.2.2. Çalışmaya katılan kişilerin ürün satmak ile satın alma tercihlerinde kullanılan KGTZ'leri

Araştırmada üretici ve tüketicilerin ürün satmak ile satın alma tercihlerinde KGTZ'nin yerinin belirlenmesi için anket yapılan kişilerin gıda satmak ve satın almada pazarlama kanalı tercih edip etmedikleri ve en uygun pazarlama kanalı tanımları irdelenmiştir. Görüşülen tüm kişilerin pazarlama kanalı tercih yaptıkları ve doğrudan (aracısız) tüketiciye satmak veya üreticiden satın almanın en uygun pazarlama kanalı olduğunu düşündükleri belirlenmiştir. Bununla birlikte hayvancılık ana faaliyeti olan üreticiler, canlı ağırlığı satışa uygun hayvanların beslenme maliyetlerini düşürmek için yerel kasaplara satışın daha elverişli bir yol olduğunu vurgulamıştır.

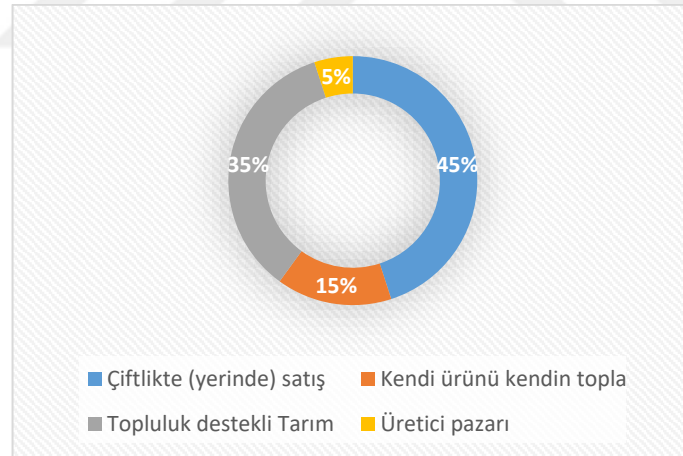
Ayrıca görüşülen üreticilerin aracısız satış pazarlama kanalından ürün satmayı tercih ettikleri belirlenirken ankete katılan tüketicilerin %85,71'inin aracısız üreticiden, %48,57'sinin üretici kooperatifinden ve %40'ının mahalli pazarlardan ürün satın almayı tercih ettikleri tespit edilmiştir.

4.2.2.1. Kullanılan KGTZ modelleri dağılımı

Çalışmada gerek üretici gerekse de tüketici tarafından kullanılan KGTZ modelleri incelenmiş olup sonucu Şekil 4.1'de gösterilmiştir. Güneşköy Kooperatifi, TDT ve TDT grupları kullanırken Farmobile internetten çevrimiçi satış ve e-ticaret modellerini tercih etmektedir. Ancak Farmobile örneğinin işleyişi kişiye özel sağlıklı doğal tarımsal üretimin başlatılmasında kendisinin ortaklık payını almasına dayalı olmasından, bu vakanın üretici ve tüketici ortaklığı tabanlı TDT modeli olduğu anlaşılabilmektedir. TADYA üreticilerinin önem sırasına ve oranına göre çiftlikte satış (kendi ürününü kendin topla dahil olmakla beraber), TDT, üretici pazarı ve evde teslim KGTZ türleri uyguladıkları belirlenmiştir. Dolayısıyla üreticilerin TDT modelini daha fazla kullandıkları saptanmıştır. Ayrıca Gündül ilçesinde üretici pazarının açılmasıyla TADYA üreticileri bu KGTZ türünü uygulamaya başlamışlardır. Maalasef devam eden küresel salgın süreci nedeniyle bu pazarlar açılmamaktadır. Üretici pazarının açılmaması da TADYA üreticilerinin kolektif satış ve evde teslim KGTZ modellerine geçiş ve uygulamalarına sebep olmuştur.

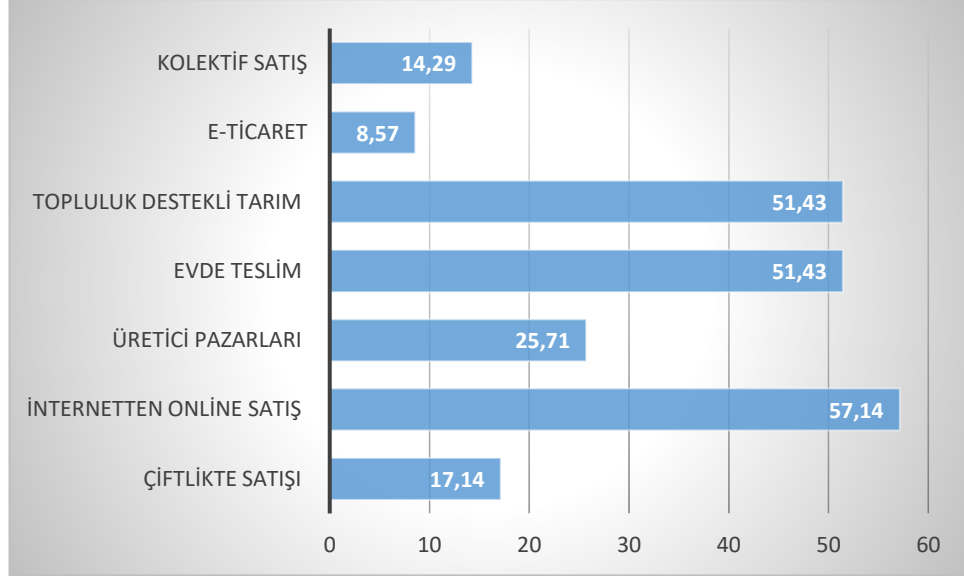
Güneşköy Kooperatifi ve Farmobile ürünlerinin tamamı aynı KGTZ modelinden satıldığı için üreticilerin KGTZ'ye göre satış yüzdeleri değerlendirmesine alınmamıştır. TADYA üreticilerinin pazarlama kanalına satış oranları Şekil 4.1'de gösterilmiştir. Görüşülen TADYA üreticilerinin satışlarının %45'i çiftlikte (üretim yerinde satış), %15'i kendi ürününü kendin topla, %35'i TDT ve %5'üretici pazarında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Güdül üretici pazarının açılmasından önce TADYA üreticilerinin aracısız satış faaliyetlerine başlamış olması, üretici pazarındaki satış oranının küçük olduğunu açıklamaktadır. Ancak küresel salgının etkisiyle birlikte TADYA üreticilerinin KGTZ'ye göre satış oranları önemli değişiklik göstermektedir. Salgınla mücadele kapsamındaki kısıtlamalardan dolayı üretici pazarı, çiftlikte satış, kendi ürününü kendin topla gibi KGTZ modelleri uygulanmamakta olup TADYA üreticilerinin satışlarının %70'i e-posta aracılığıyla alınan toplu haftalık siparişleri kolektif bir organizasyonla ürünler hazırlanarak evde teslim şeklinde yapılmaktadır.

Demartini vd. (2017), İtalya'nın Milano kentinde yapmış oldukları bir çalışmada üreticilerin %35.8'inin üretici pazarında ürünlerini sattıklarını tespit etmiştir.

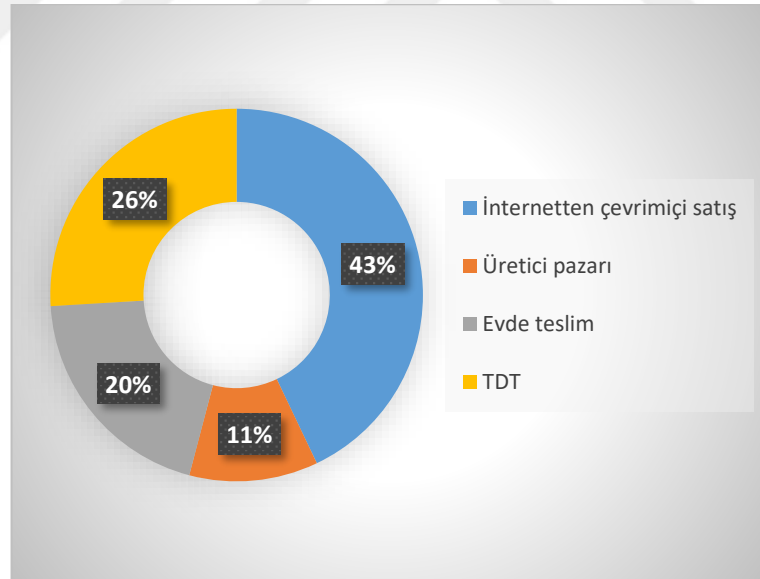
Şekil 4.1. TADYA üreticilerinin KGTZ'ye göre satış oranları

Diğer taraftan anket yapılan tüketicilerin kullandıkları KGTZ modelleri incelendiğinde oranına göre internetten çevrimiçi satış, TDT, evde teslim ve üretici pazarı önde gelmektedir (Şekil 4.2). E-ticaret %8.57 oranla ankete katılan tüketicilerin gıda alışverişinde en az kullanılan KGTZ tipi olarak saptanmıştır. Bu sonuç çok şaşırtıcı olmamakla beraber araştırma vakalarında sadece Farmobile örneğinin e-ticaret uyguluyor olmasına bağlı olmaktadır.

Şekil 4.2. Tüketicilerin gıda alışverişinde kullandıkları KGTZ modelleri

Ankete katılım sağlayan tüketicilerin KGTZ'ye ürün alım oranları Şekil 4.3'te sunulmuştur. Görüşülen tüketicilerin gıda alışverişinin %43'ü internet, %26'sı TDT, %20'si evde teslim şeklinde ve %11'inin üretici pazarından yapıldığı belirlenmiştir.

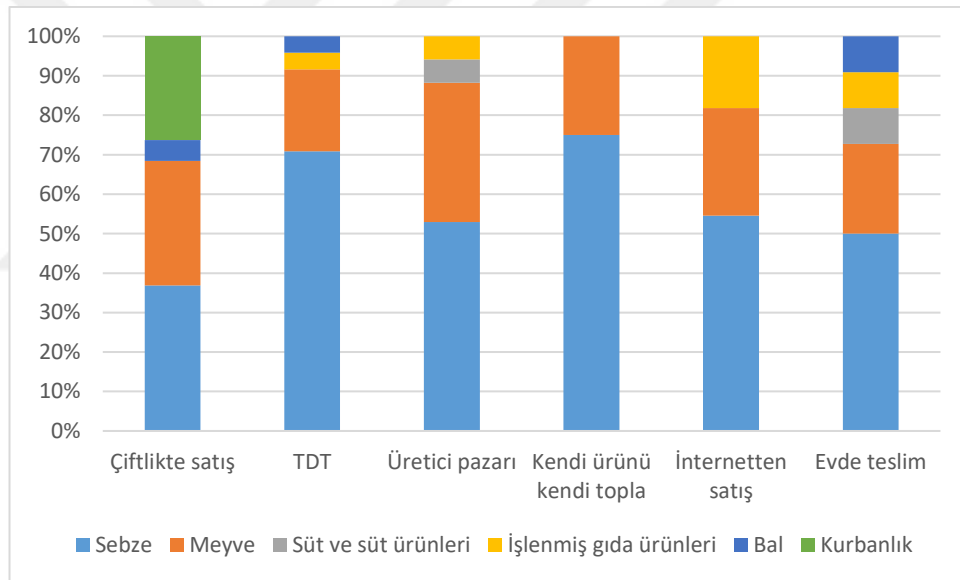
Şekil 4.3. Tüketicilerin gıda alışverişinde kullandıkları KGTZ'den ürün alım oranları

4.2.2.2. KGTZ'de pazarlanan ürünler

KGTZ modellerinde pazarlanan ürünlerin irdelenmesi KGTZ'nin açıkça tanımlanmasına olanak tanırken ürün sektörü tabanlı uygun tedarik zincirlerinin geliştirilmesi için büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada anket yapılan kişilerin

KGTZ tiplerinde sattıkları ve satın aldıkları ürünlerin başına sebze, meyve ve işlenmiş gıda ürünleri gelmektedir (Şekil 4.4). Şekil 4.4'te görüldüğü üzere farklı KGTZ kanallarında en çok satılan ve satın alınan ürün sebze ve meyveden oluşmaktadır. Sonucun bu şekilde çıkması aslında görüşülen üreticilerin % 58.33'ü bitkisel üretim yapıyor olmasından kaynaklıdır. Kendi ürününü kendin topla KGTZ tipinin yalnızca sebze ve meyve üzerinde uygulandığı saptanmıştır. Ayrıca süt ve süt ürünlerinin üretici pazarı ve evde teslim dağıtım kanallarından satılıp-satın alındığı belirlenirken kurbanlık satışları ancak çiftlikte yapılmaktadır.

Bu çalışmada, KGTZ kanallarında en çok satılan ve satın alınan ürünün sebze ve meyve olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuç, Kneafsey vd. (2013) ile Vittersø vd. (2019)'nin Avrupa ülkelerini kapsayan çalışmalarındaki bulguları ile örtüşmektedir.

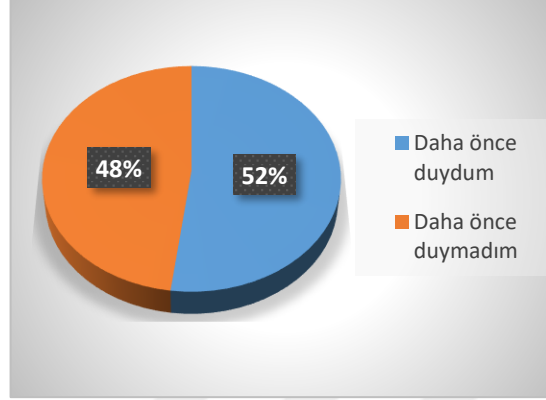
Şekil 4.4. KGTZ'de pazarlanan ürünler

KGTZ'de satılan ürünlerin ekonomik tutarı incelendiğinde anket yapılan üreticilerin tamamının tüm ürettiklerini bu pazarlama modelinde sattıkları görülmektedir.

4.3. Çalışmaya Katılan Kişilerin KGTZ'ye Yönelik Tutum ve Davranışları

Anket yapılan kişilerin KGTZ'ye yönelik tutum ve davranışlarını belirlemek için kişilerin konu ile ilgili bilgi düzeyi, konuya ilgi nedenleri ve KGTZ tercih nedenleri ve kriterleri ele alınmıştır. Bunun için çalışmaya katılanların daha öncesinde KGTZ

kavramını duyup duymadıkları ve ilk kez nereden duydukları incelenmiştir. Kişilerin %52'si daha önce KGTZ kavramını duydukları ve %48'unun daha önce duymadıkları belirlenmiştir.

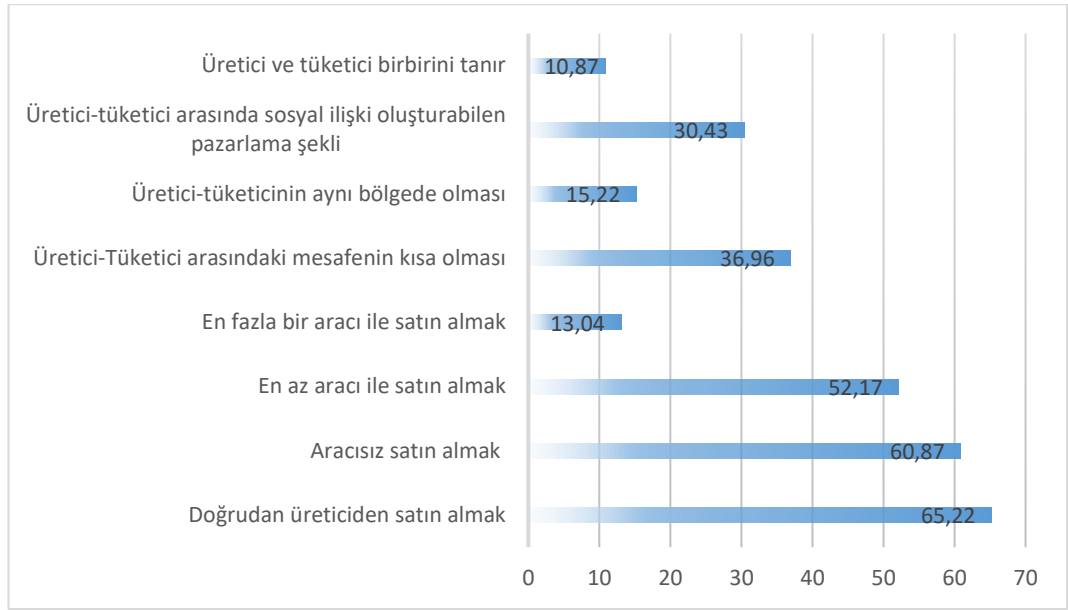
Şekil 4.5. Çalışmadan önce KGTZ kavramı duyma dağılımı

Kavramı daha öncede duyanların ilk kez nereden duydukları incelendiğinde %12'si bilimsel çalışmalar, %4'ü televizyon, %64'ü internet, %20'si üretici arkadaşı, %16'sı eş-akraba-komşu ve %48'sinin diğer toplantı ve çalıştaylardan öğrendikleri saptanmıştır.

Vittersø, vd. (2019), tarafından yapılan “Short Food Supply Chains and Their Contributions to Sustainability: Participants’ Views and Perceptions from 12 European Cases” adlı çalışmada, kişilerin Fransada %91'inin, İtalya'da %68'inin ve Maceristan'da %52'sinin KGTZ modellerini ilk kez aile, arkadaş ve meslektaşlardan duydukları tespit edilmiştir.

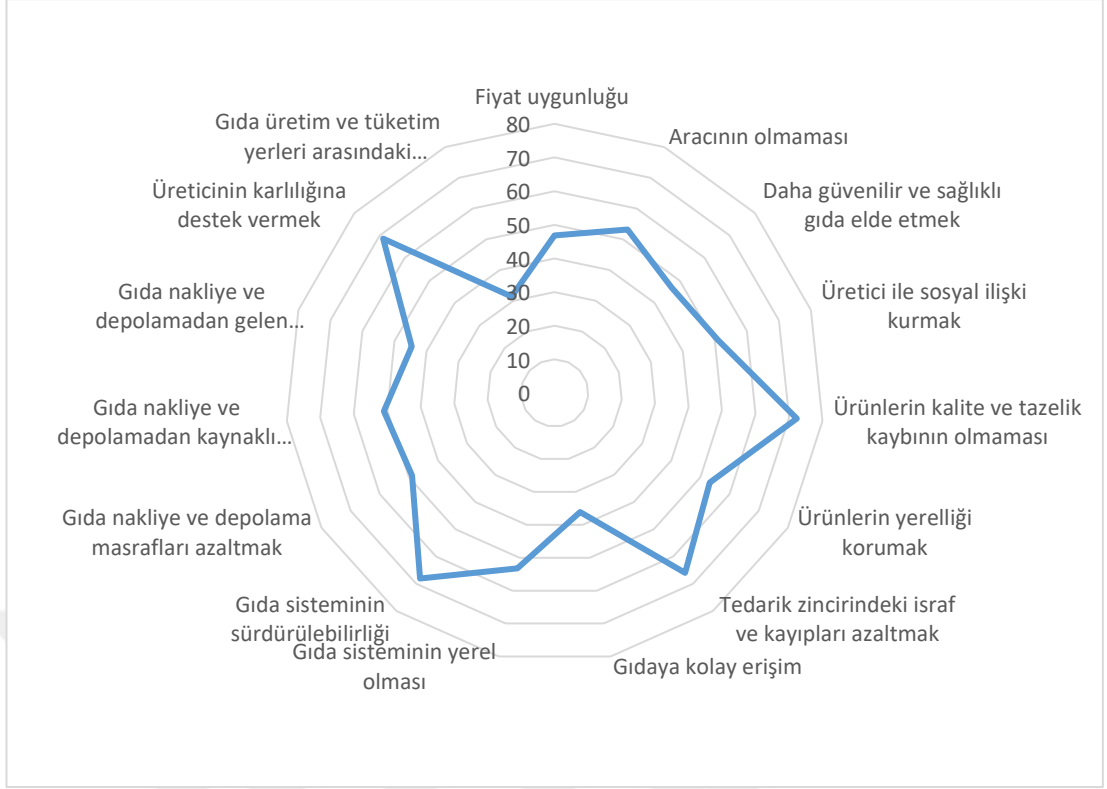
4.3.1. Katılanların KGTZ algılama düzeyi

Ankete katılan kişilerin KGTZ konusundaki algılama düzeyini belirlemek için kendilerine KGTZ'nin neyi ifade ettiği ve gıda tedarik zincirinin kısa olmasını isteyip istemedikleri ve nedenleri sorulmuştur. Kişilerin %65.22'sinin KGTZ'nin doğrudan tüketiciye satmak veya ters versiyon doğrudan üreticiden satın almak olduğunu düşünürken %60.87'sinin aracısız satmak veya satın almak olduğunu düşündüklerini ifade etmiştir. Buna ek olarak görüşülen kişilerin %30.43'ünün KGTZ'yi üretici-tüketici arasında sosyal ilişki oluşturabilen bir pazarlama şekli ve %36.96'sının üretici-tüketici arasındaki mesafenin kısa olması olarak kavradıkları belirlenmiştir (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. Anket yapılan kişilerin KGTZ açıklaması

Çalışmaya katılan kişilerin tamamı gıda tedarik zincirinin kısa olmasını istediklerine vurgu yapmıştır. Ancak bu isteğin nedenlerinin dağılımı farklılık göstermektedir. Şekil 4.7’de görüldüğü üzere anket yapılan kişilerin bunu istemeleri sağlık, ekonomik ve çevresel nedenlerden ötürüdür. Görüşülen kişilerin %72.34’ü ürünlerin kalite ve tazelik kaybının olmaması, %68.57’si üreticinin kârlılığına destek vermek (yalnızca tüketicilere sorulmuştur), %68.09’u gıda sisteminin sürdürülebilirliği ve %65.96’sının tedarik zincirindeki israf ve kayıpların azaltılması sebebiyle KGTZ’ye ilgi duydukları saptanmıştır (Şekil 4.7).

Şekil 4.7. Görüşülen kişilerin KGTZ'ye ilgisinin nedenleri

4.3.2. Kişilerin KGTZ tercih nedenleri ve kriterleri

Üretici ve tüketicilerin ürün satma ve satın alma tercihlerinde KGTZ'nin yerinin belirlenmesinde kişilerin KGTZ tercih nedenleri ve kriterleri kritik bir rol oynamaktadır. Bunun için çalışmaya katılan kişilerin KGTZ yoluyla ürün satmak ve satın alma nedenleri değerlendirilmiş olup Çizelge 4.5'te verilmiştir. Ekonomik, sağlık ve beslenme, sosyal ve çevresel olmak üzere 4 ana başlık altında sınıflandırılmış nedenlere bakıldığında üretici ve tüketici nedenleri arasında önemli farklılıklar görülmektedir. Görüşülen üreticilerin KGTZ tercih nedenleri belirlenen tüm boyutlarla ilişkili olurken ankete katılan tüketicilerin nedenleri ancak sağlık ve beslenme ve çevresel boyuttakiler ile bağlantılıdır (Çizelge 4.6). Bununla birlikte anket yapılan tüketicilerin %87.88'inin ekonomik boyuttaki en önemli nedeni makul fiyattan ürün elde etmekten ziyade üreticiye hem üretim desteği hem satmak garantisi ve güvenilirliği sağlamak olarak saptanmıştır. KGTZ tercih nedenleri arasında olan sosyal nedenler görüşülen üreticiler için oldukça önemli bulunurken anket yapılan tüketiciler için değer taşımamaktadır. Ekonomik boyutta üreticilerin %69.23'ü uygun fiyatlı olması, %61.54'ü düşük riskli olması, %61.54'ünün satmak garantisi ve güvenilirliği nedeniyle KGTZ'yi tercih ettikleri belirlenirken sosyal boyutta ise

üreticilerin %69.23'ünün sosyal etkileşim ve %61.54'inin sosyal ilişkiler kurabilmek gibi nedenlerden dolayı KGTZ'yi tercih ettikleri tespit edilmiştir. Çevresel boyutta yerel gıda sistemine destek sağlamak için üreticilerin %53.85'i ve tüketicilerin %63.64'ünün KGTZ kullandıkları bulunmuştur.

Demartini vd. (2017), "Farmers' motivation and perceived effects of participating in short food supply chains: evidence from a North Italian survey" adlı çalışmalarında, üreticilerin KGTZ'ye katılmadaki en önemli nedeninin tüketicilerle ilişki kurma olduğunu saptamışlardır.

Çizelge 4.6. Çalışmaya katılan kişilerin KGTZ tercih nedenleri

Üretici nedenleri	n	%	Tüketici nedenleri	n	%
Ekonomik nedenler					
Daha uygun fiyatlı	9	69.23	Daha uygun fiyatlı	5	15.15
Nakit akışı	6	46.15			
Daha Karlı	6	46.15			
Az riskli	8	61.54			
Satmak garantisi ve güvenilirliği	8	61.54			
Tüketiciden üretim desteği alma olanağı	6	46.15	Üreticiye hem üretim desteği hem de satmak garantisi ve güvenilirliği sağlamak	29	87.88
Büyüme fırsatı	2	15.38			
Sağlık ve beslenme nedenleri					
Ürünleri taze taze satma isteği	8	61.54	Ürünleri taze taze satın alıp tüketme isteği	14	42.42
			Ürünler daha taze ve güvenilir	21	63.64
			Daha kaliteli ve sağlıklı ürünler	19	57.58
Sosyal nedenler					
Ürün görünürlüğü ve izlenebilirliği	7	53.85	Ürün görünürlüğü ve izlenebilirliği	4	12.12
Sosyal etkileşim	9	69.23	Sosyal etkileşim	8	24.24
Sosyal ilişkiler kurabilmek	8	61.54	Sosyal ilişki kurabilmek	2	6.06
Tüketici ile ilişki kurmayı severim	7	53.85	Üretici ile ilişki kurmayı severim	4	12.12
Çevresel nedenler					
Çevreye dost tedarik zinciri olması	7	53.85	Çevreye dost tedarik zinciri olması	16	48.48
Yerel gıda sistemine destek	7	53.85	Yerel gıda sistemine destek	21	63.64
Tedarik zincirindeki çevresel sorunu azaltmak	5	38.46	Tedarik zincirindeki çevresel sorunu azaltmak	16	48.48

Diğer taraftan kişilerin ürün satmak ve satın almak için pazarlama kanalları tercih ederken dikkat ettikleri kriterler incelenmiş ve Çizelge 4.7’de sunulmuştur. Kişilerin en önemli ilk üç kriterinin ürün kalitesi ve güvenilirliğini önemsemesi, güven ve güvenilirlik, iletişim kolaylığı ve cevaplanabilirlik olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.7. Ankete yapılan kişilerin pazarlama kanalı tercihindeki kriterler

Tercih kriterleri		1*	2	3	4	5	N	Mod	Med	$\bar{X}$
Fiyat uygunluğu	n	1	6	6	18	8	39	4	4	3.67
	%	2.56	15.38	15.38	46.15	20.51	100			
Ürün kalitesi ve güvenilirliğini önemsemesi	n	1	0	1	9	33	44	5	5	4.66
	%	2.27	0	2.27	20.45	75.00	100			
Üretici veya tüketici ile doğrudan yüz yüze teması	n	2	11	9	9	8	39	2	3	3.26
	%	5.13	28.21	23.08	23.08	20.51	100			
Üretici (tüketici) ile coğrafi yakınlık	n	2	7	12	10	9	40	3	3	3.43
	%	5.00	17.50	30.00	25.00	22.50	100			
Üretici (tüketici) ile sosyal yakınlık	n	5	9	7	11	7	39	4	3	3.15
	%	12.82	23.08	17.95	28.21	17.95	100			
Tanıdık üretici (tüketici)	n	1	7	6	16	7	37	4	4	3.57
	%	2.70	18.92	16.22	43.24	18.92	100			
Uzaktaki tüketici ile temas/yakınlık**	n	2	0	1	4	4	11	4 - 5	4	3.72
	%	18.18	0	9.09	36.36	36.36	100			
Güven ve güvenilirlik***	n	0	0	1	13	13	27	4 - 5	4	4.44
	%	0	0	3.70	48.15	48.15	100			
İletişim kolaylığı ve cevaplanabilirlik***	n	0	0	4	13	9	26	4	4	4.19
	%	0	0	15.38	50.00	34.62	100			

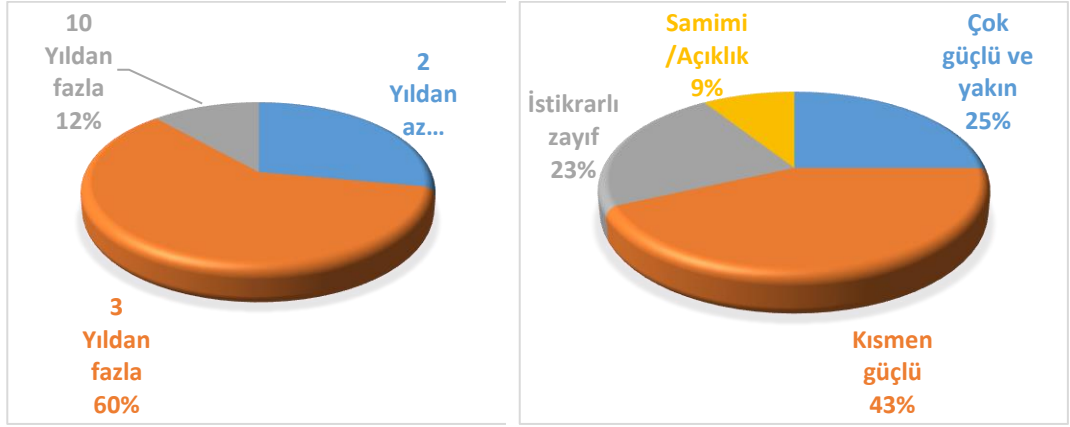
*1 hiç önemli değil, 2 önemli değil, 3 kararsızım, 4 önemli ve 5 çok önemli; **Sadece üreticilere sorulmuş;

*** sadece tüketicilere sorulmuştur.

4.3.3. Üretici ve tüketici arasında ilişki düzeyi ve iletişim araçları

Araştırma kapsamında görüşülen kişilerin ve üretici veya tüketici arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmesi için gıda satmak ve satın almak tabanlı ilişkinin süresi incelenmiştir. Kişilerin %27.91’i iki yıldan az, %60.47’si üç yıldan fazla ve %11.63’ünün on yıldan fazla üretici-tüketici ilişkisine sahip oldukları tespit edilmiştir (Şekil 4.8). Aslında Güneşköy Kooperatifi ve TADYA’nın eski üreticileri on yıldan fazla bir süre önce girişime başlamış oldukları belirlenirken tüketicilerin çoğunun gıda alışverişi tabanlı ilişkilerinin 3 yıldan fazla olduğu saptanmıştır. Belirlenen ilişkinin düzeyine bakıldığında görüşülen kişilerin %25’i çok güçlü ve yakın, %43.18’i kısmen güçlü, %22.73’ü istikrarlı zayıf ve %9.09’unun ise samimi/açıklık üzerine bir ilişki ile gıda satmak ve satın alma iletişimlerine devam ettikleri belirlenmiştir (Şekil 4.8).

Üretici-tüketici ilişkisinin %43.18 oranda kısmen güçlü olması, KGTZ'nin sosyal ilişki oluşturabilme potansiyeline işaret ettiği vurgulanabilir.

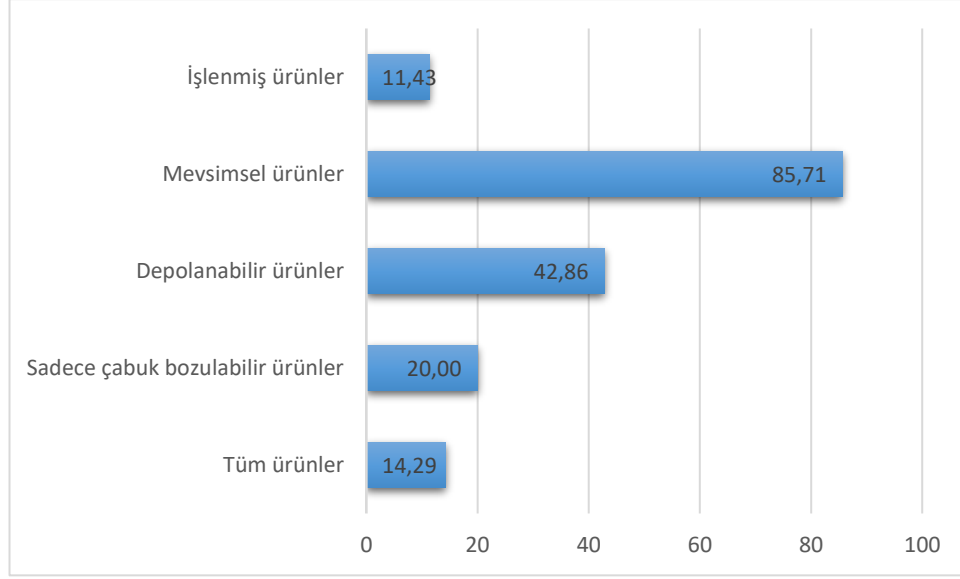
Şekil 4.8. Görüşülen üretici ve tüketici arasındaki ilişki süresi ve düzeyi

İncelenen üretici-tüketici ilişkisinin nasıl oluşturulduğu değerlendirildiğinde anket yapılan kişilerin %68.18'i internet, %45.45'i ağızdan ağıza (söylenti), %27.27'si pazar/satış noktaları ve %18.18'inin gıda mağazası ve DBB Katılımcı Güvenlik Sistemi (KGS) ağından üretici veya tüketici ile iletişim kurdukları saptanmıştır. Bu sonuç internetin diğer alanlarda olduğu gibi KGTZ'de de önemli iletişim aracı olarak kullanıldığını göstermektedir.

4.3.4. Kişilerin KGTZ kullanmadaki sıklık ve hedefi

KGTZ'nin mevcut kullanma düzeyinin belirlenmesi için görüşülen üretici ve tüketicilerin gıda satma ve satın almadaki KGTZ kullanım sıklığı ile önümüzdeki yıllarda bu pazarlama şeklinde hedefledikleri ürün satış ve alım oranları incelenmiştir. Anket yapılan üreticilerinin tamamının daima ürünlerini KGTZ kanallarından satmayı tercih ettikleri belirlenmiştir. Ayrıca, şu andakinden farklı olarak önümüzdeki yıllarda ürünlerinin tamamını kısa tedarik kanalları ile satmayı hedefledikleri saptanmıştır.

Tüketicilerin %8.82'sinin tüm gıda alışverişini, %79.41'inin çoğunlukla ve %20.59'unun ender olarak KGTZ dağıtım kanallarını kullandıkları belirlenmiştir. Tedarik zincirinin kısa olması durumunda tüketicilerin aracısız doğrudan üreticiden satın almak istedikleri ilk ürün grubunun mevsimsel ürünler olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.9).

Şekil 4.9. Görüşülen tüketicilerin KGTZ kanallarından satın almayı hedeflediği ürün grupları

4.4. KGTZ'nin Gıda Sistemleri Üzerindeki Önemi ve Sürdürülebilirlik Etkileri Hakkında Düşünce ve Görüşler

Kısa gıda tedarik zincirlerinin yerel ekonomi ve kalkınma dâhil olmak üzere gıda sistemleri üzerindeki etkileri ve sürdürülebilirlik boyutlarının değerlendirilmesi, geliştirme ve destekleme politikalarının belirlenmesi açısından stratejik önem arz etmekte olup politika yapıcılara ışık tutmaktadır. Bu anlamda, farklılaştırılmış KGTZ modelleri uygulayan üreticiler ve gıda alışverişinde KGTZ'yi tercih eden tüketicilerin KGTZ'nin etkilerine ilişkin gördükleri ve düşündükleri avantajlar ile görüşleri dört boyutta irdelenmiştir. Literatürde ifade edilen KGTZ'nin önemi ve faydaları çalışmaya katılan kişilerin görüşlerine dayalı olarak sorgulanmıştır.

4.4.1. Sosyal sürdürülebilirlik hakkındaki görüşler

Çizelge 4.8'de anket yapılan kişilerin KGTZ'nin sosyal sürdürülebilirliği hakkındaki düşünceleri sunulmuştur. Sosyal sürdürülebilirlikte kişilerin KGTZ'nin 23 faydasını onayladıkları saptanmıştır. Bu faydalar arasında KGTZ'nin kaliteli ve sağlıklı gıdanın sağlanmasını, üreticiler ve tüketiciler arasında güvene dayalı ilişkilerin geliştirilmesini ve küçük üreticilerin örgütlenmesi ile birlikte çalışmalarını desteklemesi ilk üç öncelikli olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 4.8. Ankete katılan kişilerin KGTZ'nin sosyal sürdürülebilirliği hakkında görüşleri

İfadeler		1	2	3	4	5	N	Mod	Med	$\bar{X}$
Doğrudan satış üreticinin tüketici ile yüz yüze görüşüp ürettiği gıda hakkında bilgilendirmeyi sağlar	n	0	3	1	17	18	39	5	4	4.28
	%	0	7.69	2.56	43.59	46.15	100			
Doğrudan üreticiden satın almak tüketicinin üreticiye istedikleri ürün özelliklerini iletmeyi sağlar*	n			5	16	7	28	4	4	4.07
	%	0	0	17.86	57.14	25	100			
Doğrudan satış çabuk bozulabilir ürünlerinin taze taze satılmasını sağlar**	n	0	0	0	3	8	11	5	5	4.73
	%	0	0	0	27.27	72.73	100			
Doğrudan üreticiden satın almak çabuk bozulabilir ürünlerinin taze taze satın alınıp tüketilmesini sağlar	n	0	0	0	17	11	28	4	4	4.39
	%	0	0	0	60.71	39.29	100			
Doğrudan satış üreticinin tüketiciye sağlıklı gıda üretmesini teşvik eder	n	0	0	3	14	21	38	5	5	4.47
	%	0	0	7.89	36.84	55.26	100			
Doğrudan satış üreticiler ve tüketiciler arasında güvene dayalı ilişkilerin geliştirilmesini sağlar	n	0	0	3	12	27	42	5	5	4.57
	%	0	0	7.14	28.57	64.29	100			
Kısa gıda tedarik zinciri üretici ve tüketicilerin sosyal etkileşimde (sosyal ilişki ve temasta) olmalarını kolaylaştırır	n	0	2	6	16	14	38	4	4	4.11
	%	0	5.26	15.79	42.11	36.84	100			
Kısa gıda tedarik zinciri toplumsallık duygusu ve üretici ile tüketicilerin örgütsel davranışı sağlar	n	0	0	3	19	20	42	5	4	4.40
	%	0	0	7.14	45.24	47.62	100			
Doğrudan satış faaliyetleri üreticilerin teknik ve dost ilişkilerini güçlendirir, üreticiler arasındaki bağı şekillendirir.	n	0	1	6	16	15	38	4	4	4.18
	%	0	2.63	15.79	42.11	39.47	100			
Doğrudan satış küçük üreticilerin işbirliği ve dayanışma hareketini sağlar	n	0	1	2	14	23	40	5	5	4.48
	%	0	2.5	5	35	57.5	100			
Kısa gıda tedarik zinciri küçük üreticilerin örgütlenmesine ve birlikte çalışmalarına imkân sunar	n	0	1	2	12	23	38	5	5	4.5
	%	0	2.63	5.26	31.58	60.53	100			
Doğrudan satış üreticiler ve tüketiciler arasında yakınlık ilişkileri ve sosyal ekonomi çerçevesinde bilgi ve ürün alışverişini sağlar	n	0	0	4	18	14	36	4	4	4.28
	%	0	0	11.11	50.00	38.89	100			
Kısa gıda tedarik zinciri toplumsal gömülmüşlüğü (toplum iç içe olma) teşvik eder	n	0	2	9	12	17	40	5	4	4.1
	%	0	5	22.5	30	42.5	100			

Çizelge 4.8. Ankete katılan kişilerin KGTZ'nin sosyal sürdürülebilirliği hakkında görüşleri (Devam)

Kısa gıda tedarik zinciri üreticilerin üretim uygulamalarında davranış değişikliğini sağlar	n	0	0	6	16	19	41	5	4	4.32
	%	0	0	14.63	39.02	46.34	100			
Doğrudan satış üreticilere tüketicinin gıda istekleri ve tercihleri hakkında bilgi sunar	n	0	0	3	18	16	37	4	4	4.35
	%	0	0	8.11	48.65	43.24	100			
Doğrudan satış tüketicilere ürünün güvenilirliği ve izlenebilirliği hakkında bilgi sağlar	n	0	0	3	18	19	40	5	4	4.4
	%	0	0	7.5	45	47.5	100			
Kısa gıda tedarik zinciri yerel düzeyde daha fazla istihdam fırsatları yaratmaktadır	n	0	1	7	11	21	40	5	5	4.3
	%	0	2.5	17.5	27.5	52.5	100			
Kısa gıda tedarik zinciri yerel gıda tedarikçileri ve hizmetlerini ile yerel ekonomiyi desteklemektedir	n	0	1	1	14	24	40	5	5	4.53
	%	0	2.5	2.5	35	60	100			
Doğrudan satışlar yerel pazar ve marketlerin etkinliğini (canlanması) sağlar	n	2	0	7	15	13	37	4	4	4
	%	5.41	0.00	18.92	40.54	35.14	100			
Kısa gıda tedarik zinciri sağlıklı gıdaya erişimin artmasını kolaylaştırır	n	0	0	3	12	27	42	5	5	4.57
	%	0	0	7.14	28.57	64.29	100			
Kısa gıda tedarik zincirleri insanların beslenme ve sağlık iyileştirmelerini sağlar	n	0	0	5	17	20	42	5	5	4.36
	%	0	0	11.90	40.48	47.62	100			
Kısa gıda tedarik zinciri toplumsal katılım ve işletmeler arasında işbirliğinden daha fazla yararlanmaya fırsat sunmaktadır	n	0	0	9	17	16	42	4	4	4.17
	%	0	0	21.43	40.48	38.10	100			
Kısa gıda tedarik zincirleri gıda, çevre ve sağlık arasındaki bağlantıların daha iyi anlaşılmasını sağlar	n	0	0	6	14	22	42	5	5	4.38
	%	0	0	14.29	33.33	52.38	100			

1 = Katılmıyorum; 2 = Kısmen Katılıyorum; 3= Kararsızım 4 = Katılıyorum; 5 Kesinlikle katılıyorum

*sadece tüketiciye sorulmuştur; ** sadece üreticilere sorulmuştur.

Toplam görüşülen kişi sayısı 48'dir. Ancak sorudan soruya toplamlardaki farklılığın sebebi bazı soruların cevaplanmadığından kaynaklanmaktadır.

Ayrıca, sosyal sürdürülebilirlikte önemli olan ürünün güvenilirliği ve izlenebilirliği hakkındaki bilgi ile ilgili ifadede (Çizelge 4.8., 16. ifade) mod, “kesinlikle katılıyorum” ortanca ise “katılıyorum” olarak saptanmıştır.

Schmutz vd. (2017), “Sustainability impact assessments of different urban short food supply chains: examples from London, UK” adlı çalışmalarında KGTZ’de üreticilerin %96’sının ürün güvenilirliği ve izlenebilirliği hakkında bilgi verdikleri ve tüketicilerin %80’inin ürün güvenilirliği ve izlenebilirliği hakkında bilgi aldıkları sonucuna ulaşmışlardır.

4.4.2. Ekonomik sürdürülebilirliğe ilişkin düşünceleri

Ekonomik boyutta görüşülen kişilerin görüşleri Çizelge 4.9’da verilmiştir. Kişilerin KGTZ’de üretici-tüketici fiyatı aynıdır cümlesi haricinde değerlendirilen faydaları kabul ettikleri belirlenmiştir. Üretici ve tüketici açılarından KGTZ’nin üreticilerin kârlarından daha fazla pay almasını, küçük üreticilerin pazardaki payını koruması ve yerel kalkınma ve ekonomiye katkı sağlaması en önemli ekonomik faydalar olarak bulunmuştur. Ayrıca, yalnızca üretici açısından bakıldığında KGTZ’nin ilk üç önemli öneminin üreticinin kişisel gelirini (ücret/maaş) yükseltmesi, üreticilere %10-30 ek gelir sağlaması ve üretici için uzun zincirden daha kârlı ve avantajlı olduğunu düşündükleri saptanmıştır. Bununla beraber tüm üreticiler KGTZ’nin üreticilere ürün çeşitlendirme ve ürüne değer katma fırsatı sunma konusunda aynı ortak fikirdedir. Görüşülen kişilerin KGTZ’nin yerel kalkınma ve ekonomiye katkı sağladığı hakkındaki görüşlerinin mod ve ortancası “kesinlikle katılıyorum” olarak bulunmuştur.

Bu sonuç, Mundler ve Laughrea’nın () “The contributions of short food supply chains to territorial development: A study of three Quebec territories” adlı çalışmalarındaki sonuçlarla eşleşmektedir.

Çizelge 4.9. Ankete katılan kişilerin KGTZ'nin ekonomik sürdürülebilirliği ile ilgili görüşleri

İfadeler		1	2	3	4	5	N	Mod	Med	$\bar{X}$
Doğrudan satış işletmenin brüt satış miktarını yükseltir*	n	0	1	0	1	10	12	5	5	4.67
	%	0	8.33	0.00	8.33	83.33	100			
Doğrudan satış üreticinin kişisel gelirini (ücret/maaş) yükseltir*	n	0	0	0	1	10	11	5	5	4.91
	%	0	0	0	9.09	90.91	100			
Doğrudan satış işletmedeki iş sayısını artırır*	n	0	0	3	3	6	12	5	5	4.25
	%	0	0	25	25	50	100			
Doğrudan satış küçük üreticilerinin pazardaki payını korur	n	0	1	2	14	26	43	5	5	4.51
	%	0	2.33	4.65	32.56	60.47	100			
Doğrudan satış üreticilerin karlarından daha fazla pay almasına imkan verir	n	0	1	1	11	29	42	5	5	4.62
	%	0	2.38	2.38	26.19	69.05	100			
Doğrudan satış üreticilere 10-30 % ek getiri sağlar*	n	0	0	0	2	9	11	5	5	4.82
	%	0	0	0	18.18	81.82	100			
Doğrudan satış ilave işgücü gerektirir*	n	1	0	2	2	7	12	5	5	4.17
	%	8.33	0.00	16.67	16.67	58.33	100			
Kısa gıda tedarik zinciri üretici için uzun zincirden daha kârlı ve avantajlı*	n	0	0	0	3	8	11	4	4	4.73
	%	0	0	0	27.27	72.73	100			
Doğrudan satış üreticilere ürün çeşitlendirme ve ürüne değer katma fırsatı sunar*	n	0	0	0	0	11	11			
	%	0	0	0	0	100	100			
Doğrudan satış üreticinin makul fiyatla ürünü satmasını sağlar	n	0	1	9	11	17	38	4	4	4.16
	%	0	2.63	23.68	28.95	44.74	100			
Kısa gıda tedarik zinciri ekonomik gelişme kaynağı olabilir	n	0	1	5	15	22	43	5	5	4.35
	%	0	2.33	11.63	34.88	51.16	100			
Kısa gıda tedarik zincirleri yerel kalkınma ve ekonomiye katkı sağlamaktadır	n	0	0	2	17	24	43	5	5	4.51
	%	0	0	4.65	39.53	55.81	100			
Kısa tedarik zincirinde üretici-tüketici fiyatı aynıdır	n	2	4	17	4	12	39	3	3	3.51
	%	5.13	10.26	43.59	10.26	30.77	100			
Kısa tedarik zincirinde üretici ve tüketici ürün fiyatından memnundur	n	0	2	12	13	13	40	4 - 5	4	3.93
	%	0	5	30	32.5	32.5	100			

1 = Katılmıyorum; 2 = Kısmen Katılıyorum; 3= Karasızım 4 = Katılıyorum; 5 Kesinlikle katılıyorum

* Bu ifade sadece üreticilere sorulmuştur.

Toplam görüşülen kişi sayısı 48'dir. Ancak sorudan soruya toplamlardaki farklılığın sebebi bazı soruların cevaplanmadığından kaynaklanmaktadır.

4.4.3. Çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili görüşler

Farklılaştırılmış KGTZ'nin gıda sistemlerinin sürdürülebilirliği açısından çevresel öneminin kritik yere sahip olması nedeniyle anket yapılan kişilerin KGTZ'nin çevresel sürdürülebilirliği hakkında düşünceleri incelenmiş olup Çizelge 4.10'da gösterilmiştir. Kişilerin KGTZ'nin çevresel faydalarını olumlu buldukları tespit edilmiş olup KGTZ'nin nakliye ve depolamadan kaynaklı sera gazı emisyonu ve karbon ayak izini azaltması ve gıda zincirindeki ürün israfı ve kaybını düşürmesi kişilerin en çok katıldıkları faydalar olarak belirlenmiştir.

Çizelge 4.10. Anket yapılan kişilerin KGTZ'nin çevresel sürdürülebilirliğine ilişkin düşünceleri

İfadeler		1	2	3	4	5	N	Mod	Med	$\bar{X}$
Çevreye daha az zarar verir*	n	0	0	0	3	10	13	5	5	4.77
	%	0	0	0	23.08	76.92	100			
Doğrudan satış yapan üreticiler çevreye dost tarım uygulamaları ile üretim yapar	n	2	8	9	12	10	41	4	4	3.49
	%	4.88	19.51	21.95	29.27	24.39	100			
Doğrudan satış üreticileri organik tarıma (en az kimyasal girdili tarım) yöneltir	n	1	5	7	17	12	42	4	4	3.81
	%	2.38	11.90	16.67	40.48	28.57	100			
Kısa gıda tedarik zinciri nakliye ve depolamadan kaynaklı sera gazı emisyonu ve karbon ayak izini azaltır	n	0	1	3	9	30	43	5	5	4.58
	%	0	2.33	6.98	20.93	69.77	100			
Doğrudan satış gıda nakliye ve depolamadan kaynaklı enerji kullanımı azaltmaktadır	n	0	1	3	12	26	42	5	5	4.5
	%	0	2.38	7.14	28.57	61.90	100			
Doğrudan satış gıda zincirindeki ürün israfı ve kaybını düşürür	n	0	1	2	13	25	41	5	5	4.51
	%	0	2.44	4.88	31.71	60.98	100			
Kısa gıda tedarik zinciri üreticileri israf ve kayıpların azaltılmasına ve döngüsel ekonomiye yönelmektedir	n	0	1	2	17	23	43	5	5	4.44
	%	0	2.33	4.65	39.53	53.49	100			
Kısa gıda tedarik zinciri üreticileri daha çevre dostu üretim sistemleri benimsemeye teşvik eder	n	1	1	6	15	20	43	4	4	4.21
	%	2.33	2.33	13.95	34.88	46.51	100			
Kısa gıda tedarik zinciri çevreye fayda sağlayan geleneksel üretim sistemlerinin uygulanabilirliğini artırmaktadır	n	0	2	3	21	16	42	4	4	4.21
	%	0	4.76	7.14	50.00	38.10	100			

1 = Katılmıyorum; 2 = Kısmen Katılıyorum; 3= Karasızım 4 = Katılıyorum; 5 Kesinlikle katılıyorum

* Bu ifade sadece üreticilere sorulmuştur.

Toplam görüşülen kişi sayısı 48'dir. Ancak sorudan soruya toplamlardaki farklılığın sebebi bazı soruların cevaplanmadığından kaynaklanmaktadır.

KGTZ'nin çevresel sürdürülebilirliğinde o zincirdeki üreticilerin üretim uygulamalarının sürdürülebilir olması gerekmektedir. Bu bağlamda “doğrudan satış

yapan üreticiler çevreye dost tarım uygulamaları ile üretim yapar” (Çizelge 4.10. 2. ifade) ve “doğrudan satış üreticileri organik tarıma (en az kimyasal girdili tarım) yöneltir” (Çizelge 4.10. 3. ifade) ifadelerinden alınan katılımcı görüşlerinin modu ve medyanı “katılıyorum” olarak tespit edilmiştir.

Schmutz vd. (2017), İngiltere’nin Londra kentinde yapmış oldukları çalışmalarında kentsel KGTZ’de üreticilerin %67’sinin organik sertifika kullandıklarını saptamışlardır.

4.4.4. Sürdürülebilirliğin diğer boyutları hakkında düşünceler

KGTZ’nin sürdürülebilirliğinin temel boyutlarına ek olarak ikincil boyutların da özellikle etik, yasal ve politik boyutlardaki etkileri incelenmiş olup, Çizelge 4.11’de verilmiştir. Yasal boyutun haricinde anket yapılan kişilerin diğer ikincil boyuttaki faydaları kabul ettikleri saptanmıştır. İkincil boyutlar arasında kişilerin daha çok kültürel boyuttaki faydaları önemsedikleri tespit edilmiştir.

Çizelge 4.11. Anket yapılan kişilerin KGTZ'nin sürdürülebilirliğinin diğer boyutları hakkında görüşleri

İfadeler		1	2	3	4	5	N	Mod	Med	$\bar{X}$
Kısa gıda tedarik zinciri topluma ve kültüre duyarlı üretimi sağlar	n	0	1	7	18	16	42	4	4	4.17
	%	0	2.38	16.67	42.86	38.10	100			
Kısa gıda tedarik zinciri toplumun ahlaki değere uygun olarak ürün üretip satmayı ve satın almayı teşvik eder	n	1	3	13	10	15	42	5	4	3.83
	%	2.38	7.14	30.95	23.81	35.71	100			
Doğrudan satış yapan işletmeler yasal çerçeveye çabuk uyum sağlar	n	2	5	13	12	7	39	3	3	3.44
	%	5.13	12.82	33.33	30.77	17.95	100			
Kısa gıda tedarik zinciri gıdada ekonomik demokrasi ve yönetilebilirliği sağlar	n	0	3	11	18	10	42	4	4	3.83
	%	0	7.14	26.19	42.86	23.81	100			
Gıda tedarik zincirinin kısa olması gıda sisteminin sürdürülebilirliğine katkı sağlar	n	0	2	2	20	18	42	4	4	4.29
	%	0	4.76	4.76	47.62	42.86	100			

Toplam görüşülen kişi sayısı 48’dir. Ancak sorudan soruya toplamlardaki farklılığın sebebi bazı soruların cevaplanmadığından kaynaklanmaktadır.

4.5. Farklaştırılmış KGTZ'nin Karşılaştırılmalı Analizi

Araştırmada seçilen vakaların kapsamlı karşılaştırılması için bu örnek çalışmaların mekanizmasının ve bunları farklılaştıran özelliklerin iyi anlaşılmasına önem verilmiştir. Bu çerçevede vakaların statü, uyguladığı ana KGTZ modeli, işleyiş usulü, işleyiş ölçeği ve güvence sistemi gibi önemli uygulama tanımlayıcı kriterler ele alınmış ve Çizelge 4.12'de sunulmuştur. Örneklere bakıldığında TADYA, farklı TDT ortaklık modeli ve çeşitli KGTZ örnekleri uygulamasıyla diğer vakalardan daha sosyal etkileşimi destekleyen bir oluşumdur.

Schmutz vd. (2017), İngiltere'nin Londra kentinde yapmış oldukları çalışmalarında kentsel KGTZ arasında TDT KGTZ modelinin en yüksek faydayı, sosyal, ekonomik ve çevresel alanlarda sağlamış olduğu saptanmıştır.

Çizelge 4.12. Vakaların uygulama tanımlayıcı bilgileri

Kriterler	TADYA	Güneşköy	Farmobile
Statü	Kolektif	Kooperatif	Bireysel
Uyguladığı ana KGTZ modeli	Üretici ve tüketici grubu ortaklığı tabanlı TDT Üretici grubu ve tüketici ortaklığı tabanlı TDT	Üretici grubu ve tüketici ortaklığı tabanlı TDT	Üretici ve Tüketici ortaklığı tabanlı TDT
Uyguladığı diğer KGTZ modeli	Çiftlikte satış Üretici pazarı Üretici fuarı Evde teslim Kolektif satış Kendi ürünü kendin topla	Üretici fuarı Toplu dağıtım yerleri	E-ticaret
İşleyiş usulü	E-posta aracılığıyla toplu sipariş alımı ve kolektif organizasyonda ürün teslimi	Kooperatif usulü	Ürün paketine ve üretim sezonuna kayıt olup üretim sözleşmesini taahhüt etmek
İşleyiş ölçeği	Köy ve ilçe ölçeğinde	Köy ve yakın çevresi	Ulusal
Güvence sistemi	Karşılıklı güven, Katılımcı Güvence Sistemi ve TADYA logosu*	Karşılıklı güven, Katılımcı Güvence Sistemi	Karşılıklı güven, ilerde üretim süreçlerinin çevrimiçi izlenebilirlik sistemi

*TADYA logosu ek 4'te verilmiştir.

Öte yandan, örnek vakaların ana KGTZ modelinin TDT olması nedeniyle TDT'de önemli unsurlar olan risk ve değer paylaşımı karşılaştırılmalı analiz için uygun kriter olarak kabul edilmiştir. Bu iki kritere ek olarak pazar ilişkileri KGTZ'nin üretici-

tüketici ilişkisine vurgu yapan kavram olması nedeniyle, fiyat oluşumu ve ekonomik ulaşılabilirlik KGTZ’de adil fiyat anlayışı gerekliliği nedeniyle önemli kriterler olarak alınmıştır. Bu kriterler çerçevesinde yapılan karşılaştırılmalı analizin ana sonuçları Çizelge 4.13’te verilmiştir. TADYA’nın, on yıllık faaliyet deneyimine sahip olmasına rağmen TDT’nin temel ilkeleri olan değer ve risk paylaşımında elverişli bir yapıya sahip olmadığı belirlenmiştir. Buna karşın Farmobile’nin orta-ileri düzeyli yapılandırılmış bir temele sahip olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber TADYA’nın rekabetçi yaklaşımı yerine dayanışma ilkelerine odaklanmaktadır.

Çizelge 4.13. Örnek vakaların karşılaştırılması

Değerlendirme kriteri	TADYA	Farmmobile	Güneşköy Kooperatifi
Pazar ilişkiler / Yönetişim	İleri derecede tüketici ile eşitlikçi sorumluluk ve orta derecede yerel sivil toplum örgütünün katıldığı yönetim	Orta derecede tüketici ile eşitlikçi sorumluluk ve yerel sivil toplum örgütünün katıldığı yönetim	Kooperatif statüsünde olması gereği kooperatiflerin ana ilkeleri ve düsturuna uygun bir şekilde faaliyet göstermektedir
Fiyat oluşumu			
Maliyet şeffaflığına dayalı	Hayır	Evet	
Tüketiciler ile ortaklaşa	Kismen ve bazı ürünlerde	Kismen	
Fiyat oluşumundaki etkili kişi/kurum	Üretici ve Tüketici	Üretici ve Tüketici	
Değer paylaşımı	Düşük uygulama oranı	Orta uygulama oranı	
Risk paylaşımı			
Tarım sigortası	Yok	Var	
Üretim sözleşmesi	Yok	Var	
Asgari ürün miktarı koşuluna bağlı sipariş	Yok	İleri derecede	
Alım garantisi ve veya ön ödeme şartı	Yok	İleri derecede	
Zincir içindeki rekabetin yönetimi			
Ürün geliştirme	İleri derecede	İleri derecede	
Rekabetçi yaklaşım	Dayanışma	Orta-ileri derecede	
Yenilikçi yaklaşım	Orta derecede	Orta-ileri derecede	
Satış sonrası iletişim	Mevcut	Mevcut	
Ekonomik ulaşılabilirlik			
Satın alınabilirlik	Makul	Kabul edilebilir	
Pazarlama esası	Ürün kalitesi ve kalite-fiyat esası	Ürün kalitesi ve kalite-fiyat esası	

4.6. KGTZ’nin Desteklenmesi ile İlgili Paydaş Katılımı

Uygun geliştirme ve destekleme politikalarının belirlenmesi için ilgili paydaşların katılımı vazgeçilmez koşul olmaktadır. Bu bağlamda, KGTZ’nin geliştirilmesi, yerel ekonomi, kalkınma ve gıda sistemleri üzerindeki etkilerinin artırılması ve desteklenmesi için ihtiyaç duyulan politikalar ve yapılması gereken yapısal çalışma ve

düzenlemelere ilişkin kişilerin düşünceleri incelenmiş olup Çizelge 4.14’te verilmiştir. Anket yapılan kişilerin değerlendirmelerine sunulan ifadeleri önemli buldukları saptanmıştır. TDT gibi sosyal ve işbirlikçi üretim modeli taşıyan kısa gıda tedarik şekillerinin yaygınlaştırılması, aracısız doğrudan tüketiciye (üreticiden) satmak (satın almak) veya kısa tedarik zincirlerinin yaygınlaştırılmasına yönelik farkındalık ve üretici-tüketici bilinçlendirme programlarının yapılması ve gıda tedarik zincirinin kısa olmasına ilişkin destek programlarının geliştirilmesi; kişilerin ilk üç çok önemli gerekliliği olarak tespit edilmiştir.

Çizelge 4.14. KGTZ'nin geliştirilmesi ve desteklenmesi ile ilgili paydaş görüşleri

İfadeler		1	2	3	4	5	N	Mod	Med	$\bar{X}$
Küçük üreticinin pazar payını korumak için doğrudan satış veya tedarik zincirinin kısa olması desteklenmelidir	n	0	2	0	12	28	42	5	5	4.57
	%	0	4.76	0	28.57	66.66	100			
Gıda tedarik zincirinin kısa olmasına ilişkin destek programları geliştirilmelidir	n	0	0	0	15	25	40	5	5	4.62
	%	0	0	0	37.5	62.5	100			
Toplum destekli tarım gibi sosyal ve işbirlikçi üretim modeli taşıyan kısa gıda tedarik şekillerinin yaygınlaştırılması	n	0	0	0	13	28	41	5	5	4.68
	%	0	0	0	31.70	68.29	100			
Tüketicinin üreticiye üretim desteği sağladığı sebze/meyve kutusu gibi kısa gıda tedarik zincirinin benimsenmesi gerekir.	n	0	2	0	11	25	38	5	5	4.55
	%	0	5.26	0	28.94	65.78	100			
Gıda mevzuatında kısa gıda tedarik zincirine yönelik özel mevzuatının hazırlanması gerekir.	n	1	1	4	16	19	41	5	4	4.24
	%	2.43	2.43	9.75	39.02	46.34	100			
Doğrudan satış veya kısa tedarik zincirlerinin yaygınlaştırılması için konu ile ilgili farkındalık ve üretici-tüketici bilinçlendirme programları yapılmalıdır	n	0	0	1	13	27	41	5	5	4.63
	%	0	0	2.43	31.70	65.85	100			
Kısa gıda tedarik zincirlerinde faaliyet gösteren işletmelerin üretim tekniklerinin denetim altına alınması gerekir	n	2	1	6	10	22	41	5	5	4.19
	%	4.87	2.43	14.63	24.39	53.65	100			
Kısa gıda tedarik zincirlerinde faaliyet gerçekleştiren işletmelerin ürün kalitesi, güvenliği, güvenilirliği ve denetimi düzenlemelerin bulunması gerekir	n	2	1	5	15	18	41	5	4	4.12
	%	4.87	2.43	12.19	36.58	43.90	100			
Kısa gıda tedarik zincirlerinde faaliyet gösteren işletmelerin üretim tekniklerinin denetim altına alınması sertifikasyonu ve pazarlama yönetmeliği çıkarılmalıdır	n	5	2	5	6	20	38	5	5	3.89
	%	13.15	5.26	13.15	15.78	52.63	100			
Kısa gıda tedarik zincirlerindeki pazarlama/dağıtım kanallarını benimseyen işletmecilerin desteklenmesi gerekir.	n	1	0	2	15	20	38	5	5	4.39
	%	2.63	0	5.26	39.47	52.63	100			
Kısa gıda tedarik zincirlerinde faaliyet gösteren tarımsal işletmecilerinin ekonomik ve siyasi istikrarsızlıktan etkilenmemesi konusunda programlar geliştirilmesi gerekmektedir.	n	0	1	2	15	22	40	5	5	4.45
	%	0	2.5	5	37.5	55	100			

1 = Hiç önemli değil; 2 = Önemli değil ; 3 = Kararsızım; 4 = Önemli; 5 = Çok önemli

Toplam görüşülen kişi sayısı 48'dir. Ancak sorudan soruya toplamdaki farklılığın sebebi bazı soruların cevaplanmadığından kaynaklanmaktadır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

KGTZ günden güne önem kazan bir pazarlama modeli haline gelmiştir. Farklı bağlamlarda farklı ortaya çıkışa sahip olan KGTZ ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmekle birlikte üretici ile tüketici arasında en fazla bir aracının olduğu zincirler, kısa tedarik zinciri olarak kabul edilmektedir. Esasen üretici ve tüketici arasında sosyal etkileşime vurgu yapan KGTZ'nin önemli hale gelmesi ve gündem olması, küçük üreticilerin pazarlık gücünün zayıf olması nedeniyle yaşadığı sorunlar ve kaliteli sağlıklı ürüne ulaşma çabasındaki tüketicilerin, güvendiği ve tanıdığı üreticiden en az aracı ile (mümkünse doğrudan) satın almaya yönelmesinden kaynaklanmaktadır. Zaman ve mekân ana sınıflandırma kriteri olan KGTZ üretici ve tüketici arasındaki ilişkilerin özelliklerine göre “yüz yüze”, “yakın” ve “mekânsal olarak genişletilmiş” tedarik zincirleri olarak sınıflandırılmaktadır. Satış yönteminin bireysel veya toplu boyutu ve/veya satışların yapıldığı yeri ele alınarak yapılan alt sınıflandırmalar da bulunmaktadır. KGTZ'nde üretici-tüketici arasındaki ilişkiler, yerellik vurgusu ve zincirin önemsedığı değerler de dikkate alındığında sosyal ekonomi ve döngüsel ekonomi ile ilişkisinin olduğu açıktır.

Çalışma kapsamında anket yapılan üreticilerin çevreye dost tarım uygulamalarını benimseyen küçük ölçekli aile işletme tipine sahip oldukları ve tüketicilerin gıda alışverişini betimleyen özellikleri tanımlanmıştır. Ayrıca görüşülen üreticilerin aracısız satış pazarlama kanalından ürün satmayı tercih ettikleri belirlenirken ankete katılan tüketicilerin %85.71'si aracısız üreticiden, %48.57'si üretici kooperatifi ve %40'ının mahalli pazarlardan ürün satın almayı tercih ettikleri tespit edilmiştir. Güneşköy Kooperatifi ve Farmobile ürünlerinin tamamının TDT ve internetten çevrimiçi satış ve e-ticaret KGTZ tiplerinden satıldığı, TADYA üreticilerinin satışlarının %45'i çiftlikte (üretim yerinde satış), %15'i kendi ürününü kendin topla, %35'i TDT ve %5'i üretici pazarında gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Ankete katılan tüketicilerin gıda alışverişinin %43'ünü internet, %26'sını TDT, %20'si evde teslim ve %11'inin üretici pazarında yaptığı belirlenmiştir.

KGTZ konusundaki algılama düzeyine bakıldığında kişilerin %65.22'sinin KGTZ'nin doğrudan tüketiciye satmak veya ters versiyon doğrudan üreticiden satın almak olduğunu düşünürken %60.87'sinin aracısız satmak ya da satın almak olduğunu

düşündükleri belirlenmiştir. Görüşülen kişilerin %72.34'ü ürünlerin kalite ve tazelik kaybının olmaması, %68.09'u gıda sisteminin sürdürülebilirliği, %65.96'sının tedarik zincirindeki israf ve kayıpların azaltması ve tüketicilerin %68.57'sinin üreticinin kârlılığına destek vermek, sebebiyle KGTZ'ye ilgi duydukları saptanmıştır. Anket yapılan üreticilerin KGTZ tercih nedenlerinin belirlenen tüm boyutlarla ilişkiliyken ankete katılan tüketicilerin nedenleri sadece sağlık, beslenme ve çevresel boyuttakiler ile bağlantılı olduğu bulunmuştur. Ankete katılım sağlayan kişilerin %27.91'si iki yıldan az, %60.47'si üç yıldan fazla ve %11.63'ünün on yıldan fazla gıda satmak ve satın almak tabanlı ilişki süresine ve kişilerin %25'i çok güçlü ve yakın, %43.18'i kısmen güçlü, 22.73'ü istikrarlı zayıf ve %9.09'unun samimi/açıklık üzerine bir ilişki düzeyine sahip oldukları belirlenmiştir.

Buna ek olarak, kişilerin KGTZ'nin sosyal boyutta kaliteli ve sağlıklı gıdanın sağlanmasını, üreticiler ve tüketiciler arasında güvene dayalı ilişkilerin geliştirilmesini; ekonomik boyutta üreticilerin kârlarından daha fazla pay almasını, küçük üreticilerin pazardaki payını korumasını; çevresel boyutta nakliye ve depolamadan kaynaklı sera gazı emisyonu ve karbon ayak izini azaltması ve gıda zincirindeki ürün israfı ve kaybını düşürmesini; sürdürülebilirliğin ikincil boyutlarında ise kültürel duyarlılık ve esnekliğini düşündükleri tespit edilmiştir. TADYA'nın, farklı TDT ortaklık modeli ve çeşitli KGTZ örnekleri uygulamasıyla diğer vakalardan daha sosyal etkileşim içerikli oluşum olduğu saptanmıştır.

KGTZ'nin geliştirilmesi ve desteklenmesi için kişilerin TDT gibi sosyal ve işbirlikçi üretim modeli taşıyan KGTZ şekillerinin yaygınlaştırılması, KGTZ'ye yönelik farkındalık, bilinçlendirme ve destek programlarının geliştirilmesi gerekliliğini düşündükleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda politika yapıcılarının konuyu istenen ciddiyetle değerlendirmesi önem arz etmekte olup ülke genelinde KGTZ girişimlerinin belirlenmesine yönelik akademik çalışmaların çoğalması, KGTZ'deki paydaşların bu konudaki ihtiyaçlarının belirlenmesi ve doğru KGTZ'nin desteklenmesi geliştirilecek politikaların uygulanabilirliğini ve etkinliğini artıracaktır.

Son olarak KGTZ'nin geliştirilmesi ve desteklenmesine ilişkin alınan paydaş görüşleri doğrultusunda “gıda mevzuatında, kısa gıda tedarik zincirine yönelik özel mevzuatın hazırlanması gerekir” (Çizelge 4.14. beşinci ifade) ifadesinde mod “kesinlikle

katılıyorum” ve ortanca “katılıyorum” ;“küçük üreticinin pazar payını korumak için doğrudan satış veya tedarik zincirinin kısa olması desteklenmelidir” (Çizelge 4.14. birinci ifade) ifadesinde mod ve ortanca “kesinlikle katılıyorum” olmasına dayalı olarak KGTZ’ye yönelik kolaylaştırıcı mevzuatın hazırlanmasına ve küçük üreticilerin teşvik edilmesi için küçük üretici muafiyet yönetmeliğinin uygulanmasına ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- Abatekassa, G. & Peterson, H.C. (2011). Market Access for Local Food through the Conventional Food Supply Chain. *International Food and Agribusiness Management Review*, 14(1), 63-82.
- ADMM (2012). Agriculture Durable de Moyenne Montagne, Nouvelles Formes de Vente Directe
- ADA (2020). Aracısız Doğal Ürün Ağı. <https://ekoad.wordpress.com/> (Son erişim tarihi: 05/12/2020)
- Aggestam, V., Fleiß, E. & Posch, A. (2017). Scaling-up Short Food Supply Chains? A Survey Study on the Drivers Behind the Intention of Food Producers. *Journal of Rural Studies*, 51, 64–72. doi:10.1016/j.jrurstud.2017.02.003
- Agrovoc: Multilingue Agricultural Thesaurus, (2020). <http://agrovoc.uniroma2.it/agrovoc/agrovoc/en/?clang=tr> (Son erişim tarihi: 04/12/2020)
- Aiello, G., Giovino, I., Vallone, M. & Catania, P. (2017). A Multi Objective Approach to Short Food Supply Chain Management. *Chemical Engineering Transactions*, 58, 313-318. doi: 10.3303/CET1758053.
- Anonim (2019). <http://www.bugday.org/blog/?s=G%C3%BCd%C3%BCI%E2%80%99de+G%C4%B1da+Topluluklar%C4%B1yla> (Son erişim tarihi: 08/11/2019)
- Anonim (2020a). Food System Wiki. <http://foodglossary.pbworks.com/w/page/48854925/Conventional%20Food%20System> (Son erişim tarihi: 04/12/2020)
- Anonim (2020b). Food System Wiki. <http://foodglossary.pbworks.com/w/page/48853390/Alternative%20food%20systems> (Son erişim tarihi: 04/12/2020)
- Aubry, C. & Kebir, E., (2013). Shortening Food Supply Chains: A Means for Maintaining Agriculture Close to Urban Areas? The Case of the French Metropolitan Area of Paris. *Food Policy*, 41, 85–93.
- Aysoy, C., Kırılı, D. & Tümen, S. (2015). *How Does Shorter Supply Chain Affect Pricing of Fresh Food?* Evidence from a Natural Experiment. Working paper, Central Bank of Republic of Turkey, Ankara, October.
- Boutry, O. & Ferru, M., (2016). Apports de la Méthode Mixte pour une Analyse Globale de la Durabilité Des Circuits Courts. *Développement durable et territoires*, 7(2). Doi: 10.4000/developpementdurable.11336

- Broderick, S., Wright, V. & Kristiansen, P. (2011). Cross-Case Analysis of Producer-Driven Marketing Channels in Australia. *British Food Journal*, 113(10), 1217-1228. <https://doi.org/10.1108/00070701111177656>
- Brûlé-Gapihan, E., Laude, A. & Maclouf, E. (2017). Adopter une Vision Dynamique de l'Innovation Soutenable: Le Cas des Circuits Courts Alimentaires. *Revue d'Economie Industrielle*, Doi: 10.4000/rei.6598
- CAB, (2010). Choisir ses Modes de Vente en Circuits Courts. Url: [http://www.bretagne.synagri.com/ca1/PJ.nsf/TECHPJPARCLEF/14452/\\$File/Circuits%20courts%20BD.pdf?OpenElement](http://www.bretagne.synagri.com/ca1/PJ.nsf/TECHPJPARCLEF/14452/$File/Circuits%20courts%20BD.pdf?OpenElement)
- Canavan, O., Henchion, M. & O'Reilly, S. (2007). The Use of the Internet as a Marketing Channel for Irish Speciality Food. *International Journal of Retail and Distribution Management*, 35(2), 178-195.
- Canfora, I. (2016). Is the Short Food Supply Chain an Efficient Solution for Sustainability in Food Market? *Agriculture and Agricultural Science Procedia* 8, 402 – 407.
- Caspi, C.E., Sorensen, G., Subramanian, S.V. & Kawachi, I. (2012). The Local Food Environment and Diet: A Systematic Review. *Health & Place*, 18(5), 1172–1187.
- Chaffotte, L. & Chiffolleau, Y. (2007). Circuits Courts et Vente Directe: Définition, Typologie et Évaluation. *Cahiers de l'Observatoire CROC*, n. 1-2, fév./mar., 1-8.
- Chiffolleau, Y. (2012). Circuits Courts Alimentaires, Dynamiques Relationnelles et Lutte Contre l'Exclusion en Agriculture. *Économie Rurale*, 332. <http://economierurale.revues.org/3694>
- Chiffolleau, Y. (2008). Les Circuits Courts de Commercialisation en Agriculture: Diversité et Enjeux pour le Développement Durable, In Maréchal G. (Dir.), *Les Circuits Courts Alimentaires*, Educagri, Dijon, 21-30.
- Chiffolleau, Y. & Paturel, D. (2016). Les Circuits Courts Alimentaires « Pour Tous », Outils d'Analyse de l'Innovation Sociale. *Innovations*, 2016/2(50), 191-210. Doi: 10.3917/inno.050.0191
- Chiffolleau, Y. (2009). From Politics to Co-operation: The Dynamics of Embeddedness in Alternative Food Supply Chains. *Sociologia Ruralis*, 49(3), 218–235. doi: 10.1111/j.1467-9523.2009.00491.x
- Chiffolleau, Y. & Prevost, B. (2014). Les Circuits Courts, des Innovations Sociales pour une Alimentation Durable dans les Territoires. *Noréis*, 224. Doi: 10.4000/noréis.4245
- Chiffolleau, Y., Millet-Amrani, S., Rossi, A., Rivera-Ferre, M.G. & Merino, P.L. (2019). The Participatory Construction of New Economic Models In Short

Food Supply Chains. Journal of Rural Studies, <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2019.01.019>

CIAT, (2017). CIAT Strategic Initiative on Sustainable Food Systems. June. International Center for Tropical Agriculture (CIAT). 8 p.

CIRIEC, (2016). Recent Evolutions of Social Economy in the EU. CES/CSS/12/2016/23406. <https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-17-875-en-n.pdf>

Çalık, M. (2019). Kısa Gıda Tedarik Zincirinde Müşteri Muhasebesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 61, 195-207. <http://dergipark.gov.tr/dpusbe>

Darolt, M.R., Lamine, C., Brandenburg, A., Alencar, M.D.C.F. & Abreu, L.S. (2016). Alternative Food Networks and New Producer-Consumer Relations in France and in Brazil. *Ambiente & Sociedade*, 19(2), 1–22. doi:10.1590/1809-4422asoc121132v1922016

DBB (Doğal Besin, Bilinçli Beslenme Ağı), (2020). <https://dogalbilinclibeslenme.wordpress.com/> (Son erişim tarihi: 05/12/2020)

Deverre, C. & Lamine, C. (2010). Les Systèmes Agroalimentaires Alternatifs. Une Revue de Travaux Anglophones en Sciences Sociales. *Économie Rurale*. Doi : <https://doi.org/10.4000/economierurale.2676>

DeWeerd, S. (2009). Is Local Food Better? *World Watch*, 22(3), 6-10. <https://www.organicconsumers.org/news/local-food-better>

Dupre, L., Lamine, C. & Navarrete, M. (2017). Short Food Supply Chains, Long Working Days: Active Work and the Construction of Professional Satisfaction in French Diversified Organic Market Gardening. *European Society for Rural Sociology. Sociologia Ruralis*, 57, 3.

DuPuis, E.M. & Goodman, D. (2005). Should We Go “Home” to Eat?: Toward a Reflexive Politics of Localism. *Journal of Rural Studies*, 21(3), 359–371. doi: 10.1016/j.jrurstud.2005.05.011

Edwards-Jones, G., Milà i Canals, L., Hounsome, N., Truninger, M., Koerber, G., Hounsome, B. & Jones, D.L. (2008). Testing the Assertion That “Local Food Is Best”: The Challenges of an Evidence-Based Approach. *Trends in Food Science & Technology*, 19(5), 265–274. doi:10.1016/j.tifs.2008.01.008

Ericksen, P. (2008). Conceptualizing Food Systems for Global Environmental Change Research. *Global Environmental Change*, 18, 234-245.

Ericksen, P.J., Stewart, B., Dixon, J., Barling, D., Loring, P., Anderson, M. & Ingram, J. (2010). The Value of a Food System. Security and Global Environmental Change.

- EU, (2012). Les Produits Locaux et les Circuits d'Approvisionnement Courts. Revue Rurale de l'UE, N 12 FR, Eté 2012 <http://enrd.ec.europa.eu>
- Eugenio, D., Anna, G. & Alberto, P. (2017). Farmers' Motivation and Perceived Effects of Participating in Short Food Supply Chains: Evidence From A North Italian Survey. *Agricultural Economics (Zemědělská Ekonomika)*, 63(5), 204–216. Doi:10.17221/323/2015-agriceon
- Galli, F. & Brunori, G. (eds.) (2013). *Short Food Supply Chains as Drivers of Sustainable Development*. Evidence Document. Document Developed in the Framework of the FP7 Project FOODLINKS (GA No. 265287). Laboratorio di Studi Rurali Sismondi, ISBN 978-88-90896-01-9.
- FAO, (2008). Climate Change and Food Security: A Framework Document. <http://www.fao.org/3/a-au035e.pdf>
- FAO, (2018). Sustainable Food Systems Concept and Framework. <http://www.fao.org/3/ca2079en/CA2079EN.pdf>
- FARMOBILE, (2019). <http://farmobile.net/> (Son erişim tarihi: 09/12/2019)
- Frith, K. (2007). "Is Local Food More Nutritious?" It Depends. Online Publication. Erişim tarihi 3/12/2012 at <http://chge.med.harvard.edu/resource/local-more-nutritious>
- Garrett, S. & Feenstra, G. (1999). Growing a Community Food System. Washington State University Library. Url: https://research.libraries.wsu.edu/xmlui/bitstream/handle/2376/4601/wrep_135_1999_growing_a_community_food_system.pdf?sequence=1
- Genovese, A., Acquaye, A.A., Figueroa, A. & Koh, S.L. (2017). Sustainable Supply Chain Management and the Transition Towards a Circular Economy: Evidence and Some Applications. *Omega*, 66, 344–357. Doi: 10.1016/j.omega.2015.05.015.
- Giampietri, E., Verneau, F., Del Giudice, T., Carfora, V. & Finco, A. (2018). A Theory of Planned Behaviour Perspective for Investigating the Role of Trust in Consumer Purchasing Decision Related to Short Food Supply Chains. *Food Quality and Preference*, 64, 160–166. doi:10.1016/j.foodqual.2017.09.012
- Giampietri, E., Finco, A. & Del Giudice, T. (2016). Exploring Consumers' Behaviour Towards Short Food Supply Chains. *British Food Journal*, 118(3), 618-631. <https://doi.org/10.1108/BFJ-04-2015-0168>
- Giray, F.H. & Tarakcıoğlu, M. (2016). *Gıda Arz Zinciri: Kavramsal ve Analitik Çerçeve*. XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi, 25-27 Mayıs 2016, Isparta. C (2), 925-934.

- GloPan (Global Panel on Agriculture and Food Systems for Nutrition). (2017). Improving Nutrition through Enhanced Food Environments. Policy Brief No. 7. London.
- Güneşköy (2019). <https://www.guneskoy.org.tr/> (Son erişim tarihi: 09/12/2019)
- Hawkes, C. & Ruel, M.T. (2012). Value Chains for Nutrition. In S. Fan & R. Pandya-Lorch, Eds. *Reshaping Agriculture for Nutrition and Health*, 73–82. Washington, DC, IFPRI.
- Hawkes, C., Smith, T.G., Jewell, J., Wardle, J., Hammond, R.A., Friel, S., Thow, A.M. & Kain, J. (2015). Smart Food Policies for Obesity Prevention. *The Lancet*, 385(9985), 2410–2421.
- Hendrickson, M.K., Massengale, S. & Weber, C. (2015). Introduction to Local Food Systems (Son erişim tarihi: 04/12/2020). <https://extension.missouri.edu/dm271>
- Henneberry, S.R., Whitacre, B. & Agustini, H.N. (2009). An Evaluation of the Economic Impacts of Oklahoma Farmers Markets. *Journal of Food Distribution Research*, 40(3), 64-78.
- HLPE, (2014). Food Losses and Waste in the Context of Sustainable Food Systems. A Report by the High Level Panel Of Experts on Food Security and Nutrition of the Committee on World Food Security. Rome. <http://www.fao.org/3/a-i3901e.pdf>
- Ilbery, B. & Maye, D. (2005). Alternative (Shorter) Food Supply Chains and Specialist Livestock Products in the Scottish–English Borders. *Environment and Planning A*, 37(5), 823–844. doi:10.1068/a3717
- Ingram, J.S. (2009). Food System Concepts. ESF/COST Forward Look on European Food Systems.
- Jarzębowski, S., Bourlakis, M. & Bezat-Jarzębowska, A. (2020). Short Food Supply Chains (SFSC) as Local and Sustainable Systems. *Sustainability*, 12(11), 4715. doi:10.3390/su12114715
- Jurgilevich, A., Birge, T., Kentala-Lehtonen, J., Korhonen-Kurki, K., Pietikäinen, J., Saikku, L. & Schösler, H. (2016). Transition towards Circular Economy in the Food System. *Sustainability*, 8, 69.
- Kirwan, J. (2004). Alternative Strategies in the UK AgroFood System: Interrogating the Alterity of Farmers’ Markets. *Sociologia Ruralis*, 44(4), 396-415. Doi: <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2004.00283.x>
- Kneafsey, M., Venn, L., Schmutz, U., Balázs, B., Trenchard, L., EydenWood, T., Bos, E., Sutton, G. & Blackett, M. (2013). Short Food Supply Chains and Local Food Systems in the EU. A State of Play of their Socio-Economic Characteristics. Rep. 25911 EN. Joint Research Centre Scientific and Policy Report– European Commission.

- Kujani K.O., Csikne Macsai E. & Feher I. (2013). Un Exemple d'Exploitation Agricole dans les Circuits Courts: Une Analyse Comparative Entre la Hongrie et la France.
- Lawson, R., Guthrie, J., Cameron, A. & Fischer, W.C. (2008). Creating Value Through Cooperation: An Investigation of Farmers' Markets in New Zealand. *British Food Journal*, 110(1), 11-25. <https://doi.org/10.1108/00070700810844768>
- Leonard, V. (2010). Essai de Typologie des Modes de Commercialisation des Produits Fermiers en Circuits Courts. Observatoire de la Consommation Alimentaire, ULG - Gembloux ABT. Url: https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/81836/1/LEONARD-V_Typologie-circuits-courts.pdf
- LIPROCO (2010). Les Circuits Courts : Sommaire Définition(s) et Enjeux. Les Carnets Pro de Liproco n :1.
- Lockie, S., Lyons, K. & Lawrence, G. (2000). Constructing "Green" Foods: Corporate Capital, Risk, and Organic Farming in Australia and New Zealand. *Agriculture and Human Values*, 17(4), 315-322.
- MAAF (2009). <https://agriculture.gouv.fr/> (Son accès tarihi 25/11/2019)
- Malak-Rawlikowska, A., Majewski, E., Waş, A., Borgen, S.O., Csillag, P., Donati, M., Freeman, R., Hoàng, V., Lecoœur, J.-L., Mancini, M.C., Nguyen, A., Saïdi, M., Tocco, B., Török, A., Veneziani, M., Vittersø, G. & Wavresky, P. (2019). Measuring the Economic, Environmental, and Social Sustainability of Short Food Supply Chains. *Sustainability*, 11, 4004.
- Mancini, M.C., Menozzi, D., Donati, M., Biasini, B., Veneziani, M. & Arfini, F. (2019). Producers' and Consumers' Perception of the Sustainability of Short Food Supply Chains: The Case of Parmigiano Reggiano PDO. *Sustainability*, 11, 721.
- Mundler, P. & Laughrea, S. (2015). Les Bénéfices Territoriaux des Circuits Alimentaires de Proximité. Étude de Cas dans Trois Territoires Québécois. 9es Journées de Recherches en Sciences Sociales (JRSS), Nancy – 10 et 11 décembre 2015.
- Müller C.H. (2007). Intercultural Gardens: Urban Spaces for Subsistence Production and Diversity German. *Journal of Urban Studies*, 46(1), 1-6.
- Nesheim, M.C., Oria, M. & Yih, P.T. (2015). A framework for Assessing Effects of the Food System. Committee on a Framework for Assessing the Health, Environmental, and Social Effects of the Food System; Food and Nutrition Board; Board on Agriculture and Natural Resources; Institute of Medicine; National Research Council. <http://www.nycfoodpolicy.org/wp-content/uploads/2014/05/A-Framework-for-Assessing-Effects-of-the-Food-System.pdf>

- Nousiainen, M., Pyökkänen, P., Saunders, F., Seppänen, L., & Vesala, K. M. (2009). Are Alternative Food Systems Socially Sustainable? A Case Study from Finland. *Journal of Sustainable Agriculture*, 33(5), 566–594. doi: 10.1080/10440040902997819
- Oneplanet (2020). <https://www.oneplanetnetwork.org/> (Son erişim tarihi: 04/12/2020)
- Otto, D. & Varner, T. (2005). Consumers, Vendors, and the Economic Importance of Iowa Farmers Markets: An Economic Impact Survey Analysis. Iowa: Iowa State University.
- Parrott N., Wilson N. & Murdoch J. (2002). Spatializing Quality: Regional Protection and the Alternative Geography of Food. *European Urban and Regional Studies*, 9(3), 241-261. Doi: 10.1177/096977640200900304
- Pawłowski, A. (2008). How Many Dimensions Does Sustainable Development Have? *Sustainable Development*, 16, 81–90. Doi: 10.1002/sd.339
- Peters R, (2012). *Local Food and Short Supply Chains*. EU Rural Review. European Network for Rural Development, publication no.12
- Pothukuchi, K. & Kaufman, J.L. (2000). The Food System. *Journal of the American Planning Association*, 66(2), 113-124.
- Prévost B. (2011). Circuits Courts et Innovations Territoriales: De l’Echange à la Démocratie, *Chantiers Politiques*, 9, 46-56.
- Regulation (EU) No. 1305/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013 on Support for Rural Development by the European Agricultural Fund for Rural Development (EAFRD) and repealing Council Regulation (EC) No 1698/2005, <http://eurlex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32013R1305>
- Renting, H., Marsden, T.K., & Banks, J. (2003). Understanding Alternative Food Networks: Exploring the Role of Short Food Supply Chains in Rural Development. *Environment and Planning A: Economy and Space*, 35(3), 393–411. <https://doi.org/10.1068/a3510>
- Richard, F., Chevallier, M., Lagarde, V. & Dellier, J. (2013). Performance Economique des Circuits Courts et Gentrification Rurale, l’Exemple Limousin. Colloque SFER « Les Circuits Courts de Proximité: Renouer les Liens Entre les Territoires et la Consommation Alimentaire », 4 et 5 juin 2013, Agro Paris Tech, Paris.
- Richards, R.R. (2015). Short Food Supply Chains: Expectations and Reality. Graduate College Dissertations and Theses, 415. <https://scholarworks.uvm.edu/graddis/415>
- Sachs, W. (1993). *Global Ecology: A New Arena of Political Conflict* London (UK): Zed Books.

- Saltmarsh, N., Meldrum, J. & Longhurst, N. (2011). The Impact of Community Supported Agriculture, Final report. UK: Soil Association
- Schmutz, U., Kneafsey, M., Sarrouy Kay, C., Doernberg, A., & Zasada, I. (2017). Sustainability Impact Assessments of Different Urban Short Food Supply Chains: Examples from London, UK. *Renewable Agriculture and Food Systems*, 1–11. doi:10.1017/s1742170517000564
- SEE, (2015). Social Economy Europe, The Social Economy Charter. <https://www.socialeconomy.eu.org/wp-content/uploads/2020/04/2019-updated-Social-Economy-Charter.pdf> (Son erişim tarihi: 04/12/2020)
- Seyfang, G. (2006). Ecological Citizenship and Sustainable Consumption: Examining Local Food Networks. *Journal of Rural Studies*, 22(4), 385-395.
- SKD, (2020). İş Dünyası ve Sürdürülebilir Kalkınma Derneği SKD Türkiye. <http://www.skdturkiye.org/> (Son erişim tarihi: 04/12/2020)
- Slow food Foundation, (2020). Short Food Chain. Url: <https://www.fondazione Slow Food.com/en/what-we-do/earth-markets/producers-and-co-producers/short-food-chain/> (Son erişim tarihi: 04/12/2020)
- Sonnino, R. & Marsden, T. (2005). Beyond the Divide: Rethinking Relationships Between Alternative and Conventional Food Networks in Europe. *Journal of Economic Geography*, 6(2), 181–199. doi:10.1093/jeg/lbi006
- Soil Association, (2011). The Impact of Community Supported Agriculture: Final Report Soil Association CSA Support Project, Making Local Food Work.
- Stange, K., Crabtree, B. & Miller, W. (2006). Multimethod Research. *Annals of Family Medicine*, 4, 292-294.
- Sumner, J., McMurtry, J.J. & Renglich, H. (2014). Leveraging the Local: Cooperative Food Systems and the Local Organic Food Co-ops Network in Ontario, Canada. *Journal of Agriculture Food Systems and Community Development*, 4(3), 47–60. <http://dx.doi.org/10.5304/jafscd.2014.043.004>
- TADYA Tahtacıörencik Doğal Yaşam Kolektifi. (2020). <https://tahtaciorencik.org/> (Son erişim tarihi: 05/12/2020)
- Todorovic, V., Maslaric, M., Bojic, S., Jokic, M., Mircetic, D. & Nikolicic, S. (2018). Solutions for More Sustainable Distribution in the Short Food Supply Chains. *Sustainability*, 10, 3481.
- Torjusen, H., Lieblein, G., & Vittersø, G. (2008). Learning, Communicating and Eating in Local Food-Systems: The Case of Organic Box Schemes in Denmark and Norway. *Local Environment*, 13(3), 219–234. doi:10.1080/13549830701669252

- Toussaint-Samat, M. & Bell, A. (1994). *A History of Food*; Blackwell Publishing.
- Traversac J.-B. (2011). *Circuits Courts: Contribution au Développement Régional*. Dijon, Educagri.
- Uematsu, H. & Mishra, A.K. (2011). Use of Direct Marketing Strategies by Farmers and Their Impact on Farm Business Income. *Agricultural and Resource Economics Review*, 40(01), 1–19. doi:10.1017/s1068280500004482
- Ufuk, (2020). Ufuk 2020 Programı. <https://ufuk2020.org.tr/tr#mainMenu> (Son erişim tarihi: 04/12/2020)
- UNEP (2016). *Food Systems and Natural Resources. A Report of the Working Group on Food Systems of the International Resource Panel*. Westhoek, H, Ingram J., Van Berkum, S., Özay, L., and Hajer M.
- Ünver, Ö. & Gamgam, H. (2006). *Uygulamalı İstatistik Yöntemler*. Seçkin yayıncılık, Ankara.
- Vaillant, L., Gonçalves, A., Raton, G. & Blanquart, C. (2017). Transport et Logistique des Circuits Courts Alimentaires de Proximité: La Diversité des Trajectoires d’Innovation. *Innovations* 2017/0 p. art18_I-art18_XXV.
- Vittersø, G., Torjusen, H., Laitala, K., Tocco, B., Biasini, B., Csillag, P., de Labarre, M.D., Lecoœur, J.-L., Maj, A., Majewski, E., Malak-Rawlikowska, A., Menozzi, D., Török, Á. & Wavresky, P. (2019). Short Food Supply Chains and their Contributions to Sustainability: Participants’ Views and Perceptions from 12 European Cases. *Sustainability* 2019, 11, 4800.
- WCED (1987). *World Commission on Environment and Development. Our Common Future*, Oxford: Oxford University Press. (Son erişim tarihi: 04/12/2020). <https://sustainabledevelopment.un.org/content/documents/5987our-common-future.pdf>
- Wiersum, F.K. (1995). 200 Years of Sustainability in Forestry: Lessons from History. *Environmental Management*, 19(3), 321-329.
- Wittman, H., Beckie, M. & Hergesheimer, C. (2012). Linking Local Food Systems and the Social Economy? Future Roles for Farmers' Markets in Alberta and British Columbia. *Rural Sociology*, 77(1), 36-61.
- Zakic, N., Vukotic, S. & Cvijanovic, D. (2014). Organisational Models in Agriculture with Special Reference to Small Farmers. *Ekonomika poljoprivrede*, 61(1), 225. doi:10.5937/ekoPolj1401225Z

EKLER

Ek A. Örnek vakaların ürün listeleri

Ek B. TADYA logosu

Ek C. TADYA üreticilerinden bazı fotoğraflar

Ek A. Örnek vakaların ürün listeleri

Çizelge A.1. Güneşköy kooperatifinin ürün listesi

Ürün grubu	Ürün adı
Sebze	Domates, Bamya, Biber çeşitleri, Patlıcan, Hıyar, Marul, Kıvırcık, Maydanoz, Roka, Kuzu Kulağı, Havuç, Soğan, Kabak, Balkabağı, Fasulye, Patates, Kereviz, Semizotu, Pırasa, Ispanak, Kale, Lahana, Turp, Kışlık Kabak, Yazlık Kabak, Karnabahar, Kavun, Karpuz, Brokoli
Kurtulmuş sebze	-

Çizelge A.2. Farmobile örneğinin üretim sezonuna göre ürün listesi

Güz dönemi Eylül-Ekim-Kasım	Bahar dönemi Mart-Nisan-Mayıs	Yaz dönemi Haziran-temmuz- Ağustos	Kış dönemi Aralık-Ocak-Şubat
Lahana	Domates	Domates	Ispanak
Karnabahar	Biber	Tatlı mısır	Pırasa
Pırasa	Patlıcan	Biber	Havuç
Brokoli	Salatalık	Patlıcan	Turp
Kereviz	Kabak	Salatalık	Marul
Patates	Fasulye	Bal kabağı	Brokoli
Soğan	Kavun	Kabak	Karnabahar
Bal kabağı	Karpuz	Kavun	Lahana
Tatlı mısır	Sarımsak	Karpuz	
		Patates	
		Soğan	
		Sarımsak	
		Bakla	
		börülce	

Çizelge A.3. TADYA üreticilerin ürün listesi

Ürün grubu	Ürün adı
Sebze	Domates, Bamya, Enginar, Madımak, Ebegümeci, Sarımsak, Biber çeşitleri, Patlıcan, Hıyar, Marul, Kıvırcık, Maydanoz, Roka, Kuzu Kulağı, Soğan, tatlı mısır, Kabak, Balkabağı, Fasulye, Bakla, Patates, Kereviz, Semizotu, Pırasa, Ispanak, Kale, Lahana, Turp, Kışlık Kabak, Yazlık Kabak, Karnabahar, Kavun, Karpuz, Brokoli, brüksel lahanası, Pazı,
Kurtulmuş sebze	Biber, domates, bamya, yeşil fasulye, ısırgan, patlıcan, kabak
Meyve	Armut, Ceviz, Erik, Ayva, Ahlat, Üzüm, Elma, Çilek, kiraz, vişne, dut
Krtulmuş meyve	Elma, kuşburunu, Ayva, Ahlat
Tahıllar	Bulgur, buğday, göce,
Yemeklik baklagiller	Kuru Fasulye, Sarı nohut, barbumya,
Diğer bitkiler (kokulu, baharat ve doğadan toplanan)	Nane, lavanta, kekik, ada çayı, melisa, reyhan
Süt ve süt ürünleri	İnek sütü, Salamura peynir, Tereyağ, Yoğurt Süzme yoğurt, Peynir, Yayık ayranı, Süt reçeli
İşlenmiş ürünler	Konserveler, turşu çeşitleri, tsrhana, ekşi erik pestili, salamura yaprak, elma sirkesi, üzüm pekmezi
Unlu mamul ve hazır yemek	Bazlama, çörek, sarma, erişte, dolma, mantı, helva, gözleme
Et ve et ürünleri	Serbet gezen tavuk yumurtası ve eti, kaz eti, keçi eti, oğlak eti, sucuk
Arı ürünleri	Bal
Diğer	Karaçalı tohumu

Ek B. TADYA logosu

Ek C. TADYA üreticilerinden bazı fotoğraflar

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı : Abdou Gafarou ABDOULAYE BAMOI

Doğum Yeri ve Yılı : Benin (Nikki), 1995

Medeni Hali : Bekâr

Yabancı Dili : Fransızca, İngilizce

E-posta : aburohim0000@gmail.com

Eğitim Durumu

Lise : College d'Enseignement General 1 de Nikki, 2012

Lisans : Universite de Parakou, Ecole Nationale des Sciences et
Techniques Agronomiques, 2016

Yayınlar

Giray, F.H., Kadakoğlu, B., Çetin, F. & Abdoulaye Bamoi, A.G. (2019). Rural tourism marketing: Lavender tourism in Turkey. Ciência Rural, Santa Maria V.49:02,2019. ISSN 1678-4596 AGRIBUSINESS. Access link: <http://dx.doi.org/10.1590/0103-8478cr20180651>